

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

LAPSEN OIKEUDET TOIMINNALLISESTI VARHAISKASVATUKSESSA

Opas varhaiskasvattajalle lapsen oikeuksien käsittelyyn
toiminnallisten menetelmien keinoin

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö
Opinnäytetyö
Kevät 2013
Heidi Lindström
Päivikki Kukkamaa

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

LINDSTRÖM, HEIDI & KUKKAMAA, PÄIVIKKI:

Lapsen oikeudet toiminnallisesti

Opas varhaiskasvattajalle lapsen oikeuksien käsittelyyn toiminnallisten menetelmien keinoin

Sosiaalipedagogisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehdon opinnäytetyö,
70 sivua, 44 liitesivua

Kevät 2013

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen ja työelämälähtöinen. Suomessa on viime vuosina käyty yhteiskunnallista keskustelua lapsen oikeuksista tiedottamisesta ja erityisesti valtion velvollisuudesta tiedottaa oikeuksista lapsille itselleen. Oikeudet voivat toteutua vain kun lapsi tietää niistä. Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle iästä riippumatta ja tästä syystä on tärkeää, että jo varhaiskasvatusikäinen lapsi tietää omat oikeutensa.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda lapsen oikeuksia käsittelevät materiaalit varhaiskasvattajien käyttöön ja koota materiaalit oppaan muotoon. Opinnäytetyö oli osa toimeksiantajamme Suomen Unicef ry:n Lapsen oikeudet toiminnallisesti! – hanketta, jossa on tuotettu lapsen oikeuksia käsittelevät materiaalit kouluikäisten lasten kanssa työskentelyyn. Vastaavia toiminnallisia keinoja hyödyntäviä materiaaleja varhaiskasvatukseen Unicefilla ei entuudestaan ollut, joten opinnäytetyömme on työelämälle merkittävä.

Toteutimme suunnittelemamme työpajat esiopetusryhmässä sekä järjestimme koulutustilaisuuden sosionomiopiskelijoille osana heidän varhaiskasvatuksen opintojaksoaan. Opinnäytetyön tutkimuksellinen osuus koostuu omasta havainnoinnistamme esiopetusryhmässä sekä toteutuskerroilta ja opiskelijoilta saamamme palautteen analysoinnista.

Luomamme opas toimii työvälineenä kasvattajalle ja sen sisältämät työpajat sopivat käytettäväksi varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa niin toimeksiantajamme kuin esiopetusryhmän opettajankin mielestä. Opiskelijoiden koulutuksesta saadussa palautteessa korostuu erityisesti opinnäytetyön toiminnallisuus.

Opinnäytetyö koostuu teoreettisen viitekehyksen avaamisesta sekä toiminnan kuvauksesta ja opinnäytetyön arvioinnista.

Asiasanat: lapsen oikeudet, varhaiskasvatus, lapsen osallisuus, lapsilähtöisyys, draamakasvatus varhaiskasvatuksessa

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

LINDSTRÖM, HEIDI & KUKKAMAA, PÄIVIKKI:

Child's rights in a functional way in early childhood education

A guide for early childhood education pedagogues for dealing with child's rights using functional methods

Bachelor's Thesis in Social Pedagogic Work with Children and Young People,
70 pages, 44 pages of appendices

Spring 2013

ABSTRACT

The subject of the thesis is current and important to the field of social services. During the last few years there has been societal discussion in Finland about informing about child's rights and especially about the government's responsibility in informing about the rights directly to the children. The rights can only be fulfilled when a child knows about them. Child's rights belong to all children regardless of age and that is why it is important that children know their rights at a very early age.

The objective of the thesis was to create material concerning child's rights to be used by early childhood education pedagogues and to collect the material into a guide. The thesis was a part of our principal UNICEF Finland's project Child's rights functionally! in which material concerning child's rights to be used in schools has been created. They didn't have similar material for early childhood education and thereby the thesis is significant to the field of social services.

The workshops we created were put into practice in a pre-school group and we organized training for social services students as a part of their early childhood education studies. The research element of the thesis consists of our observation in the pre-school group and analyzing the feedback we got from the pre-school teachers and students.

According to both our principal and pre-school group's teacher, an early childhood education pedagogue can use the guide we created as a tool in his/her educational work and the workshops are suitable for use among early childhood education aged children. The feedback from the students' training emphasizes especially the functionality of the thesis.

The thesis consists of defining the theoretical framework and illustrating the activities and assessment of the thesis.

Key words: child's rights, early childhood education, child's participation, child's perspective, drama education in early childhood education

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	LÄHTÖKOHDAT	3
2.1	Opinnäytetyön lähtökohtana Lapsen oikeudet toiminnallisesti!	3
2.2	Rakenne ja tavoitteet	4
2.3	Kohderyhmä	5
2.4	Toiminnan kuvaus	6
2.5	Aiemmat tutkimukset	8
3	LAPSEN OIKEUDET OPINNÄYTETYÖN JOHTAVANA TEEMANA	10
3.1	Lapsen oikeuksien sopimus	10
3.2	Lapsen oikeuksista tiedottaminen murroksessa	12
3.3	Unicef lapsen oikeuksien edistäjänä	13
4	VARHAISKASVATUKSEN LÄHTÖKOHDAT TOIMINTAA OHJAAMASSA	15
4.1	Lähtökohtia varhaiskasvatukseen	15
4.1.1	Oppiminen varhaiskasvatuksessa	17
4.1.2	Lapsilähtöisyys	20
4.1.3	Osallisuus	22
4.2	Esiopetus varhaiskasvatuksessa	25
4.3	Draamakasvatus varhaiskasvatuksessa	27
5	HAVAINNOINNIN KÄYTTÖ TUTKIMUSMENETELMÄNÄ	29
6	LAPSEN OIKEUDET TOIMINNALLISESTI	34
6.1	Toimintakertojen teemat ja tavoitteet	34
6.2	Toimintakertojen struktuuri	36
6.3	Toiminnalliset menetelmät	37
6.4	Toimintakertojen kuvaus	40
6.4.1	Lapsen oikeus olla lapsi	40
6.4.2	Erilaiset perheet ja huolenpito	41
6.4.3	Koulu	42
6.4.4	Lepo, leikki ja vapaa-aika	43
6.4.5	Samanlaisuus - erilaisuus	43
6.4.6	Lapsen oikeudet yleisesti	44

6.5	Opas	45
6.6	Koulutustilaisuus sosionomiopiskelijoille	46
7	ARVIOINTI	48
7.1	Toimintakertojen arviointi	48
7.2	Koulutuksen arviointi	53
7.3	Oppaan arviointi	55
7.4	Itsearviointi	58
7.5	Tavoitteiden saavuttaminen	59
8	POHDINTA	60
8.1	Ammatillinen kasvu	60
8.2	Opinnäytetyön merkitys ja hyödynnettävyys	61
8.3	Eettisyys ja luotettavuus	62
8.4	Jatkokehittämisideat	63
	LÄHTEET	64
	LIITTEET	70

1 JOHDANTO

Puhuttaessa lasten oikeuksista huomio kohdistuu usein maihin, joissa lähtökohdat lapsen oikeuksien toteutumiseksi ovat heikkomat kuin esimerkiksi Suomessa. Lapsen oikeuksien toteutumista tai lapsen tietämystä omista oikeuksistaan ei kuitenkaan pidä pitää itsestäänselvyytenä missään. Tässä opinnäytetyössä lapsen oikeuksia haluttiin käsitellä suomalaisen lapsen näkökulmasta, lapsilähtöisesti sekä lapsia osallistavalla tavalla toiminnallisilla keinoilla. Opinnäytetyömme sijoittuu varhaiskasvatukseen ja kansallisissa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) lapsen oikeudet ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus korostuvat lähtökohtana varhaiskasvatuksen arvopohjassa.

Kiinnostuimme aiheesta ollessamme työharjoittelussa orpolastenkodissa Keniassa keväällä 2012. Lasten mahdollisuudet esimerkiksi koulunkäyntiin ja leikkiin eivät ole siellä itsestäänselvyys. Myös lapsen asema yhteiskunnassa on hyvin erilainen Suomeen verrattuna. Kokemuksemme mukaan lapsen oikeuksien toteutumiseen kiinnitetään huomiota, mutta resurssit oikeuksien toteutumiseen eivät ole riittävät. Lapsen oikeuksien toteutumista pitkälle kehittyneissä valtioissa, esimerkiksi Suomessa, ei tulisikaan verrata kehitysmaiden tilanteeseen, koska lähtökohdat oikeuksien turvaamiseen ovat hyvin erilaiset (Iivonen 2011, 42). Palattuamme Suomeen aloimme pohtia lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa sekä aikuisten velvollisuutta oikeuksista tiedottamisessa. Krappmannin (2006) mukaan länsimaissa on vallalla käsitys, jonka mukaan lapsen oikeuksien opettaminen ja niistä tiedottaminen on oleellista vain siellä, missä oikeudet eivät toteudu (Krappmann 2006, 61). Vaikka Suomessa tarvittavat resurssit ovat olemassa, tulee oikeuksien toteutumisen ja niistä tiedottamisen eteen silti täälläkin tehdä työtä. Opetusministeriö toteaaakin viestintästrategiassaan, että ”oikeuksista on vähän käyttöä ihmisille jos he eivät tiedä niistä” (Opetusministeriö 2010).

Monesti länsimainen ajattelu lapsista vain ”ei vielä aikuisina”, johtaa siihen, ettei lapsen oikeuksista tiedottamista lapsille pidetä yhtä tärkeänä kuin yleisistä ihmisoikeuksista tiedottamista. Kuitenkin Krappmannin mukaan ihmisoikeuskasvatuksen tulee sijoittua lasten omaan arkielämään, kouluun, kotiin ja päiväkotiin sekä liittyä heidän omiin oikeuksiinsa. (Krappmann 2006.)

Saimme mahdollisuuden lähteä suunnittelemaan lapsen oikeuksia käsitteleviä toiminnallisia työpajamalleja varhaiskasvatukseen osana Suomen Unicefin Lapsen oikeudet toiminnallisesti! – hanketta ja olla tällä tavalla mukana lapsen oikeuksista tiedottamisessa varhaiskasvatuksen kentällä. Osana opinnäytetyötämme olemme koonneet työpajamalleista oppaan varhaiskasvattajan työvälineeksi lapsen oikeuksien käsittelyyn lapsiryhmissä. Työpajat tarjoavat erilaisia menetelmiä lapsen oikeuksien käsittelyyn, jolloin niiden toteutuminen helpottuu ja niin lapsen kuin aikuisenkin tietämys aiheesta lisääntyy.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys rakentuu lapsen oikeuksien, varhaiskasvatuksen, lapsen osallisuuden, lapsilähtöisyyden ja varhaiskasvatuksessa toteutettavan draamakasvatuksen ympärille.

2 LÄHTÖKOHDAT

Tässä luvussa on kuvattu opinnäytetyön aiheen valintaa, sen rakennetta ja tavoitteita, kohderyhmää sekä prosessin etenemistä. Olemme kuvanneet lyhyesti myös aiempia tutkimuksia, jotka liittyvät opinnäytetyön aiheeseen.

2.1 Opinnäytetyön lähtökohtana Lapsen oikeudet toiminnallisesti!

Opinnäytetyön aiheen valinnassa korostui lapsen oikeuksien esille tuominen, toiminnallisuus, lapsen osallisuuden mahdollistaminen sekä kohderyhmänä varhaiskasvatusikäiset lapset, koska opiskelemme sosiaalipedagogista lapsi- ja nuorisotyötä ja pätevoidymme myös lastentarhanopettajan tehtäviin.

Suomen Unicef ry:llä on yhteistyössä Mannerheimin lastensuojeluliiton, Rauhankasvatusinstituutti ry:n sekä Ihmisoikeudet.net -verkkosivuston kanssa käynnissä Lapsen oikeudet toiminnallisesti! – hanke, jossa on tuotettu draamalliset ja toiminnalliset työpajamallit, jotka käsittelevät lapsen oikeuksien teemoja. Mallit on muodostettu Euroopan neuvoston julkaiseman *Compasito - Lasten ihmisoikeuskasvatuksen käsikirjan* (Flowers, Brederode-Santos, Claeys, Fazah, Schneider & Szelényi 2012) pohjalta. Hankkeen tarkoituksena on kouluttaa kasvattajia eri puolelta Suomea työpajojen materiaalien käyttöön kasvatustyössään.

Kuulimme Lapsen oikeudet toiminnallisesti! -hankkeesta kun siihen etsittiin vapaaehtoisia Lahden alueelta. Kiinnostuimme mahdollisuudesta tehdä opinnäytetyö hankkeeseen liittyen ja otimme yhteyttä Unicefin koulutoiminnan suunnittelijaan. Erityisesti hankkeessa innosti se, että lapsen oikeuksia lähestytään toiminnallisten menetelmien avulla ja aiheen ajankohtaisuus ja tärkeys.

Pääsimme mukaan hankkeen suunnittelu- ja koulutuspäivään ja siellä ilmeni, että hanke ja sen materiaalit on suunnattu kouluikäisille lapsille ja nuorille. Unicefilta puuttuu vastaavat materiaalit varhaiskasvatukseen ja näin meille kehittyi aihe toiminnalliselle opinnäytetyölle. Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle iästä riippumatta, joten niiden käsittelyyn tarvitaan lapsen ikätason huomioon ottavia keinoja ja menetelmiä. Koemme, että toiminnallinen työtapo mahdollistaa sen, että lapsen oikeuksia on helppoa lähestyä myös varhaiskasvatusikäisten lasten

kanssa.

Opinnäytetyömme on vahvasti työelämälähtöinen. Vilkan ja Airaksisen (2003) mukaan toiminnallisessa opinnäytetyössä toimeksiantaja onkin suositeltavaa, sillä toimeksiannetun opinnäytetyöprosessin avulla opiskelija pääsee luomaan suhteita, kehittämään omia taitojaan työelämän kehittämisessä sekä harjoittamaan innovatiivisuuttaan. Toimeksiannetun opinnäytetyön avulla opiskelija pääsee myös peilaamaan tietojaan ja taitojaan senhetkiseen työelämään ja sen tarpeisiin. (Vilka & Airaksinen 2003, 16- 17.) Opinnäytetyömme avulla myös koulumme Lahden Ammattikorkeakoulu sai itselleen uuden yhteistyökumppanin Suomen Unicef ry:stä.

Opinnäytetyössämme tuotimme kasvattajille toiminnalliset työpajamallit varhaiskasvatukseen, jotka toimeksiantajamme Suomen Unicef ry. saa käyttöönsä. Työpajamallit on koottu oppaan muotoon, jotta ne olisivat kasvattajien saatavilla yhtenä kokonaisuutena. Kasvattajan velvollisuus on kertoa lapselle oikeuksista lapselle ominaisella tavalla ja opas toimii tässä konkreettisena työvälineenä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005) määrittävät leikin, toiminnan ja ilmaisun keinot lapselle ominaisiksi tavoiksi oppia. Tämän vuoksi työpajoissa korostuukin monipuolisten toiminnallisten menetelmien käyttö.

2.2 Rakenne ja tavoitteet

Opinnäytetyömme koostuu työpajojen suunnittelusta ja toiminnallisesta toteutuksesta esikouluryhmässä, muokattujen työpajojen koostamisesta oppaaksi, opiskelijoiden koulutustilaisuudesta sekä prosessin raportoinnista. Kuvaamme prosessin eri vaiheita tarkemmin myöhemmin tässä raportissa.

Opinnäytetyömme tavoitteena oli käsitellä lapsen oikeuksia esiopetusryhmässä toiminnallisuuden keinoin, ja toiminnan pohjalta tuottaa lapsen oikeuksia käsittelevät työpajat varhaiskasvattajille suunnattuun oppaaseen. Oppaaseen on koottu työpajojen lisäksi tietoa lapsen oikeuksien sopimuksesta sekä draamapedagogisesta lähestymistavasta, jota olemme toiminnassamme hyödyntäneet muun muassa erilaisten toiminnallisten menetelmien muodossa. Oppaan tarkoituksena on, että kasvattaja saa konkreettisia työkaluja ja menetelmiä

lapsen oikeuksien käsittelyyn varhaiskasvatuksessa. Oppaan tavoitteena on herättää kasvattajan kiinnostus aiheen käsittelyyn omassa kasvatustyössään ja tarjota tietoa sekä yhdenlainen menetelmämalli lapsen oikeuksien käsittelyyn.

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tuottaa Suomen Unicefille lapsen oikeuksia käsittelevät toiminnalliset työpajamallit varhaiskasvatukseen. Pyrimme työpajoissamme nostamaan esille lapsen oikeuksien teemoja, jotka koskettavat varhaiskasvatusikäisten lasten arkea. Tavoitteenamme oli työstää materiaalit, jotka on helppo yhdistää muuhun toimintaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen sisältö rakentuu maailmaa eri tavalla tarkastelevien orientaatioiden ympärille, jolloin lapselle syntyy maailmasta monipuolinen ja eheä kuva (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 26). Lapsen oikeuksien käsittely soveltuu erityisesti eettisen orientaation yhteyteen, jossa tarkastelun kohteena ovat muun muassa kunnioituksen, tasa-arvon sekä oikeudenmukaisuuden kysymykset.

2.3 Kohderyhmä

Toteutimme opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden lahtelaisen päiväkodin esiopetusryhmässä, jossa kohderyhmämme oli kahdeksasta lapsesta koostuva ryhmä. Esiopetusryhmän opettaja oli heti yhteydenoton jälkeen innostunut ja kiinnostunut aiheesta ja hän valitsi ryhmämme kahdeksan lasta. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa todetaan, että esikoulussa oppiminen tapahtuu leikin ja yhdessä toimimisen kautta (Opetushallitus 2000, 9). Tämän vuoksi lapsen oikeuksien käsitteleminen juuri toiminnallisilla keinoilla sopii hyvin esiopetuksen sisältöihin ja menetelmiin.

Opinnäytetyömme varsinainen kohderyhmä on kuitenkin varhaiskasvattajat, joille luomamme opas on suunnattu. Jotta tekemämme opas palvelisi kohderyhmäämme mahdollisimman hyvin, oli tärkeää, että työpajat ja menetelmät toteutettiin lapsiryhmän kanssa ja saadun palautteen ja omien havaintojemme perusteella muokattiin lopulliseen muotoonsa oppaaseen.

2.4 Toiminnan kuvaus

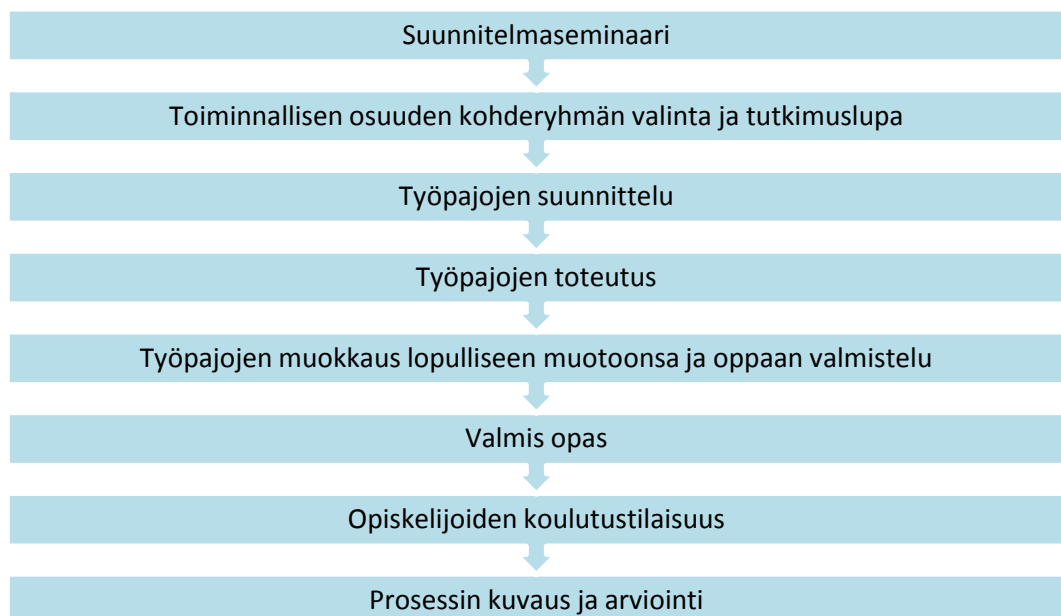
Ennen opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden aloittamista haimme tutkimuslupaa Lahden kaupungin Varhaiskasvatuspalveluilta. Olimme jo ennen luvan myöntämistä olleet yhteydessä esikouluopettajaan, jonka ryhmässä toteutimme työpajat. Tutkimusluvan myöntämisen jälkeen sovimme opettajan kanssa tarkemmin työpajojen ajankohdista ja kestoista sekä lähetimme toimintaan osallistuvien lasten vanhemmille lupakirjeen (liite 1) koskien lapsen osallistumista työpajoihimme. Kaikki vastaukset sallivat lapsen osallistumisen toimintaamme. Jokaista työpajaa ennen lapsille korostettiin sitä, että toimintaan osallistuminen on vapaaehtoista ja osittainen osallistuminen on mahdollista.

Kävimme tutustumassa ryhmään joulukuussa 2012 ja varsinaiset työpajat sijoituivat tammi-helmikuulle 2013. Työpajat sijoituivat aina tiistaiaamuihin esiopetusajankohtaan klo 9.00- 10.00 yhteensä kuuden viikon ajan. Jokaisessa työpajassa esiopetusryhmän lastenhojaaja tai esikouluopettaja oli paikalla havainnoimassa toimintaamme ja kirjasi havaintonsa havainnointilomakkeeseen (liite 2). Kuvaamme havainnoinnin toteutumista tarkemmin tutkimusmenetelmäosiossa (luku 5). Aina työpajan jälkeen kävimme lyhyen keskustelun havainnoijan kanssa. Kolmannen ja viimeisen työpajan jälkeen olimme sopineet esikouluopettajan kanssa väli- ja loppuarvioinnin, jossa arvioimme toimintaamme. Pidimme tiiviisti yhteyttä myös toimeksiantajaamme työpajojen etenemisen tiimoilta.

Työpajojen päätyttyä aloitimme niiden muokkaamisen lopulliseen muotoonsa. Työpajojen muokkaamisessa koimme tärkeänä omien havaintomme ja muokkausideoidemme lisäksi niin esiopetusryhmän henkilökunnan kuin toimeksiantajammekin palautteet ja muokkausideat. Ennen oppaan kokoamista hyväksyimme lopulliset työpajat toimeksiantajalla. Opas julkaistaan Unicefin internetsivuilla ja siitä tehdään todennäköisimmin myös taitettu versio.

Osallistuttuamme Unicefin koulutukseen elokuussa 2012 sitouduimme myös pitämään koulutustilaisuuden Lahden alueen kasvattajille. Sovimme toimeksiantajamme kanssa, että Lahden koulutustilaisuus suunnataan varhaiskasvattajille ja siellä käsitellään valmistamiimme työpajoja sekä teoriassa

että käytännössä. Koulutustilaisuutta markkinoitiin sähköisesti Lahden alueen kasvattajille sekä Unicefin että omasta toimestamme. Koulutus oli määrä järjestää Lahdessa maalikuun puolessavälissä, mutta ilmoittautuneita ei ollut riittävästi, joten koulutus jouduttiin perumaan. Olimme kuitenkin sopineet marraskuinen suunnitelmaseminaarimme jälkeen menevämmesi esittelemään opinnäytetyöme sekä toteuttamaan yhden työpajoistamme Lahden Ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijaryhmän kanssa. Sosiaalipedagogista lapsi- ja nuorisotyötä opiskeleva ryhmä osallistui koulutukseemme osana varhaiskasvatuksen opintojaksoa. Koulutukseen osallistui yhteensä 20 opiskelijaa sekä kaksi opettajaa. Pyysimme osallistujilta suullisen luvan opinnäytetyöhöme osallistumiseen sekä keräsimme heiltä kirjallisen palautteen koulutuksesta. Palautelomakkeena hyödynsimme Unicefin Lapsen oikeudet toiminnallisesti!-hankkeessa käyttämää lomaketta (liite 3). Analysoimme palautelomakkeita sisällönanalyysin keinoin. Opinnäytetyön viimeinen vaihe on koostunut raportin kirjoittamisesta. Olemme kuvanneet opinnäytetyöprosessimme vaiheet kuvassa yksi.

Kuva 1 Opinnäytetyöprosessi

2.5 Aiemmat tutkimukset

Vuonna 2008 lapsiasiavaltuutetun toimisto toteutti kyselyn, jonka tarkoituksena oli kartoittaa ensimmäistä kertaa Suomessa lasten ja nuorten omia käsityksiä oikeuksiensa toteutumisesta. Tutkimuksen tulokset on toimitettu YK:n lapsen oikeuksien komitealle vuonna 2009. Lähtökohta tutkimukselle nousee lapsen oikeuksien sopimuksesta, jossa sanotaan lapsella olevan oikeus mielipiteensä ilmaisemiseen. Tutkimuksessa 607 4. - 9. -luokkalaiselta lapselta ja nuorelta kysyttiin heidän omaa näkemystään heidän elämänsä vahvuuksista, muutostarpeista sekä vaikuttamismahdollisuuksista. (Tuononen 2008.)

Yhtä opinnäytetyömme lähtökohtaa, draamapedagogiikkaa on Suomessa tutkittu paljon 2000-luvun alussa. Hannu Heikkinen tutki väitöskirjassaan *Draaman maailmat oppimisalueina – draamakasvatuksen vakava leikillisuus* (2002) suomalaista draamakasvatusta oppiaineena ja tieteenalana käyttäen lähtökohtana 1900-luvun lopun brittiläistä draamakasvatusta. Hän hahmottaa draamakasvatusta vakavan leikillisyyden käsitteen kautta ja tutkii draamakasvatusta osana yleissivistävää kasvatusta ja taidekasvatusta.

Myös Sirkka-Liisa Heinonen on tutkinut draamakasvatusta ja hänen väitöskirjatutkimuksensa sijoittuu varhaiskasvatuksen kontekstiin, aivan kuten opinnäytetyömmekin. Tutkimuksessaan *Ilmaisuleikit tarinan talossa – analyysi ja tulkinta lastentarhanopettajan pedagogisesta toiminnasta varhaiskasvatuksen draaman opetuksessa* (2000) Heinonen kuvaa pedagogisen draaman syntymistä varhaiskasvatuksessa lastentarhanopettajan näkökulmasta.

Opinnäytetyössämme toimintaa on ohjannut varhaiskasvatuksen lähtökohdista erityisesti lapsilähtöisyys sekä lapsen osallisuus. Samoja asioita myös Tuija Vasikkaniemi nostaa esille väitöskirjatutkimuksessaan *Vanhempien työ, työn siirräntä ja lasten hyvinvointi – Kohtaamisia tuulikaapissa* (2013). Hän on tutkinut vanhempien työn vaikutusta lasten hyvinvointiin nimenomaan lapsen näkökulmasta, lapsen osallisuutta korostaen.

Lapsilähtöisyys on pääteemana myös Anja-Riitta Lehtisen väitöskirjatutkimuksessa *Lasten kesken – Lapset toimijoina päiväkodissa* (2000), joka on osa kansainvälistä tutkimushanketta Lasten toimijuus, lapsipolitiikka ja

lapsuuden sosiaaliset järjestykset. Hankkeessa on kiinnitetty huomiota lapsilähtöisen tutkimuksen kehittämiseen ja lapsitutkimuksen etiikkaan. Lehtisen tutkimus keskittyy lasten sosiaaliseen elämään päiväkodissa ja lähtökohtana on se, että lasten sosiaalinen toimijuus rakentuu konstruktiiivisesti sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.

Opinnäytetyömme tuotoksena syntyi opas kasvattajalle. Toimeksiantajallamme Suomen Unicefilla oli sille selkeä tarve, koska heillä ei ollut vastaavaa materiaalia varhaiskasvatukseen. Emme ole löytäneet muutamaakaan varhaiskasvatukseen suunnattua lapsen oikeuksia käsitteleviä varsinaisia ilmaisupohjaisia toiminnallisia materiaaleja tai tehtäviä, kouluikäisille sen sijaan erilaisia materiaaleja on olemassa. Vuonna 2009 on julkaistu Taksvärkki ry:n ja Suomen Opettajaksi Opiskelevien liiton SOOL ry:n OIKEESTI! – Menetelmäopas lapsen oikeuksien käsittelyyn kouluissa (Nielikäinen 2009) ja Unicefin Lapsen oikeudet toiminnallisesti! – hankkeessa tuotetut materiaalit on myös suunnattu kouluikäisille lapsille.

3 LAPSEN OIKEUDET OPINNÄYTETYÖN JOHTAVANA TEEMANA

Lapsen oikeudet ovat opinnäytetyössämme tuottamiemme työpajojen johtava teema. Ajatus siitä, että lapsella tulisi olla oikeuksia, syntyi vasta 1900-luvulla, kun lapsuus alettiin nähdä aikuisuudesta erillisenä elämänvaiheena. Suurimpia muutoksia lapsuuden tunnustamisessa olivat yleinen oppivelvollisuus sekä kieltö lapsityövoiman käytöstä. Ensimmäiset merkittävät lapsen oikeuksia käsittelevät asiakirjat olivat Geneven lapsen oikeuksien julistus (1924) sekä YK:n samanniminen asiakirja vuodelta 1959. (Jaakkola 2000, 8.) Näiden asiakirjojen pohjalta muodostui vuonna 1989 YK:n lapsen oikeuksien sopimus, joka eroaa aiemmin mainituista julistuksista olemalla oikeudellisesti velvoittava ja huomattavasti laajempi (Iivonen 2011, 41). Lapsen oikeuksien sopimuksen ovat tähän päivään mennessä ratifioineet maailman kaikki maat Yhdysvaltoja, Somaliaa ja Etelä- Sudania lukuun ottamatta (Nieminen 2000, 36).

Lapsen oikeuksien sopimus on merkittävin lapsen oikeuksia turvaava asiakirja muiden ihmisoikeussopimusten rinnalla (Iivonen 2011, 40). Lapsen oikeuksia voidaan tarkastella kahdesta näkökulmasta. Toisaalta lapsi voidaan nähdä suojeltavana olentona, jonka turvallisuuden ja perustarpeiden takaajana aikuiset ja yhteiskunta toimivat. Toisaalta lapsi nähdään aktiivisena ja itsenäisenä toimijana, jolla on oikeus osallistua ja olla mukana tekemässä päätöksiä. (Jaakkola 2000, 8-9.)

3.1 Lapsen oikeuksien sopimus

YK:n lapsen oikeuksien sopimus on vuonna 1989 laadittu maailman laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus. Se pohjautuu ajatukseen, että jokaisella lapsella, eli alle 18-vuotiaalla, on ihmisarvo riippumatta sukupuolesta, rodusta, ihonväristä, kielestä, uskonnosta tai poliittisesta tai muusta mielipiteestä. Lapsen ihmisarvo yhdistää kaikkia 54 artiklaa, jotka koskevat lapsen suojelua, oikeutta osallistua sekä osuutta yhteiskunnan voimavaroista. (Flowers ym. 2012, 21–22.) Lapsen oikeuksien sopimus on oikeudellisesti velvoittava asiakirja ja valtion lainsäädännön tulee olla sopusoinnussa sopimuksen sisällön kanssa (Nieminen 2000, 36).

Lapsen oikeudet voidaan sopimuksessa jakaa neljään pääperiaatteeseen, jotka ovat syrjimättömyys, lapsen etu, oikeus elämään, eloonjäämiseen ja kehittymiseen sekä lapsen mielipiteen kunnioittaminen. Ensimmäisen periaatteen mukaan jokainen sopimusvaltio sitoutuu kohtelemaan kaikkia lapsia tasa-arvoisesti ilman syrjintää. Tigestedt-Tähtelä (2000) kirjoittaa kuitenkin syrjintää tapahtuvan monien eri perusteiden varjolla. Hän mainitsee esimerkiksi köyhyyden itsessään ihmisoikeuksia loukkaavansa asiana, joka tällöin myös asettaa lapset eriarvoiseen asemaan. (Tigestedt-Tähtelä 2000, 49–50.)

Toinen periaate, lapsen etu, perustuu ajatukseen, että lapsi on yhtä tärkeä kuin aikuinen, mutta tarvitsee haavoittuvuutensa takia erityistä suojelua.

Lapsinäkökulman huomioon ottamista ja lapsen edun toteutumista on vaikeaa arvioida, koska sitä on vaikeaa myös määritellä. (Tigestedt-Tähtelä 2000, 50.)

Flowers ym. (2012) nostavat esiin kysymyksen, mitä tapahtuu jos aikuisten ja lasten näkemys lapsen parhaasta eroaa (Flowers ym. 2012, 22) ja Tigestedt-Tähtelä (2000) toteaa, että usein päätöksiä tekevät aikuiset omasta näkökulmastaan (Tigestedt-Tähtelä 2000, 50). Lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa päätöksentekijät ottamaan huomioon lapsen näkökulman ja ristiriitatilanteessa lapsen etu menee etusijalle esimerkiksi vanhemman edun suhteen (Nieminen 2000, 42).

Sopimuksen kolmas periaate takaa lapselle oikeuden elää, jäädä henkiin ja kehittyä. Sopimusvaltiot sitoutuvat luomaan lapselle ympäristön, jossa kaikki kolme kohtaa toteutuvat. Oikeus henkiinjäämisestä laajentaa oikeutta elää, sillä silloin valtion on ehkäistävä lapsikuolleisuutta esimerkiksi tarjoamalla rokotuksia. (Tigestedt-Tähtelä 2000, 51.) Periaate tarkoittaa automaattisesti sitä, ettei lapsiin voi kohdistaa kuolemanrangaistusta (Flowers ym. 2012, 22).

Neljäs periaate nostaa lapsen esille aktiivisena, mielipiteitä omaavana ja itsessään merkittävänä ihmisenä. Sopimusvaltiot ovat velvoitettuja takaamaan lapselle mahdollisuuden ilmaista mielipiteensä ja tulla kuulluksi häntä koskevissa asioissa. (Tigestedt-Tähtelä 2000, 52.)

Sopimuksessa mainitut lapsen oikeudet ovat riippuvaisia toisistaan eikä niitä voida asettaa tärkeysjärjestykseen. Tigestedt-Tähtelä (2000, 51) nostaa esiin

esimerkiksi oikeudet terveyteen ja koulunkäyntiin ja niiden välisen riippuvuuden. Terve lapsi jaksaa ja pystyy käymään koulua ja oppineisuus taas edistää terveyttä. (Tigestedt-Tähtelä 2000, 51.)

Vuonna 2009 vietettiin Lapsen oikeuksien sopimuksen 20. juhlavuotta ja silloin Suomessa järjestettiin tiedotuskampanja lapsen oikeuksista. Poliittikaohjelman teettämän tutkimuksen mukaan suomalaisten tietoisuus lapsen oikeuksista kasvoi tämän kampanjan myötä: vuonna 2008 lapsen oikeuksien sopimuksesta oli kuullut 54 % vastaajista ja kampanjan jälkeen vuonna 2010 osuus oli 72 %.

Hämmästyttävää on se, että nuorimmat vastaajat (15–24 –vuotiaat) tunsivat sopimuksen huonoiten. (Opetusministeriö 2010, 20–21.)

3.2 Lapsen oikeuksista tiedottaminen murroksessa

Jokainen lapsen oikeuksien sopimuksen ratifioinut maa raportoi maansa lasten oikeuksien tilasta säännöllisesti YK:n erityiskomitealle, joka valvoo lapsen oikeuksien toteutumista (Jaakkola 2000, 11). Suomi on raportoinut edellisen kerran vuonna 2008 ja komitea tarkasti Suomen raportin vuonna 2011. Komitean vastauksessa todetaan, että yleisesti tilanne Suomessa lapsen oikeuksien kannalta on hyvä. Komitea kuitenkin nostaa esiin muutamia asioita, joita sen mielestä Suomessa pitäisi kehittää. Komitea sanoo olevansa huolissaan siitä, että Suomessa niin lapset, vanhemmat kuin lasten kanssa työskentelevät henkilöt tuntevat sopimusta huonosti. Komitea suositteleeikin Suomen valtiota tehostamaan lapsen oikeuksista tiedottamista laajasti koko kansalle, mutta erityisesti lasten kanssa työskenteleville. (Lapsen oikeuksien komitea 2011, 5.)

Tämän ja useiden aiempien huomautusten vuoksi Opetus- ja kulttuuriministeriö tiedotti vuonna 2010 panostavansa jatkossa entistä tehokkaampaan lapsen oikeuksista tiedottamiseen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010). Ministeriö kertoo tiedotteessaan valtiolle tehdyistä viestintäohjeista, jotka sisältävät muun muassa suosituksen lapsen oikeuksien sisällyttämisestä perus- ja toisen asteen opetukseen sekä lasten kanssa työskentelevien ammatti- ja täydennyskoulutukseen (Opetusministeriö 2010, 21–23).

Ministeriön suosituksen mukaisesti Opetushallitus teki kesällä 2010 peruskoulun opetussuunnitelman perusteisiin lisäyksen, jonka mukaan peruskoulutuksen arvopohjana ovat ihmisoikeudet, tasa-arvo, demokratia, luonnon monimuotoisuuden ja ympäristön elinkelpoisuuden säilyttäminen sekä monikulttuurisuuden hyväksyminen. Opetushallituksen täydennys velvoittaa peruskoulun opetuksen perustuvan tälle arvopohjalle lukuvuoden 2011–2012 alusta asti. Täydennyksessä sanotaan arvojen pohjautuvan YK:n yleismaailmalliseen ihmisoikeuksien julistukseen, lapsen oikeuksien sopimukseen sekä Euroopan ihmisoikeussopimukseen. (Opetushallitus 2010.)

Opetussuunnitelmaan tehdyn muutoksen myötä koulut tekevät työtä täyttääkseen lapsen oikeuksien sopimuksen artiklaa 42, jonka mukaan lapsella on oikeus kuulla omista oikeuksistaan. Tällä hetkellä on käynnissä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistaminen ja esimerkiksi Suomen Unicef ajaa lapsen oikeuksien esille nostamista sielläkin. (Unicef 2013a.) Valtakunnallisissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 12) lapsen oikeuksien sopimus mainitaan jo varhaiskasvatuksen arvopohjasta puhuttaessa.

3.3 Unicef lapsen oikeuksien edistäjänä

Päävastuu lapsen oikeuksien toteutumisesta sekä tiedottamisesta on valtiolla, mutta käytännössä valtio toteuttaa erityisesti tiedottamista usein tukemalla taloudellisesti kansalaisjärjestöjä (Opetusministeriö 2010, 18). Yksi näistä järjestöistä on toimeksiantajamme Unicef (United Nations Children´s Fund), joka on sotien jälkeen vuonna 1946 Euroopan lapsia auttamaan perustettu YK:n kansainvälinen lastenjärjestö. Unicef toimii nykyään yli 190 maassa, myös Suomessa. (Unicef 2011.)

Unicefin toimintaa ohjaa YK:n lapsen oikeuksien sopimus ja sen tärkein tehtävä onkin turvata lapsen oikeuksien toteutuminen kaikkialla maailmassa. Unicef tekee työtä taatakseen kaikille lapsille terveyden, koulutuksen, tasa-arvon ja turvan. Oleellinen osa Unicefin työstä on pitkäjänteistä valtioiden hallitusten ja päättäjien kanssa tehtävää lapsen oikeuksia edistävää työtä, mutta Unicef on mukana myös monissa hätäaputehtävissä kriisialueilla ympäri maailmaa. (Unicef 2011.) Suomen

Unicef tekee työtä ministeriöiden ja muiden järjestöjen kanssa, tuottaa tietoa ja materiaalia sekä tiedottaa lapsen oikeuksista. (Unicef 2013b.)

Lapsen oikeudet toiminnallisesti! -hanke on yksi esimerkki Unicefin tekemästä työstä lapsen oikeuksien tiedottamisen eteen. Opinnäytetyömme kautta myös me olemme luoneet materiaalia, jonka avulla lapsen oikeudet tulevat tutuksi jo varhaiskasvatusikäiselle lapselle kasvattajan ottaessa materiaalin käyttöön kasvatustyössään.

4 VARHAISKASVATUKSEN LÄHTÖKOHDAT TOIMINTAA OHJAAMASSA

Olemme opinnäytetyössämme nostaneet esille varhaiskasvatukseen vaikuttavia elementtejä, jotka ovat vaikuttaneet myös omaan toimintaamme sekä oppaan muodostumiseen. Lähestymme varhaiskasvatusta lapsilähtöisyyden, osallisuuden ja oppimisen näkökulmista, joissa kasvattajan merkitys näiden lähtökohtien mahdollistajana korostuu.

4.1 Lähtökohtia varhaiskasvatukseen

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005) on konkreettinen varhaiskasvatuksen ohjauksen väline, joka ohjaa valtakunnallisesti varhaiskasvatuksen sisällöllistä toteutumista. Sen tavoitteena on edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteutumista Suomessa, lisätä varhaiskasvattajien ammatillista tietoisuutta sekä vanhempien osallisuutta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 7.)

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan alle kouluikäisten lasten kanssa tehtävää työtä, jossa tärkeässä roolissa on myös lasten vanhempien ja varhaiskasvattajien välinen vuorovaikutuksellinen yhteistyö, johon usein kuuluu myös muita verkostoja (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11). Varhaiskasvatus voidaan nähdä kasvatuksellisenä vuorovaikutuksena aikuisten ja lasten välillä myös erilaisissa toimintaympäristöissä, niin kotona kuin julkisissa kasvatusinstituutioissakin (Karila, Kinos & Virtanen 2001, 13).

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on lapsen tasapainoisen kasvun ja kehityksen sekä oppimisen edistäminen ja se koostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuuksista (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11). Jantunen (2011) näkee varhaiskasvatuksen ihmisen elämän tärkeimpänä vaiheena; siinä luodaan pohja niin itsetunnolle, sosiaalisuudelle, luovuudelle kuin tiedonhalullekin. Kasvattajalla on suuri rooli pohjan luomisessa, ja se vaatii häneltä sekä nöyryyttä että kärsivällisyyttä. Lapsen kasvun tahtia ei voi nopeuttaa, vaan sen hitaus ja erilaisuus tulee hyväksyä. Kasvattajan tulee myös olla halukas kehittämään itseään jatkuvasti lasten kohtaamisessa ja innostamisessa. (Jantunen,

M. 2011, 11.) Puolimatka (2010) toteaa, että kun kasvattaja tiedostaa omat arvonsa ja oman näkemyksensä ihmisyydestä ja maailmasta, käytännön kasvatustyö on syvällisempää ja mielekkäämpää. Vain todella tiedostamalla omaa toimintaansa ohjaavat tekijät, kasvattajan työ voi olla tarkoituksenmukaista ja perusteltua (Puolimatka 2010, 12). Myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 16) todetaan, että omien arvojen pohdinta auttaa kasvattajaa toimimaan eettisesti ja ammatillisesti.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005, 12) määrittelee varhaiskasvatuksen arvojen perustuvan kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, kuten lapsen oikeuksien sopimukseen. Myös Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2000, 7) todetaan, että esiopetus perustuu yhteiskunnan perusarvoihin. Kasvatus on aina sidoksissa myös kulttuuriin ja yhteiskunnan jatkuvaan muutokseen, joten sen tulee osaltaan vaikuttaa myös varhaiskasvatuksen tavoitteiden asettamiseen, toteuttamiseen sekä arviointiin (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2011, 8). Lapsen oikeuksien sopimuksesta nousee niin ikään kasvatustyöhön- ja käytäntöihin vaikuttavia tärkeitä elementtejä, kuten lapsen osallisuus, osallistuminen ja vaikuttaminen sekä lapsen asema ja osuus yhteiskunnallisten voimavarojen jaossa (Kinos & Virtanen 2001, 152–153).

Kronqvistin (2011) mukaan varhaiskasvatuksessa tärkeässä asemassa on lasten lähiryhmän sekä yhteisöllisyyden tukeminen, sillä se edesauttaa turvallisuuden tunteen syntymistä. Turvallisessa ryhmässä lapsi voi toimia rohkeasti itseensä luottaen. Lapsen kasvulle, oppimiselle ja kehitykselle on edellytyksenä se, että hän voi kaikinpuolin hyvin. Lapsen hyvinvointi puolestaan syntyy arvostuksesta ja kuuntelemisesta. Kasvattajan on syytä pohtia sitä, miksi ja miten varhaiskasvatusta toteutetaan, jotta se olisi mahdollisimman hyvää ja laadukasta. (Kronqvist 2011, 13–14.) Jantusen (2011) mukaan varhaiskasvatuksessa on olennaista se, että kaikki lapset saavat tasavertaisesti ja riittävästi aikuisen huomiota, sillä se vaikuttaa lapsen sosiaalisten taitojen sekä omanarvontunteen kehittymiseen. Varhaiskasvatuksen keskeisimpinä saavutuksina voidaankin pitää muun muassa turvallisuuden tunnetta ja omanarvontunnetta. (Jantunen, T. 2011, 58.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 16) mukaan kasvattaja mahdollistaa aikuisten ja lasten yhteisössä hyvän ilmiirin, jossa lapset voivat tuntea yhteenkuuluvuutta ja osallisuutta. Kasvattajan työssä olennaista on tiedostaa arvot ja eettiset periaatteet, jotka vaikuttavat oman kasvattajuuden taustalla. Skinnarin (2004, 87) mukaan aikuisen sanallisella ohjauksella ei ole yhtä suurta merkitystä kuin sillä, mitä aikuinen ajattelee, tuntee ja tekee. Lapsi aistii ympäristöään ja kasvattaja on pienelle lapselle keskeinen osa ympäristöä. Siitä syystä mekin koimme tärkeäksi työpajoissamme opettaa lapsen oikeuksista myös esimerkillä: kun lapsi tulee kuulluksi ja saa ilmaista mielipiteensä, hän oppii että hänellä on oikeus siihen.

4.1.1 Oppiminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tarkastellaan leikin ja toiminnan kautta (Lummelahti 2001, 36). Oppiminen on lapselle kokonaisvaltainen tapahtuma, jossa lapsi käyttää apunaan kaikkia aistejaan. Lapsen oppimista edistää aktiivisuus ja kiinnostuneisuus sekä vuorovaikutustilanteet, joissa lapsi liittyy uusia asioita omiin kokemuksiinsa ja tuntemuksiinsa. Oppimisen ja onnistumisen iloa kokeakseen lapsen tulee saada toimia itselle mielekkäällä tavalla.

(Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 18.) Varhaiskasvatuksessa oppiminen ei tapahdu tarkkaan rajattujen oppiaineiden kautta, vaan toiminnallisuuden keinoin sisällöllisten orientaatioiden avulla. Orientaatioihin kuuluvat matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen sekä uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio.

Orientaatioiden aiheet, sisällöt ja ilmiöt liitetään lapsen lähiympäristöön, jolloin lapsi voi itse tehdä asioista omia havaintojaan ja muodostaa käsityksiään.

(Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 26–27.)

Lapsen oppimiselle antavat keskeisen perustan leikki, vertaisryhmä sekä ympäröivä oppimisympäristö, johon ajatellaan kuuluvan myös lasten keskinäinen sekä lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus. Leikki nähdään kuuluvaksi lapsuuteen, ja se ilmentääkin lapsuusiälle ominaista elämäntapaa. (Hujala 2002, 91–93.) Leikki on vapaaehtoista ja mielihyvää tuottavaa eikä siihen voi pakottaa. Kun leikki tempaa lapsen mukaansa, siitä tulee hänelle todellista. Leikki kehittää

muun muassa lapsen kieltä, luovaa ajattelua sekä ongelmanratkaisukykyä. (Kalliala 2003, 185–188.) Leikin avulla lapsi myös löytää ikäkautensa ja kehitysvaiheensa sisäisille ristiriidoille ratkaisuja. Leikki tarjoaa lapselle mahdollisuuden harjoitella ja käsitellä elämään liittyviä kysymyksiä sekä oppia elämästä. Leikin avulla lapsi voi turvallisesti käsitellä vaikeita asioita ja siirtää tunteitaan ja ajatuksiaan kauas itsestään. (Airas & Brummer 2003, 166 -172.) Lapsi käsittelee itselleen sillä hetkellä tärkeitä asioita omaehtoisen ja spontaanin leikin avulla (Eklund & Janhunen 2005, 85). Leikkiessään lapset eivät mieti omaa oppimistaan tai sosiaalista kehitystään, eikä siinä ole lapsille hyötynäkökulmaa tai tavoitteisuutta (Hakkarainen 2002, 111). Vaikka leikki nähdään varhaiskasvatuksen peruspilarina, Heikkinen (2002) toteaa, ettei sille kuitenkaan välttämättä anneta sen ansaitsemaa arvoa varhaiskasvatuksen arjessa. Heikkisen mukaan leikkiä ei nähdä riittävän vakavana toimintona ollakseen osa kasvatusta. (Heikkinen 2002, 42.)

Kasvattajan tulee antaa lapsen leikille vapautta, mutta usein leikki vaatii kuitenkin aikuisen suoraa tai epäsuoraa ohjausta. Aikuisen tehtävä vaihtelee leikkiin osallistujasta ulkopuoliseen havainnoijaan lapsen ikä- ja kehitystason mukaan. On tärkeää, että kasvattaja osaa eritellä leikkiä oppimisen näkökulmasta, mutta hänen tulee ymmärtää myös vertaisryhmän merkitys lapsen omaehtoisen leikin mahdollistajana (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 21.)

Koska lapset oppivat yhteistoiminnassa, on vertaisryhmällä suuri merkitys lapsen oppimisessa varhaiskasvatuksessa. Yhteisöllisessä oppimisessä korostuu varhaiskasvatuksen lapsilähtöinen toiminta. Toimiminen vertaisryhmässä kehittää muun muassa lapsen ongelmanratkaisutaitoja, sosiaalista vuorovaikutusta sekä kykyä toimia yhdessä muiden kanssa. Vertaisryhmässä toimiessaan myös lapsen ajattelu kehittyy, sillä vertaisryhmältä saadaan vaikutteita omaan ajatteluun, ja toisaalta lapsi voi toisten kautta peilata myös oman ajattelun tuotosten toimivuutta. Yhteistoiminnallisuus kehittää lisäksi lapsen älyllistä kehitystä, sillä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa lapset tuovat esille oman perspektiivinsä myös ongelmanratkaisuun. (Hujala 2002, 98–100.) Vertaisryhmässä sosiaalinen vuorovaikutus tarjoaa lapselle mahdollisuuden ystävien ja suosion hankkimiselle sekä kumppanuuden ja keskinäisen luottavuuden rakentumiselle (Lehtinen 2000, 79).

Varhaiskasvatuksessa myös ympäristöllä on suuri merkitys lapsen oppimiselle. Toisaalta varhaiskasvatusympäristöön tulee kiinnittää huomiota muutoinkin kuin lapsen oppimisen kannalta. Ympäristön tulee olla myönteinen ja turvallinen sekä innostaa lasta leikkimään, tutkimaan ja toimimaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 17–18.) Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristöllä ei tarkoiteta ainoastaan fyysistä ympäristöä vaan siihen voidaan lukea kuuluvaksi myös aikuisten ja lasten välinen sekä lasten keskenäinen vuorovaikutus (Hujala 2000, 101). Lapsen kehittymiseen ja oppimiseen vaikuttajina niin sosiaalisen, fyysisen kuin materiaalisen ympäristön merkitystä onkin korostettu (Lummelahti 2001, 36). Lapsen minuus kehittyy vuorovaikutuksessa ympäristön ihmisten, esine- sekä ilmiömaailman kanssa. Aikuinen edesauttaa sitä, että lapsen fyysiset perustarpeet, muun muassa turvallisuus, ravinto ja uni, tulevat tyydyttyiksi. (Mäkelä & Jantunen 2011, 73–74.) Ympäristön suunnittelussa tulee kiinnittää huomiota myös esimerkiksi erilaisiin tiloihin, sillä tilojen suunnittelulla voidaan edesauttaa esimerkiksi vertaisryhmien toimintaa. Hyvin suunniteltu varhaiskasvatusympäristö kannustaakin lasta toimimaan yhdessä vertaisryhmän kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 17–18.) Ympäristön tulisi tarjota lapsille erilaisia ja monipuolisia toimintamahdollisuuksia. Materiaalien, esimerkiksi lelujen ja pelien tulisikin olla lapsen saatavilla, jotta kukin lapsi voisi toimia oman mielenkiintonsa ja tahtinsa mukaan. Ympäristön suunnittelussa keskeitä on se, että lapsi saa omakohtaisia kokemuksia siitä, että hän voi vaikuttaa kasvuympäristöönsä omilla ajatuksillaan ja toiminnoillaan. (Hujala 2002, 101–102.) Lapsilla tulisi olla mahdollisuus vaikuttaa tilojen ja välineiden suunnitteluun esimerkiksi osana erilaisten teemojen ja sisältöjen toteuttamista (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 18).

Tässä opinnäytetyössä on hyödynnetty draamakasvatuksen elementtejä. Draamakasvatus pohjautuu kokemuksellisen oppimisen ideologialle, jossa yhtenä tavoitteena on erilaisten toimintatapojen aktiivinen kokeilu (Toivanen 2010, 13). Kokemukseen perustuvassa oppimisessä arvostetaan lapsella jo olevaa kokemusta ja rohkaistaan häntä ottamaan vastuuta omasta oppimisestaan, jolloin lapsen aktiivisuus, itseluottamus sekä itsevarmuus lisääntyvät. Kokemuksellinen oppiminen mahdollistaa lasten tietojen, taitojen, asenteiden ja arvojen kehittymisen ja muuttumisen turvallisessa ympäristössä. Kokemukset syntyvät

toiminnan ja tekemisen kautta. (Flowers ym. 2012, 38.) Kokemus sinänsä ei kuitenkaan vielä tuota oppimista. Jotta kokemuksellinen oppiminen mahdollistuisi, tulee kokemuksen merkitystä pohtia, reflektoida ja käsitteellistää sekä liittää se mahdolliseen teorian tietoon. (Tervamäki 2005, 119.)

Kokemuksellisen oppimisen avulla lapsille tarjoutuu mahdollisuus oppia toiminnan kautta ja soveltaa oppimaansa omassa sosiaalisessa ympäristössään (Flowers ym. 2012, 40).

Kronqvistin (2011) mukaan kasvattajan oppimisenäkemykset vaikuttavat siihen, miten hän lasten kanssa työskentelee ja miten haluaa lapsen oppivan. Siitä syystä kasvattajan tulisi tiedostaa oma oppimiskäsityksensä ohjattaessaan lapsia ja tehdessään kasvatustyötä. (Kronqvist 2011, 21.) Käyttäessään toiminnallisia menetelmiä kasvattajan tulee olla tietoinen myös lasten erilaisista ajattelu- ja oppimistyyleistä. Erot lasten ajattelussa ja oppimisessa vaikuttavat siihen, miten lapset kokevat toiminnallisten menetelmien käytön. Lapset osallistuvat toimintoihin eritasoisesti eikä sama harjoitus välttämättä sovi kaikille lapsille. Aikuisen tehtävä onkin auttaa lasta löytämään sopiva toimintamahdollisuus, joka vastaa lapsen kykyjä ja kiinnostuksenkohteita. (Flowers 2012, 40–42.)

4.1.2 Lapsilähtöisyys

Lapset on otettu yhä enemmän ja enemmän huomioon muun muassa päiväkodin, koulun ja kulttuuritoimen toiminnassa ja sen suunnittelussa. Kasvattajat kaipaavat koulutusta lapsilähtöisyyteen Suomessa 1980 - 1990 -lukujen taitteessa, jolloin päiväkodeissa ja kouluissa sovellettiin yhteisökasvatusta ja yhteistoiminnallista oppimista. Tuolloin lasten marginaalinen asema yhteiskunnassa nousi kansainvälisestäkin kritiikin kohteeksi. Lasten omaan kulttuuriin ja sen arvokkuuteen alettiin kiinnittää enemmän huomiota ja lasta tiedon tuottajana alettiin arvostaa uudella tavalla. Lapsilähtöisyydestä käyty keskustelu 1980-luvulla näkyy myös vuonna 1989 ratifioitussa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa. (Karlsson 2012, 28- 29.)

Lapsilähtöinen kasvatustapahtuma pyrkii irti aikuisen valta-asemasta kasvatustapahtumassa, jossa tavoitteiden, sisältöjen ja menetelmien tulee lähteä lapsesta (Brotherus, Hytönen, Krokfors 2002, 51- 54). Kronqvistin (2011) mukaan

lasten varhaiskasvatussuunnitelmia luodessa tulisi siirtyä enemmän lapsilähtöiseen suunnitteluun lapsen arvioinnin sijaan, jolloin lapsen konteksti ja yksilöllisyys tulisi paremmin huomioiduksi (Kronqvist 2001, 22). Lapsen yksilöllinen kohtaaminen oli meille tärkeä lähtökohta suunnitellessamme ja toteuttaessamme opinnäytetyössämme tuottamiamme työpajoja.

Jantusen (2011) mukaan aidossa lapsilähtöisyydessä lapsi saa olla lapsi lapsen maailmassa, jolloin aikuisen on kyettävä olemaan aikuinen niin, että hän asettaa lapselle rajat, raamit ja rytmit, jotka tuovat lapselle turvallisuuden tunteen ja kantavat lasta päivästä toiseen (Jantunen, M. 2011, 6). Vaikka rajojen asettaminen on aikuisen velvollisuus, eivätkä lapsi ja aikuinen ole tuolloin tasa- arvoisessa asemassa (Jantunen, M. 2011, 6), on tärkeää huomioida se, että lapsilähtöisyyden toteutumista tarkastellaan aina lapsen näkökulmasta (Karlsson 2012, 22). Lapsilähtöisyydessä korostuu lapsen tarpeiden ja kiinnostuksen sekä lapsen aktiivisuuden huomioon ottaminen. Lapsen aktiivisuuden määrä vaihtelee kuitenkin aikuisen ohjaamista tehtävistä lapsen itse keksimään toimintaan, joten lapsilähtöisyyttä voivat omista näkökulmistaan tarkastella niin lapsi kuin aikuinenkin. (Karlsson 2012, 21- 22.) Viimekädessä aikuisella nähdään kuitenkin olevan vastuu lapsesta, lapsen kasvun virikkeistä sekä kasvuympäristöstä, joten aikuinen säätelee viimekädessä myös ehdot lapsilähtöisyyteen. Jotta lapsi voisi olla oman toimintansa ja oppimisensa säätelijä, ei häneltä tule odottaa vain uusien asioiden mekaanista omaksumista, vaan myös vastuunottoa, jolloin lapsi itse päättää omasta ajattelustaan ja säätelee ongelmanratkaisustrategioitaan. (Hujala 2002, 63 -64.) Lapsilähtöisen kasvatuksen puolestapuhujat korostavat, että kasvatuksessa suunnittelun keskiössä tulisi olla lapsi omassa sosiokulttuurisessa kontekstissään (Brotherus ym. 2002, 53), ja hänet tulisi kohdata kokonaisena, kokemuksellisenä ja yksilöllisenä subjektina (Nummenmaa 2001, 35).

Kinoksen ja Virtasen (2001) mukaan lapsi on kuitenkin yhä edelleen yhteiskunnassamme aikuisen armoilla, eikä lapsella ole juurikaan mahdollisuuksia vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Lapsen oikeuksien sopimuksessa on pyritty pienentämään aikuisen ja lapsen oikeuksien välistä rajaa myöntämällä alaikäisille vapausoikeuksia, jotka konkreettisesti toteutuessaan ja voimaan astuessaan voivat muuttaa aikuisen ja lapsen välistä valtasuhdetta. Lapsen oikeuksien toteuttaminen on kuitenkin aikuisen tehtävä, joten oikeuksien toteutumisessa aikuisella on suuri

vastuu. Aikuisille on myönnetty perusoikeudet riippumatta heidän kehitystasostaan, joten lapsen oikeuksia pohdittaessa peruskysymyksen ei tulisi myöskään olla se, onko lapsi kypsä vai epäkypsä päättämään omista asioistaan. (Kinos & Virtanen 2001, 142- 143.)

Flowersin ym. (2012) mukaan useimmat lapset on ehdollistettu turvautumaan aikuiseen tiedon lähteenä. Lapset ovat kuitenkin valmiita ottamaan vastuuta omasta oppimisestaan paljon helpommin kuin aikuiset ovat valmiita luopumaan omasta roolistaan auktoriteettina ja asiantuntijana. (Flowers ym. 2012, 40.) Lapsilähtöisyys vaatii sitä, että kasvattaja kohtaa lapsen maailman. Lapsen ja aikuisen välisessä kanssakäymisessä vaihdetaan kokemuksia, näkemyksiä, mieltymyksiä, tietoa ja arvoja. Aikuisen ja lapsen maailmat eivät ole toisistaan riippumattomia vaan niiden tulee kohdata, sillä lapset ja aikuiset elävät myös samoissa maailmoissa. (Kinos & Virtanen 2001, 146- 147.)

4.1.3 Osallisuus

Lapsen oikeuksien sopimus korostaa lapsen oikeutta tulla kuulluksi sekä oikeutta ilmaisunvapauteen. Tämä oli tärkeä lähtökohta opinnäytetyössämme suunnittelemisessa työpajoissa ja näkyy taustalla myös nykypäivän varhaiskasvatuksen ajatuksessa lapsesta aktiivisena toimijana (Turja 2011, 43). Osallistavat menetelmät on todettu erityisen toimiviksi juuri ihmisoikeuskasvatuksessa (Flowers ym. 2012, 27), jota meidänkin opinnäytetyömme käsittelee. Lapsen osallisuus korostuu myös uusituissa Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2010, 10), mutta lapsen osallisuus käsitteenä on kuitenkin vielä suhteellisen uusi (Karlsson 2012, 26).

Fröbeliläisessä kasvatusajattelussa lasten osallisuuden korostaminen on lisääntynyt kasvatusajattelun muutoksessa. Aikuisten ohjaaman didaktisen toiminnan ohella on arvostettu aikuisen ja lasten rinnakkain työskentelyä sekä lapsen itseohjautuvia leikkejä, mutta tuolloinkin aikuisen tehtävä on ollut havainnoida lasta pystyäkseen ottamaan hänen tarpeensa huomioon toiminnan suunnittelussa. Tänä päivänä lapsi nähdään yhä enemmän aloitteellisena ja pätevänä toimijana yhteisössään, jossa hän rakentaa ymmärrystään vuorovaikutuksessa fyysisen ja sosiaalisen ympäristön kanssa. (Turja 2011, 43.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005) määrittelee muun muassa erilaisen ilmaisemisen ja leikkimisen lapselle ominaiseksi tavaksi oppia. Kun lapsi oppii itselleen luontaisella tavalla, hänen osallisuutensa lisääntyy.

(Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 20.) Ymmärtämällä leikin ja toiminnallisuuden merkityksen kasvattaja voi lisätä lasten aitoa osallisuutta (Jantunen, M. 2011, 11). Lehtinen (2000) näkee sosiaalisen osallistumisen ja osallisuuden yhdeksi keskeisimmäksi toiminnan motiiveiksi päiväkodissa. Lapsille toiminnassa mukanaolo on usein olennaisempaa kuin itse toiminta. Osallistuminen ja osallisuuden tunne tuottavat niin fyysistä kuin sosiaalistakin liikkuvuutta sekä huomion suuntaamista sosiaaliseen ympäristöön. (Lehtinen 2000, 79.)

Turjan (2011) mukaan osallisuus liittyy vahvasti yhteisöllisyyteen, minkä vuoksi ryhmän jäsenyyttä sekä lasten keskinäistä että aikuisen ja lasten välistä yhteistä toimintaa on alettu korostaa. Päiväkodissa lapset voivat tuntea olevansa osallisia ryhmässään, ja ryhmän muiden jäsenten kanssa lapsi voi rakentaa tietoa, kulttuuria ja omaa identiteettiään sekä kokea ryhmänjäsenyydestä syntyvää arvokkuuden tunnetta. (Turja 2011, 46- 48.) Jotta lapsi kokee pystyvänsä vaikuttamaan, aikuisen tulee osoittaa häntä kohtaan kiinnostusta ja huolehtia siitä, että lapsi kokee olevansa arvokas ja että hänestä on iloa. Näin myös lapsen itsetunto kasvaa ja hän kokee olevansa merkityksellinen, joka edesauttaa yhteisöllisyyttä sekä lapsen osallistumista yhteiseen toimintaan. (Mäkelä & Jantunen 2011, 77.) Osallisuuden mahdollistamiseksi lapsi tarvitsee lisäksi aikuisen osoittamaa luottamusta, jonka myötä lapsi voi kehittää osaamistaan toimiessaan yksin sekä ryhmässä (Turja 2011, 52).

Lasten osallisuuden vahvistaminen lähtee mikrotasolta, jolloin lapsi saa kokemuksia kuulluksi tulemisesta ja vaikuttamisesta itselleen läheisissä asioissa omassa elämässään ja lähiympäristössään. Lasten näkemysten kuuleminen peilaa aikuiselle hänen työskentelyään, mikä puolestaan mahdollistaa kasvattajan ammatillista kehitystä ja kasvua. (Turja 2011, 47- 53.) Varsinkin pienten lasten kohdalla vanhemmat ovat tärkeässä roolissa lapsen näkemysten sanoittajina ja välittäjinä, mutta vanhempien haastattelun rinnalla tulisi aina ottaa selvää lasten omista mielipiteistä ja kokemuksista lapsen iästä riippumatta (Aula 2011, 28). Iivosen (2011) mukaan lapsen osallisuus liittyy myös sosialisatioprosessiin, jossa

lapsen kanssa jaetaan yhteisön arvot, normit sekä rooleihin kohdistuvat odotukset vuorovaikutuksellisen prosessin avulla. Sosialisaaion foorumeina toimivat muun muassa perhe, päivähoito, koulu sekä lasten vertaisryhmät. (Iivonen 2011, 50.)

Lasten osallisuutta kritisoivat kokevat, että lapsi ei kykene vaikuttamaan omiin asioihinsa tai hän horjuttaa aikuisen auktoriteettiasemaa. Lasten osallisuuden vahvistaminen vaatii aikuisten omien asenteiden muuttamista sekä uskallusta heittäytyä uusiin asioihin yhdessä lasten kanssa. Myös yhteistyö kodin ja päiväkodin välillä tukee lasten osallisuutta vahvistavia yhteisiä toimintatapoja. (Turja 2011, 53.)

Vasikkaniemi (2013) sanoo, että vaikka lapsen osallisuus korostuukin niin laissa kuin esimerkiksi varhaiskasvatuksen lähtökohdissakin, se näkyy tutkimuksissa ja sen seurauksensa myös käytännössä vielä melko vähän (Vasikkaniemi 2013, 15). Myös Lapsiasiavaltuutetun toimiston teettämässä tutkimuksessa suomalaiset lapset itse kokevat lapsen edun ja osallisuuden toteutumisessa puutteita (Tuononen 2008, 5). Lapsen äänen esille tuominen olisi tärkeää, koska se toisi monelta alueelta uutta tietoa ja antaisi myös lapselle kokemuksen siitä, että häntä on kuultu. Vasikkaniemi (2013) näkee ongelman ytimenä sen, ettei lasta nähdä yhteiskunnassa aktiivisena toimijana. (Vasikkaniemi 2013, 15.)

Osallisuus voidaan nähdä myös laajemmassa merkityksessä mukana olemisena, ja siihen liittyy aina vahvasti kokemuksellisuus. Myönteiset osallisuuden kokemukset ovat tärkeitä lapsen kehitykselle ja ne lisäävät lapsen hyvinvointia. Lapsen osallistumisoikeuksien ei tulisi rajottua vain lapsen kuulemiseen häntä itseä koskevissa asioissa, vaan lapsen tulisi päästä osalliseksi vaikuttamaan myös yhteisöään ja elinympäristöään koskevissa asioissa sekä vieläkin laajemmin yhteiskunnallisiin asioihin. Lapsen näkemysten huomioimisen periaate on myös yksi lapsen oikeuksien sopimuksen keskeisistä periaatteista. (Iivonen 2011, 50–54.)

4.2 Esiopetus varhaiskasvatuksessa

Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden kohderyhmänä oli esikouluryhmä, joten olemme tarkastelleet esikouluiässä olevaa lasta sekä esikoulun tehtävää ja tavoitteita vielä erikseen.

Suomessa oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna kun lapsi täyttää seitsemän, jolloin lapsen ajatellaan myös saavuttaneen koulukypsyys. Oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna lapsilla on mahdollisuus osallistua esiopetukseen.

Esiopetukseen osallistuvat lapset ovat siis pääasiassa kuusivuotiaita. (Lautela 2011, 31). Valmiutta koulunkäynnin aloittamiseen tarkastellaan ja mitataan eri osa-alueilla, joita ovat esimerkiksi motoriset valmiudet, sosiaaliset vuorovaikutustaidot sekä verbaaliset kyvyt (Hakkarainen 2002, 39). Vaikka esikoulua käyvä lapsi olisi jo hyvinkin innostunut koulusta, ei hän luultavasti vielä jaksaisi koulutyön edellyttämää pitkäjänteistä työskentelyä. Esikoulussa pääpaino onkin toiminnallisuudessa ja leikissä. (Jantunen, T. 2011, 55–56.)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2000) määrittää esiopetuksen tehtäväksi edistää lapsen suotuisia kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Esiopetuksen tehtävä on myös vahvistaa lapsen tervettä itsetuntoa myönteisten oppimiskokemusten avulla sekä tarjota mahdollisuuksia monipuolisiin vuorovaikutustilanteisiin muiden ihmisten kanssa. Esiopetus rakentuu yhteiskunnan perusarvojen pohjalle, ja sen yksi tehtävä onkin edistää lapsen kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Esiopetuksen järjestämisessä tulee huomioida myös varhaiskasvatuksen sekä perusopetuksen tavoitteet ja sisällöt, sillä varhaiskasvatus, siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen kannalta merkittävän jatkumon. (Opetushallitus 2000, 7.) Hujala (2002, 15) näkee esiopetuksen osana varhaiskasvatusta yhteistyöprosessina, jossa lapsi kasvaa aktiivisena toimijana ja löytää oppimaan oppimisen strategian elämyksellisen ja kokemuksellisen toiminnan, vertaisryhmäkontaktien sekä aikuisen tavoitteisen ohjauksen avulla.

Jantusen (2011) mukaan lapsen tulisi saada olla täydellisesti lapsi voidakseen myöhemmin olla täysipainoisesti ja tasapainoisesti aikuinen. Tämän ajatuksen tulisi olla myös esiopetuksen taustalla. Lapsi tulisikin kohdata kokonaisena,

jolloin toiminnan taustalla tunteen ja tahdon kehitys tiedollisen kehityksen rinnalla on otettu huomioon. Tiedollisessa kasvatuksessa lapsi omaksuu perusedellytyksiä myöhemmälle tiedonhankinnalle, jolloin voidaan puhua oppimaan oppimisesta. (Jantunen, T. 2011, 57.) Lummelahden (2001) mukaan oppimaan oppiminen tarkoittaa kykyä nähdä, mitä osaa ja mitä ei, mitä ymmärtää ja mitä ei. Lapsen oppiminen on aluksi tiedostamatonta, jolloin lapsi omaksuu asioita ja käyttää niitä hyväkseen. Vähitellen lapsi alkaa kuitenkin pohtia ja tajuta kokemuksiaan ja asioita, joita on oppinut. Oppimaan oppimisessa on siis kyse lapsen aktiivisuudesta ja metakognitiivisten taitojen kehittymisestä, joka tarkoittaa lapsen tietoa omasta toiminnastaan ja omista menettylytavoistaan, mikä mahdollistaa niiden muuttamisen, korjaamisen ja oman oppimisen ohjaamisen. (Lummelahti 2001, 47–48.) Myös Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2000) oppimaan oppiminen on yksi opetuksen tavoitteista.

Esiopetusta suunniteltaessa tulee sen perustana olla kasvattajan oma sekä vanhemmilta saatu tieto lapsen kehitystasosta ja oppimisprosessista. Kehityspsykologisen tietämyksen avulla kasvattaja kykenee arvioimaan lasten yksilöllistä kehittymistä ja sen vaihtelu lasten välillä. (Hujala 2002, 24.) Kasvattaja kykenee ottamaan lapsen kehitysvaiheen huomioon esiopetuksessa tarkkailemalla lapsen leikkiä ja toimintaa, jolloin kasvattaja saa tietoa muun muassa siitä, miten lapsi omaksuu tietoa ympäristöstään, miten hän ajattelee ja toimii, miten hän arvioi omia suorituksiaan ja käyttäytymistään sekä miten hän toimii toisten lasten ja aikuisten kanssa (Lummelahti 2001, 32–33). Lapsi tulee kohdata yksilöllisesti, sillä jokaisen lapsen ollessa oma yksilönsä, myös kehityksen kulku on aina ainutlaatuista. Oppimista puolestaan tapahtuu kehitysvaiheesta riippumatta kaiken aikaa kaikkialla (Kronqvist 2001, 21) eikä sille voida asettaa ikärajoja, vaan se jatkuu läpi koko elämän (Hujala 2001, 15).

Myös esiopetuksessa tulee kinnittää huomiota oppimisympäristöön. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2000) korostuu oppimisympäristön iloinen, avoin, rohkaiseva ja kiireetön ilmapiiri. Oppimisympäristön tulee olla turvallinen, virikkeellinen, esteettisesti miellyttävä, lapsen uteliaisuutta ja mielenkiintoa ohjaava sekä lapsen kasvua ja oppimista tukeva. (Opetushallitus 2000, 9.)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2000) mukaan esiopettaja ohjaa oppimista, konkreettista kokeilemistä, tutkimista sekä muun muassa aktiivista osallistumista vuorovaikutuksessa aikuisten ja vertauryhmän kanssa.

Esiopetuksessa työskentely perustuu lapsen kehitystason huomioon ottavaan toimintaan ja työtapoihin, joissa lapsen tarve oppia leikin ja mielikuvituksen kautta tulee huomioiduksi. Draamallinen työtapo yhdistää eri taideaineet sekä lapsen kokemukset ja tietoaiksen, joita voidaan esimerkiksi sadun ja tarinan avulla työstää. (Opetushallitus 2000, 9.) Draamalliset työtavat soveltuvat siis hyvin esikouluun, ja meidänkin työpajoissamme toimintaan herättelevä tarina on hyvä menetelmä lähestyä esimerkiksi tiettyä ajankohtaista teemaa tai aiheita.

4.3 Draamakasvatus varhaiskasvatuksessa

Oppaan työpajojen suunnittelussa ja toteutuksessa on hyödynnetty myös draamapedagogista lähestymistapaa, minkä vuoksi olemme käsitelleet sitä erikseen raportissamme. Kuvaamme tarkemmin käyttämiämme draamakasvatukseen kuuluvia toiminnallisia menetelmiä luvussa 6.3.

Lapsella on tarve oppia mielikuvitusta ja leikkiä käyttäen. Draama tarjoaa tähän hyvän välineen, koska siinä kasvatus ja oppiminen tapahtuvat nimenomaan leikin ja eläytymisen kautta. Leikki ja draama ovatkin hyvin lähellä toisiaan: molemmat perustuvat lapsen aktiivisuudelle, luovuudelle ja tosissaan ololle, eli vakavalle leikkillisyydelle. Aivan kuten leikki, myös draama keskittyy lopputuloksen sijaan itse prosessiin. (Heikkinen 2002; Heinonen 2000, 21.) Draama pohjautuu kokemuksellisen oppimisen ideologialle, jossa tieto syntyy toiminnan ja kokemusten pohjalta. Koska leikki ja ilmaiseminen kuvataan varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa lapselle ominaisiksi tavoiksi toimia, sopii draama hyvin käytettäväksi varhaiskasvatuksessa. (Toivanen 2010, 8-16.)

Draama sopii erinomaisesti myös lapsen oikeuksien käsittelyyn. Jo menetelmä itsessään tukee lapsen oikeuksien toteutumista: lapsi tulee kuulluksi ja osalliseksi (lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat 12 ja 13), oppiminen tapahtuu lapselle sopivassa muodossa (artikla 17) ja draamassa lapsi oppii leikkimällä, mihin hänellä on sopimuksen mukaan oikeus (artikla 31). (Unicef 2012.)

Toivanen (2010) kuvailee draamakasvatusta olevan opetuksessa toteutettavat prosessit, joissa käytetään teatterin dramaturgisia keinoja, mutta prosessissa ei välttämättä tähdätä yleisölle tehtävään esitykseen. Draamakasvatuksessa lapsi voi aikuisen johdolla toimia erilaisissa rooleissa. Draamakasvatus mahdollistaa myös sellaisen vakavuuden, jota esimerkiksi pelkällä aiheesta keskustelemalla ei ehkä voitaisi saavuttaa. (Toivanen 2010, 8.)

Heikkinen (2002) korostaa draamakasvatuksen tärkeyttä sen mahdollistavan ja sallivan luonteensa vuoksi. Draama sallii sellaisetkin tunteet, ajatukset ja ilmaisut, jotka arkipäivässä eivät ole mahdollisia. Draamakasvatus on myös mahdollisuus kertoa omia tarinoita. Lisäksi sen avulla voidaan oppia sekä itsestä että ryhmästä. (Heikkinen 2002, 117–121.) Varhaiskasvatuksessa draamakasvatuksen avulla pyritään muun muassa tukemaan lapsen itseluottamuksen, myönteisen minäkäsityksen ja mielikuvituksen kehittymistä. Draaman avulla voidaan tukea myös lapsen sosiaalisia valmiuksia sekä auttamaan lasta kuvitteellisten tilanteiden ja tarinoiden sekä todellisuuden välisen eron tunnistamisessa ja ymmärtämisessä. (Toivanen 2010, 15.) Draama myös tukee lapsilähtöisyyden periaatetta, sillä parhaimmillaan se harjoittaa osallistujan kaikkia oppimisalueita, jolloin eri lailla lahjakkaat lapset pääsevät näyttämään taitojaan, ja näin jokainen lapsi tulee kohdattua ja huomioitua yksilöllisesti (Toivanen 2010, 23).

5 HAVAINNOINNIN KÄYTTÖ TUTKIMUSMENETELMÄNÄ

Vilkan ja Airaksisen (2003) mukaan toiminnalliseen opinnäytetyöhön kuuluu tutkimuksellinen selvitys idean tai tuotteen toteutustavasta. Toteutustapa tarkoittaa sekä keinoja, joilla materiaali esimerkiksi tuotettuun oppaaseen on hankittu että keinoja, joilla oppaan valmistus on toteutettu. (Vilka & Airaksinen 2003, 56.) Toiminnallisessa opinnäytetyössä opiskelijat käyttävät tutkimuksellista asennetta ja tarvittaessa erilaisia tutkimusmenetelmiä (Vilka 2006, 76). Opinnäytetyömme tutkimuksellisen osuus on luonteeltaan laadullinen ja käytimme tutkimusmenetelmänä havainnointia. Havainnointi sopii aineiston keruuseen erityisesti silloin, kun halutaan tietoa vuorovaikutuksesta tai käyttäytymisestä. (Hirsijärvi & Hurme 2010, 38.) Havainnointi on toimiva tutkimusmenetelmä silloin, kun halutaan monipuolista tietoa ja kun on tärkeää nähdä asiat asiayhteyksissään (Grönfors 2010, 157–158). Mukherjin ja Albonin (2010) mukaan havainnointi on erityisen sopiva menetelmä lapsitutkimuksessa, koska pieniltä lapsilta saattaa puuttua tarvittavat taidot esimerkiksi kyselylomakkeen täyttämiseen (Mukherji & Albon 2010, 105).

Opinnäytetyömme esikouluryhmässä toteutetussa toiminnallisessa osuudessa jokaista työpajaa oli havainnoimassa yksi esikoulun työntekijä tarkkailevana havainnoijana. Tarkkailevaa havainnointia käytettäessä havainnoidaan kohdetta ulkopuolelta osallistumatta toimintaan. Tarkkaileva havainnointi sopii ennakoimattomiin ja nopeasti muuttuviin tilanteisiin, jollaisia myös meidän toteutuskertamme esiopetusryhmässä olivat. Havainnoimme toimintaa myös itse toimintaan osallistumisen ohella. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija osallistuu toimintaan ja havainnoi sitä ennalta valitusta näkökulmasta. Osallistuvan havainnoinnin tarkoitus on ymmärtää, mutta aktivoiva osallistuva havainnointi pyrkii myös muuttamaan tutkimuskohdettaan. (Vilka 2006, 43–46.)

Koimme kuitenkin tärkeäksi sen, että toimintaamme oli tarkkailemassa ja havainnoimassa myös lapsiryhmän tunteva henkilö, joka ei kuitenkaan osallistunut toimintaan. Näin saimme monipuolisempaa näkemystä toiminnastamme ja tärkeitä muokkausideoita työpajojen sisältöön omien havainnointiemme rinnalle.

Keskustelimme havainnoijan roolista sekä itse havaintoja tekevän työntekijän että lasten kanssa, jotta meidän roolimme työpajojen ohjaajina olisi kaikille selvä, eivätkä lapset kiinnittäisi liikaa huomiota havainnoijaan.

Toimimme totetutuskerroilla siis toimintaan osallistuvina havainnoijina. Osallistuvan havainnoinnin tärkeä osa on havainnointimuistiinpanojen kirjoittaminen joko samanaikaisesti havainnoinnin yhteydessä tai vaihtoehtoisesti toiminnan jälkeen. Kirjoitetut muistiinpanot voivat kantaa mukanaan sellaisia merkityksiä, jotka saattavat jälkeinpäin palauttaa havainnoijan mieleen vielä jotain kirjaamatonta. Kaikkea havainnoimaansa ei voi koskaan kuitenkaan kirjoittaa muistista. Havaintojen kirjaaminen toiminnan jälkeen vaikeuttaa havaintojen teon systemaattisuutta ja vähentää luotettavuutta. Havaintojen kirjaaminen toiminnan aikana puolestaan häiritsee havainnoijan osallistumista toimintaan ja voi vaikuttaa osallistujien käytökseen muuttaen asioiden normaalia kulkua. (Grönfors 2010, 164.) Jokaisen toimintakerran jälkeen kirjasimme ylös omat havaintomme sekä reflektoimme toimintaamme samojen teemojen pohjalta, kuin mitä esikouluryhmän henkilökunnan jäsen havainnoi. Emme haluneet toimintamme aikana itse kirjata havaintoja ylös, sillä se olisi häirinnyt mielestämme niin lasten kuin meidän omaakin toimintaamme ja keskittymistämme. Tämänkin vuoksi toimintaan osallistumaton havainnoija tuki havaintojen tekoa ja niiden luotettavuutta.

Havainnoijalla oli apunaan laatimamme havainnointilomake (liite 2), joka auttoi havainnoijaa ohjaamaan havaintojaan lomakkeessa määrättyihin asioihin ja piirteisiin (Vilka 2006, 43). Havainnointilomake sisälsi sekä monivalinta- että avoimia kysymyksiä toiminnan sisällöstä, menetelmistä, ajankäytöstä sekä ohjauksesta. Havainnointilomaketta luodessamme oli tärkeää pohtia, mistä asioista halusimme saada palautetta ja minkälaiset kysymykset antaisivat sopivaa tietoa, jotta tavoitteemme varhaiskasvatuksessa toimivista työpajoista täytyisi.

Jokaisessa työpajassa on teema, joka on johdettu jostakin lapsen oikeuksien sopimuksen artiklasta. Koska työpajat on suunnattu nimenomaan varhaiskasvatukseen, oli tärkeää, että teemat olisivat siihen kontekstiin sopivia. Tavoitteenamme oli myös, että työpajat olisivat helposti yhdistettävissä varhaiskasvatuksen muuhun toimintaan, joten senkin vuoksi oli tärkeää saada

esiopetusryhmän henkilökunnalta palautetta teeman sopivuudesta osaksi varhaiskasvatusta. Kaikki työpajat käsittelevät lapsen oikeuksia ja ne olivat tärkeää toimintaa ohjaava lähtökohta, joten halusimme palautetta myös sen teeman näkyvyydestä työpajoissa. Havainnointilomakkeen ensimmäiset kaksi kysymystä käsittelevät työpajan teemaa (kuva 2).

<p>1. Valittu teema sopii varhaiskasvatukseen hyvin / melko hyvin / melko huonosti / huonosti.</p> <p>Miksi?</p> <hr/> <hr/>
<p>2. Lapsen oikeuksien teemat näkyivät toiminnassa hyvin / melko hyvin / melko huonosti / huonosti.</p> <p>Jos melko huonosti tai huonosti, miten ne voisivat tulla näkyvämmäksi?</p> <hr/> <hr/>

Kuva 2 Havainnointilomakkeen kysymykset 1 ja 2

Työpajoissamme toiminnallisuus, lapsilähtöisyys ja lasten osallisuus olivat merkittäviä lähtökohtia. Sen vuoksi koimme tärkeäksi saada palautetta myös niiden näkymisestä toiminnassa. Kysymykset 3-7 (kuva 3) käsittelevät käyttämiämme menetelmiä: kuinka paljon niiden avulla osallistettiin lapsia, kuinka paljon työpajassa oli toimintaa ja kuinka hyvin lapset jaksoivat keskittyä siihen. Menetelmät-osiossa oli myös kaksi kokonaan avointa kysymystä liittyen toiminnan onnistumisiin ja kehittämisen kohteisiin.

3. Lapsia osallistettiin paljon / melko paljon / melko vähän / vähän.
 Jos melko vähän tai vähän, miten lasten osallisuus voisi tulla näkyvämmäksi?

---

4. Toimintaa oli liian vähän / sopivasti / liikaa.
 Jos liian vähän tai liikaa, miksi?

---

5. Lapset jakoivat keskittyä hyvin / melko hyvin / melko huonosti / huonosti.
 Jos melko huonosti tai huonosti, mistä se johtui?

---

6. Mikä toiminnassa onnistui?

---

7. Mitä tekisit toisin?

Kuva 3 Havainnointilomakkeen kysymykset 3-7

Havainnointilomakkeen kysymys numero 8 koskee työpajan aikataulutuksen onnistumista. Meille oli esiopetusryhmässä annettu noin tunti aikaa kullekin toimintakerralle ja oli tärkeää, että työpaja pystyttiin toteuttamaan kokonaisuudessaan siinä ajassa. Halusimme käsitellä aiheita monipuolisesti eri menetelmiä käyttäen, mutta kuitenkin ilman kiireen tuntua.

Havainnointilomakkeen viimeinen osio koskee ohjausta ja sen onnistumista (kuva 4). Tämä osio antaa tietoa lähinnä meille itsellemme osana ammatillista kasvuamme, opinnäytetyö on kuitenkin loppujen lopuksi oppimistilanne työn tekijöille.

<p>9. Ohjaus oli selkeää:</p> <p>samaa mieltä / melko samaa mieltä / melko eri mieltä / eri mieltä.</p>
<p>10. Ohjaajat olivat innostavia:</p> <p>samaa mieltä / melko samaa mieltä / melko eri mieltä / eri mieltä.</p>
<p>11. Missä ohjaajat onnistuivat?</p> <hr/> <hr/>
<p>12. Mitä olisit itse tehnyt ohjaajana toisin?</p> <hr/> <hr/>

Kuva 4 havainnointilomakkeen kysymykset 9-12

Lomakkeen eri osiot oli otsikoitu, jotta vastaajalle olisi mahdollisimman selvää, mitä asioita hänen toivottiin havainnoivan toiminnassamme. Toimitimme havainnointilomakkeen esiopetusryhmän henkilökunnalle viikkoa ennen ensimmäistä toimintakertaa, jotta he voisivat tutustua siihen rauhassa ja jotta heillä olisi vielä aikaa kysyä, jos lomakkeessa olisi jotain epäselvää.

6 LAPSEN OIKEUDET TOIMINNALLISESTI

6.1 Toimintakertojen teemat ja tavoitteet

Nostimme lapsen oikeuksien sopimuksesta mielestämme esikouluikäisen lapsen arjessa ajankohtaisia artikloja, joiden pohjalta jokainen työpaja sai teeman ja muodostui yhden oikeuden ympärille. Kävimme teemoista keskustelua myös ryhmän esikouluopettajan kanssa ja hänen mukaansa valitsemamme teemat olivat linjassa heidän esiopetussuunnitelmansa kanssa. Työpajojen tavoitteena olikin sopia varhaiskasvatuksen muuhun toimintaan, minkä takia oli tärkeää, että teemat eivät ole ristiriidassa varhaiskasvatussuunnitelman tai esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden kanssa.

Myös toimeksiantajamme koki teemat olennaisiksi ja sopiviksi tämän ikäisille lapsille. Toimeksiantajamme kuitenkin korosti sitä, kuinka lapsen oikeuksien sopimuksen artikkelit ja oikeudet täydentävät toisiaan ja koko sopimuksen luonnetta on mahdotonta ymmärtää irrallisten oikeuksien perusteella. Siitä huolimatta hän oli kanssamme samaa mieltä siitä, että valitsemamme tapa on lasten ikätaso huomioon ottaen perusteltu. Olemme oppaassa tuoneet kasvattajalle ilmi oikeuksien riippuvuuden toisistaan ja viimeisessä työpajassa käsitellään useampaa oikeutta samanaikaisesti. Työpajojen teemat ja tavoitteet on kuvattu taulukossa 1. Koska opas on suunnattu kasvattajan työkaluksi, myös tavoitteet on suunnattu kasvattajalle tai kasvattajalle ja lapsille yhdessä. Tällöin kasvattaja pystyy arvioimaan tavoitteiden toteutumista.

Taulukko 1. Työpajojen teemat ja tavoitteet

	Teema	Tavoite
Työpaja 1 <i>1. artikla: Jokainen alle 18-vuotias on lapsi.</i> <i>7. artikla: Jokainen lapsi on rekisteröitävä heti</i>	Kuka on lapsi? Jokaisella lapsella on oikeus henkilöllisyyteen ja nimeen.	Herätellään lapsia oikeusteemaan. Pohditaan sitä, kuka on lapsi ja mitä lapsi tekee.

<p><i>syntymän jälkeen. Syntyneellä lapsella on oikeus nimeen ja kansalaisuuteen sekä, mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan.</i></p>		
<p>Työpaja 2</p> <p><i>9. artikla: Lapsella on lähtökohtaisesti oikeus elää vanhempiensa kanssa, jos hänellä on hyvä ja turvallista olla heidän kanssaan.</i></p>	<p>Erilaiset perheet, huolenpito. Jokaisella lapsella on oikeus perheeseen.</p>	<p>Käsitellä erilaisten perheiden teemaa leikin ja ilmaisun avulla.</p>
<p>Työpaja 3</p> <p><i>28. artikla: Lapsella on oikeus käydä ilmaiseksi peruskoulua. Valtion on edistettävä toisen asteen koulutusta ja opinto-ohjausta sekä ehkäistävä koulunkäynnin keskeyttämistä.</i></p>	<p>Jokaisella lapsella on oikeus käydä koulua.</p>	<p>Kuulla lapsen ajatuksia koulusta ja tuoda esiin se, että koulu on jokaisen lapsen oikeus.</p>
<p>Työpaja 4</p> <p><i>31. artikla: Lapsella on oikeus lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan sekä taide- ja kulttuurielämään.</i></p>	<p>Lapsella on oikeus lepoon ja leikkiin.</p>	<p>Leikkiä lasten kanssa ja korostaa lapsen oikeutta leikkiin ja lepoon.</p>
<p>Työpaja 5</p> <p><i>2. artikla: Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiensa ulkonäön, alkuperän, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien vuoksi.</i></p>	<p>Erilaisuus - samanlaisuus. Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle.</p>	<p>Löytää yhdessä lasten kanssa eroja, mutta myös yhdistäviä tekijöitä ja samankaltaisuutta lasten välillä. Korostaa sitä, että jokaisella lapsella on samat oikeudet.</p>

<p>Työpaja 6</p> <p><i>42. artikla: Valtion tulee huolehtia, että kaikki kansalaiset tuntevat lapsen oikeudet.</i></p>	<p>Lapsen oikeudet yleisesti. Aikaisempien työpajojen kertaus.</p>	<p>Kerrata aiemmissa työpajoissa käsiteltyjä lapsen oikeuksia. Saduttaa Asimiinan tarina loppuun lasten kanssa.</p>
---	--	---

6.2 Toimintakertojen struktuuri

Työpajojen struktuuri toistuu joka kerralla samanlaisena (kuva 5). Toistuva rakenne ja toisiaan seuraavat vaiheet luovat lapselle turvallisuuden tuntua, kun he pystyvät ennakoimaan mitä seuraavaksi tapahtuu. Turvallisuus on avainasemassa työpajoissa. Ohjaajaan tulee kiinnittää erityistä huomiota turvallisen ilmapiirin luomiseen, koska turvallisessa ympäristössä lapsi kykenee toimimaan omana itsenään. Turvallisuutta luodaan esimerkiksi draamasopimuksen ja rutiinien avulla. Draamasopimus tehdään jokaisen toimintakerran aluksi, ja sen tarkoituksena on muistuttaa yhteisistä pelisäännöistä ja esimerkiksi toiminnan vapaaehtoisuudesta: siitä, että mihinkään ei ole pakko osallistua jos ei halua. (Toivanen 2010, 37–42.)

Ennakoitavuutta ja näin turvallisuutta luo myös ohjaajien selkeä työnjako. Työpajoja ohjatessamme meille oli selkeät roolit ja vastualueet, jotka olivat samat jokaisella kerralla. Lapsen on koettava, että hän on turvassa ja että ohjaaja huolehtii rajoista, jotta toiminta ylipäättään mahdollistuu (Eklund & Janhunen 2005, 89).

Jokainen työpaja alkaa edellisen kerran muistelulla, kyseisen työpajan aiheen alustamisella sekä draamasopimuksella, jota seuraa yksi tai useampi lämmittelyleikki. Tämän jälkeen on vuorossa tarina, jossa nousee esille sen kertaisen työpajan tema, jota myös kuvakeskustelussa käsitellään. Kuvakeskustelu käydään Unicefin Löydä oikeus – julisteen pohjalta, joka on tarkoitettu lapsen oikeuksien opetusmateriaaliksi. Varsinainen teemaa käsittelevä toimintaosuus on jokaisessa työpajassa hieman erilainen, mutta lopetus toistuu aina samanlaisena. Työpajan lopussa kokoonnutaan piiriin, jossa jokainen osallistuja saa kertoa omista tuntemuksista; mistä piti, mistä ei. Työpaja päättyy

siihen, että jokainen osallistuja merkitsee tilasta sen kohdan, jossa tapahtui sillä kerralla jotain, mikä jäi eniten mieleen. Jokainen saa kertoa, minkä paikan valitsi ja miksi.

Kuva 5 Työpajojen struktuuri

6.3 Toiminnalliset menetelmät

Lasten kanssa työskentelyssä toiminnalliset menetelmät ovat mainioita työvälineitä, sillä niiden avulla lapsi voi toimia ominaisella ja luontaisella tavallaan. Toiminnallisten menetelmät auttavat aikuista asettumaan lapsen kanssa samalle tasolle ja löytämään yhteisen kielen. Työskentelyn tulee olla aina lapsen kokemuksia arvostavaa. Toiminnalliset menetelmät toimivat parhaiten ryhmässä, jolloin lapset ovat vuorovaikutuksessa toistensa sekä ryhmän aikuisten kanssa. (Eklund & Janhunen 2005, 92- 93.) Koska pienissäkin ryhmissä voi olla suuria eroja siinä, kuinka valmiita ja halukkaita he ovat käyttämään toiminnallisia menetelmiä, tulee ohjaajan yhdessä ryhmän kanssa löytää erilaisista menetelmistä ryhmän kykyjä ja kiinnostuksen kohteita vastaavia menetelmiä (Flowers ym. 2012, 40).

Sosiaalialalla toiminnalliset työtavat ovat eräs tapa asiakkaan kohtaamiseksi, ja ne tuovatkin erilaisia keinoja tavanmukaisen vuorovaikutukseen perustuvan kohtaamisen rinnalle. Toiminnalliset menetelmät auttavat asiakasta tekemään näkyviksi hänen tunteensa, asenteensa ja arvonsa sekä mahdollistavat niiden tarkastelun, ja ne soveltuvat käytettäväksi eri-ikäisten ja erilähtökohdista tulevien asiakasryhmien kanssa. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 157-158.) Tulevina sosionomeina on tärkeää, että olemme tietoisia toiminnallisista menetelmistä, niiden käytöstä sekä soveltamisesta eri asiakasryhmien kanssa.

Ruokonen, Rusanen ja Välimäki (2009) korostavat lapsen oikeutta taiteeseen ja ilmaisuun. Lapsen oikeuksien sopimuksen 31. artiklassa todetaan, että

sopimusvaltiot kunnioittavat ja edistävät lapsen oikeutta osallistua kaikkeen kulttuuri- ja taide-elämään ja kannustavat sopivien ja yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamista kulttuuri-, taide-, virkistys ja vapaa-ajantoimintoihin.

Myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005) mukaan ”eri taiteen alueisiin liittyvä ilmaiseminen ja kokeminen ovat lapselle ominaisia tapoja toimia”. Ruokonen, Rusanen ja Välimäki kuvaavat varhaiskasvatuksen taidekasvatusta laaja-alaiseksi, mutta luettelevat siihen kuuluviksi esimerkiksi musiikin, kuvataiteen ja draaman. (Ruokonen, Rusanen & Välimäki 2009, 3.) Tuottamamme oppaan työpajoissa käytetään erityisesti draamakasvatuksen elementtejä, jossa toiminnallisia menetelmiä hyödynnetään monipuolisesti.

Draamakasvatuksessa leikin eri puolia hyödyntämällä kasvattaja voi tuoda siihen opetuksellisen tai kasvatuksellisen sisällön. Draamaleikki on kasvatuksen ja roolileikin yhdistämistä. Draamaleikin lähtökohdana voi olla esimerkiksi luettu satu. (Toivanen 2010, 16.) Jokaisessa työpajassa luetaan tarina 6-vuotiaasta Asimiina-tytöstä, joka johdattelee työpajan teeman äärelle ja pohjustaa toiminnallista työskentelyä aiheen parissa. Sadut ja tarinat ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta: ne tukevat kielen ja ajattelun taitoja (Luomaniemi, Lepola & Salmela 2010, 12) ja opettavat lapselle ihmisyyttä (Skinnari 2004, 92). Skinnari toteaa, että erityisesti kasvattajan lukemat sadut ovat lapselle merkityksellisiä ja että esikoulussa sadut ja tarinat ovat oppimisen ydinsisältöä (Skinnari 2004, 91).

Jokaisen työpajan alussa leikitään yhdessä lämmittelyleikkejä. Koimme alkuleikit tärkeiksi koko työpajan kannalta, ja pyrimme valitsemaan ne niin, että leikit osaltaan myös herättelevät työpajan teemaan. Toivasen (2010) mukaan työskentelyn aloituksen tuleekin virittää ja suunnata lapsen mielenkiintoa käsiteltävään teemaan sekä toiminnallisuuteen. Ohjaajan tulee valita aloitus niin, että se motivoi lapsia toimintaan. (Toivanen 2010, 57).

Erilaisia perheitä käsittelevässä työpajassa lapsille jaetaan perhekortit, joiden avulla lapset muodostavat pienryhmissä erilaisia perheitä. Toivasen (2010) mukaan roolien on sovittava niin tutkittavaan oppimisalueeseen kuin draamalliseen kontekstiinkin. Jokaiselle lapselle on löydyttävä sopiva rooli, jolloin kaikki halukkaat pääsevät osallistumaan. Lapset yhdistävät tietonsa ja kokemuksensa roolien avulla. Lisäksi jokaisella lapsella on mahdollisuus tuoda yksilöllinen näkökulmansa esille. (Toivanen 2010, 121.)

Yksi käyttämämme draamaa hyödyntävä toiminnallinen menetelmä työpajoissa on yhteinen piirtäminen, jossa lapsiryhmä piirtää yhdessä yhdelle suurelle paperille. Menetelmä konkretisoi lasten yhteistä ajatusmaailmaa käsiteltävästä aiheesta ja tuo näkymätöntä näkyväksi (Toivanen 2010, 63), kun lapset saavat piirtää kuvaan, millaisena he näkevät tarinan päähenkilön ja tarinassa tapahtuvat asiat.

Viimeisessä työpajassa lapsilla on mahdollisuus saduttaa loppuun muissa työpajoissa käsitelty tarina. Sadutus tarjoaa lapsille ja aikuisille kohtaamisareenan vailla perinteisiä kasvatus- ja opetuskäytäntöjä. Sadutusmenetelmää on helppo toteuttaa monenlaisessa toiminnassa erilaisten toimijoiden kesken. Sadutusmenetelmän avulla vuorovaikutussuhdetta voidaan muuttaa tasavertaisempaan suuntaan, koska menetelmä ohjaa huomioimaan vallankäytön rakenteita, joita esiintyy esimerkiksi aikuisen ja lapsen välillä. Sadutuksessa lapsella on mahdollisuus ilmaista itseään valitsemillaan sanoilla ja kertoa siitä aihepiiristä, joka häntä kiinnostaa tai joka vaivaa mieltä. (Karlsson & Karimäki 2012, 169- 176.)

Toiminnan lopetuksessa keskustelu on yleisin tapa käsitellä ja purkaa työskentelyyn liittyviä ajatuksia, mutta niitä voidaan käsitellä myös toiminnallisesti (Toivanen 2010, 77). Halusimme, että työpajojen lopussakin

korostuu toiminnallisuus, joten jokainen työpaja päättyy siihen, että lapset merkitsevät tilasta paikan, joka sillä kerralla on ollut lapselle jollain tavalla merkityksellinen. Jokainen lapsi saa kertoa muulle ryhmällä, miksi on juuri kyseisen paikan valinnut.

6.4 Toimintakertojen kuvaus

Työpajamme koostuvat siis yhteisestä aloituksesta, jossa tehdään draamasopimus, alkulämmittelystä erilaisten leikkien avulla, tarinasta, kuvakeskustelusta, teemaan liittyvästä toiminnasta sekä yhteisestä lopetuksesta. Kuvaamme seuraavaksi vielä erikseen jokaisen kerran kuvakeskustelu- ja toimintaosuuden. Valmiit työpajat löytyvät kokonaisuudessaan oppaasta (liite 4). Arvioimme jokaista toteutuskertaa sekä valmista opasta luvussa seitsemän.

6.4.1 Lapsen oikeus olla lapsi

Ensimmäisessä työpajassa teemana on lapsen oikeus nimeen ja henkilöllisyyteen sekä lapsena oleminen. Tavoitteena on herätellä lapsia yleisesti lapsen oikeuksien aiheeseen sekä pohtia yhdessä lasten kanssa sitä, kuka on lapsi ja mitä lapsi tekee. Oikeutta henkilöllisyyteen ja nimeen lähestytään muun muassa tutustumis- ja nimileikkien avulla.

Lämmittelyleikkien jälkeen kokoontuimme piiriin ja korostimme lapsille toiminnan vapaaehtoisuutta ja osallistujien keskinäistä kunnioitusta draamasopimuksen muodossa. Sen jälkeen luimme lapsille ensimmäisen osan tarinaa, joka käsittelee 6-vuotiasta Asimiina-tyttöä. Asimiina asuu kaupungissa, jossa on suuri leikkipuisto. Tarinaa käsiteltiin yhdessä lasten kanssa yhteisen piirtämisen avulla. Laitoimme lattialle ison kartongin, jonka ympärille lapset kokoontuivat. Jokainen sai piirtää kuvaan jotain, mitä oli kuullut tarinassa. Osa lapsista halusi piirtää oman kuvan yhteiselle kartongille, mutta osa piirsi myös yhteistä kuvaa esimerkiksi Asimiinan kotitalon läheisestä metsästä ja Asimiinan rakentamasta majasta. Piirtämisen jälkeen jokainen lapsi sai kertoa mitä oli yhteiseen kuvaan piirtänyt. Lupasimme jatkaa kuvaa myöhemmin ja lapset

kyselivätkin monella kerralla, onko sillä kerralla luvassa piirtämisen jatkamista. Palasimme kuvaan viimeisessä työpajassa.

Liitimme Unicefin Löydä oikeus-julisteen tarinaan kertomalla, että kuvan leikkipuisto on juuri se, joka sijaitsee Asimiinan kotikaupungissa. Kuva johdatti keskusteluun ja teeman käsittelyyn lähes jokaisessa työpajassa ja se koettiin hyväksi keinoksi konkretisoida teemaa sekä käsitellä tarinaa lasten kanssa. Ensimmäisellä kerralla kuvasta etsittiin yhdessä lasten kanssa lapsia. Lapset pohtivat ja keskustelivat siitä, mitä lapset kuvassa tekevät ja mistä tunnistaa, kuka on lapsi. Lapset innostuivat kuvasta ja siitä syntyi paljon keskustelua, minkä takia päätimme ottaa julisteen osaksi mahdollisimman montaa työpajaa.

Mitä lapsi tekee -teemaa jatkettiin pantomiimilla, jossa jokainen sai vuorollaan esittää muille äänettömästi jonkin asian, jota itse tykkää tehdä. Menetelmä oli lapsille vieras, mutta he ymmärsivät pantomiimin idean ja lähtivät nopeasti mukaan. Kaikki lapset osallistuivat innokkaasti, niin esiintyen itse kuin arvaamalla muiden esittämiä asioita. Pantomiimi oli selvästi lapsille mieleinen menetelmä, koska sitäkin toivottiin usealla kerralla uudestaan.

Pantomiimin jälkeen kokoonnuimme yhteiseen loppupiiriin, jossa jokainen sai vuorollaan kertoa jonkin asian, joka oli työpajasta erityisesti jäänyt mieleen. Työpaja päättyi siihen, että kaikki ”merkitsivät” itselleen merkityksellisen paikan tässä työpajassa asettumalla tilassa siihen kohtaan, jossa itselle mieleen painunut asia oli tapahtunut. Lopuksi jokainen sai vielä kertoa miksi valitsi juuri sen paikan.

6.4.2 Erilaiset perheet ja huolenpito

Toinen kerta käsittelee erilaisia perheitä ja huolenpitoa. Työpajan teemaan johdatteli lapsen oikeus perheeseen. Tavoitteena tällä kerralla on lähestyä lapsen oikeutta perheeseen käsittelemällä erilaisia perheitä leikin ja ilmaisun avulla.

Toisella kerralla tarina kertoo siitä, kuinka Asimiina-tyttö pääsee leikkimään kaupunkinsa suureen leikkipuistoon ja näkee siellä erilaisia perheitä.

Kuvakeskustelussa etsimme yhdessä lasten kanssa näitä perheitä Unicefin Löydä oikeus – julisteesta. Erilaisten perheiden teemaa käsiteltiin kuvakeskustelun

jälkeen pienillä näytelmillä. Lapset jaettiin kahteen pienryhmään ja neljän hengen ryhmät saivat yhteensä kuusi perhekorttia, joissa kussakin on joko aikuinen tai lapsi. Lasten valitsemien korttien perusteella he muodostivat perheen valiten itse perheenjäsenten sukupuolen ja tarkan iän. Perheen muodostamisen jälkeen ryhmät suunnittelevat jonkin perheelle arkisen tilanteen, jonka he voivat esittää toiselle ryhmälle. Lapset saivat pukeutua roolivaatteisiin ja käyttää rekvisiittaa esityksissään. Lopuksi ryhmät esittivät näytelmänsä aloittaen still-kuvalla, jolloin toinen ryhmä sai yrittää arvata ketä perheenjäsenet ovat. Näytelmien jälkeen lapset riisuutuivat roolivaatteistaan ja samalla rooleistaan ja työpaja päättyi purkukeskusteluun ja merkityksellisen paikan merkitsemiseen.

6.4.3 Koulu

Kolmannen kerran teemana on jokaisen lapsen oikeus koulunkäyntiin. Tämä aihe valittiin, koska se on erityisen ajankohtainen esikouluryhmässä. Tavoitteena kolmannessa työpajassa on kuulla lasten ajatuksia koulusta ja tuoda esiin heidän oikeutensa käydä koulua. Esiopetusryhmässä toteutetussa työpajassa teema oli hieman laajempi kuin tämä oppaaseen päätynyt teema, siinä oli mukana koulun lisäksi myös työ. Työpajoihin tehtyjä muutoksia olemme avanneet toimintakertojen arvioinnin yhteydessä luvussa 7.1.

Tällä kerralla tarinan jälkeen ei ollut kuvakeskustelua, kuten muissa työpajoissa. Koimme julisteen kuvan haastavaksi linkittää tähän aiheeseen, joten työstimme teemaa hieman eri tavalla.

Käydessämme tutustumassa ryhmään joulukuussa 2012, käytimme menetelmää näkymätön kamera, joka oli lapsille todella mieluinen. Käytimme näkymättömiä kameroitamme myös kolmannessa työpajassa. Tarinassa Asimiina-tyttöä jännitti koulunalku ja uudet koulutarvikkeet, joten lapset saivat kuvata hänelle käytössämme olleessa tilassa olevia koulutarvikkeita. Kukin lapsi sai kertoa muille mitä kuvasi.

Kuvaamisen jälkeen esitimme pantomiimilla aikuisten töitä ja sen jälkeen käsitelimme aihetta vielä janatyöskentelyn avulla. Esitimme lapsille väittämiä liittyen koulunkäyntiin ja lapset siirtyivät tilassa valitsemaansa merkittyy

kohtaan (samaa mieltä – eri mieltä). Janatyöskentelyn jälkeen työpaja päättyi kuten aiemmatkin.

6.4.4 Lepo, leikki ja vapaa-aika

Neljännellä kerralla teemana on lapsen oikeus lepoon ja leikkiin. Aivan kuten oikeuskin, jakaantui myös työpaja kahteen osaan: leikkiin ja lepoon. Tavoitteena oli leikkiä lasten kanssa ja näin korostaa leikkimistä ja oikeutta siihen, mutta myös muistuttaa levon tärkeydestä ja että siihenkin lapsella on oikeus. Tällä kerralla kasvattaja voi yhdessä lasten kanssa keskustella myös oikeuksien ristiriitaisuudesta. Toisaalta on oikeus leikkiä, mutta levätäkin täytyy, jotta jaksaa taas leikkiä.

Kuvakeskustelussa keskityttiin etsimään Löydä oikeus – julisteesta leikkiviä lapsia. Mitä kuvan lapset leikkivät, mihin leikkiin lapset halusivat itse mennä mukaan, mitkä ovat lasten omia lempileikkejä? Keskustelun jälkeen leikimme yhteisleikkejä: sokkoa ja kuka koputtaa ovellani – leikkiä. Työpajan lepo-osuus sijoittui toiminnan loppuun. Hämärsimme huoneen, laitoimme taustalle soimaan rauhallista musiikkia ja lapset saivat ottaa hyvän asennon lattialta. Musiikin soidessa kuljimme lasten keskellä heilutellen kevyitä huiveja heidän yllään. Rentoutuksen jälkeen kokoonnuimme vielä loppupiiriin ja merkitsimme merkityksellisen paikan tästä työpajasta.

6.4.5 Samanlaisuus - erilaisuus

Myös viidennen työpajan teeman sekä esikouluopettaja että toimeksiantajamme kokivat ajankohtaiseksi ja erityisen tärkeäksi esikoululaisen elämässä. Oikeuksien kuulumista jokaiselle lapselle käsitellään erilaisuuden ja samanlaisuuden kautta. Tavoitteena onkin löytää yhdessä lasten kanssa heidän väliltään samankaltaisuuksia ja eroja ja tätä kautta korostaa sitä, että eroavaisuuksista huolimatta samat oikeudet kuuluvat kaikille lapsille. Halusimme korostaa, että vaikka ihmisten välillä on eroja esimerkiksi ihonvärissä, äidinkielessä tai kansalaisuudessa, myös pienemmät asiat tekevät meistä kaikista erilaisia. Eroista huolimatta kaikki ovat myös jollain tavalla ja esimerkiksi kaikille yhteiset oikeudet yhdistävät jokaista ihmistä.

Tarinassa Asimiina pohtii eläinten ja ihmisten erilaisuutta ja kuvakeskustelussa jatkoimme yhdessä lasten kanssa samaa etsimällä Unicefin Löydä oikeus – julisteesta ihmisiä, jotka ovat jollain tavalla erilaisia. Toiset ovat pieniä, toiset suuria, toisen vaalea- ja toiset tummaihoisia, mutta esimerkiksi kaikkia puiston lapsia yhdistää leikkiminen ja perhe.

Jatkoimme teeman käsittelyä askartelemalla jokaiselle oman kädenjäljen, jonka sai koristella haluamallaan tavalla. Lopuksi kokosimme kaikkien kädenjäljet yhteen ja huomasimme vielä kerran, kuinka erilaisia ne kaikki ovat. Erilaisuudesta huolimatta niistä löytyi myös paljon samaa.

6.4.6 Lapsen oikeudet yleisesti

Kuudes työpaja on aiempia työpajoja yhdistävä ja kokoava, eikä siksi sovellu irrallisesti käytettäväksi, toisin kuin muut työpajat. Tavoitteena on päättää työpajakokonaisuus, muistella aiempia kertoja ja niissä käsiteltyjä oikeuksia.

Tällä kerralla lapsille luettiin tarinasta vain ensimmäinen lause, ja lapset saivat saduttaa tarinan loppuun kahdessa pienryhmässä. Sadutuksen aluksi aikuinen pyytää lasta kertomaan hänelle sadun tai tarinan. Olennaista on, että aikuinen kirjaa sadun tai tarinan juuri niin kuin lapsi on sen kertonut. Lopuksi aikuinen lukee tarinan, jonka jälkeen lapsi voi sitä halutessaan muuttaa tai korjata. (Karlsson & Karimäki 2012, 174.) Käytimme työpajassamme ryhmäsadutusta, joka toimii muuten aivan samalla tavalla kuin yksilösadutuskin, mutta ryhmää sadutettaessa on tärkeää pitää huolta siitä, että jokainen ryhmän jäsen pääsee osallistumaan tarinan kertomiseen (Karlsson.2005, 116). Sadutuksen lopuksi lasten kertoma tarina luettiin heille.

Sadutuksen jälkeen palasimme ensimmäisellä kerralla aloittamaamme yhteiseen piirustukseen. Lapset saivat jatkaa kuvaa piirtämällä siihen asioita, joita ovat oppineet Asimiinasta kaikkien toimintakertojen aikana. Piirtämisen jälkeen katsoimme yhdessä piirustusta ja jokainen sai vielä kertoa mitä oli piirtänyt. Kuva jäi esikouluryhmälle muistoksi yhteisistä työpajoistamme.

Lopuksi kokoonnuimme vielä Löydä oikeus – julisteen äärelle muistelemaan, mitä kaikkea olemme sieltä tutkineet. Aina lasten mainitessa jonkin työpajojen

teemoista (esimerkiksi erilaiset perheet tai leikkivät lapset), nostimme julisteen vierelle esiin kyseistä oikeutta koskevan oikeuskortin. Oikeuskortit ovat oppaan liitteenä.

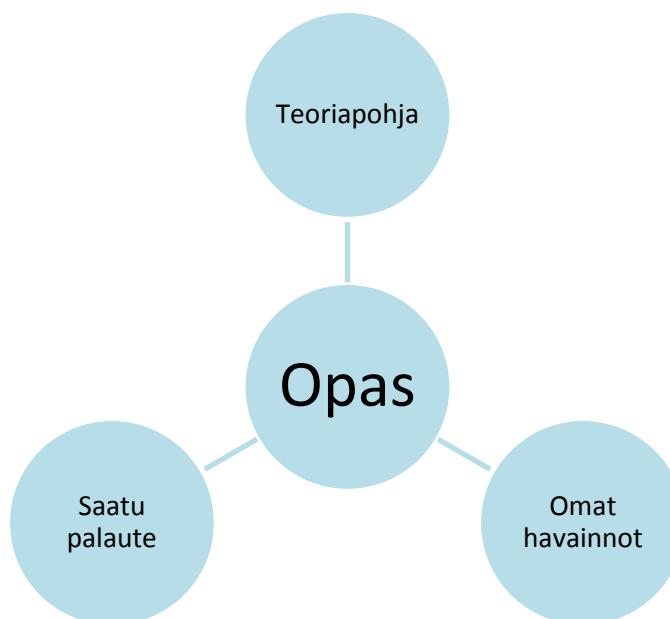
Työpajakokonaisuus loppui samalla tavalla kuin jokainen yksittäinenkin työpaja, merkityksellisen paikan merkitsemiseen tilasta.

6.5 Opas

Esiopetusryhmässä toteutettujen työpajojen jälkeen muokkasimme työpajoja omien havaintojemme ja saadun palautteen pohjalta. Palautetta saimme toimeksiantajaltamme sekä esiopetusryhmän henkilökunnalta havainnointilomakkeen (liite 2) avulla. Oppaan rakentuminen on kuvattu kuvassa kuusi ja opas löytyy kokonaisuudessaan opinnäytetyön liitteenä 4.

Oppaan muodostamisessa apuna oli tiivis yhteistyö toimeksiantajan kanssa. Kävimme keskustelua siitä, mitä oppaan tulee työpajojen lisäksi sisältää, millaisia lähtökohtia oppaalle on hyvä tuoda esille. Oppaassa on ennen työpajojen kuvausta kerrottu lyhyesti lapsen oikeuksien sopimuksesta, Lapsen oikeudet toiminnallisesti! – hankkeesta sekä draamapedagogisesta lähestymistavasta. Oppaassa on kasvattajalle vinkkejä, mitä kautta voi tutustua toimintaa ohjaavaan teoriaan kattavammin.

Opasta luodessa oli tärkeää huomioida oppaan tarkoitus ja tavoitteet. Ne on mainittu luvussa 2.2.

Kuva 6 Oppaan rakentuminen

6.6 Koulutustilaisuus sosionomiopiskelijoille

Sosionomiopiskelijoiden koulutukseen oli varattu aikaa puolitoista tuntia. Osallistujista 20 oli opiskelijoita ja kaksi opettajaa. Ryhmän opiskelijat olivat toisen vuosikurssin opiskelijoita. Ensimmäinen puoli tuntia suunnattiin opinnäytetyöprosessimme sekä oppaan esittelyyn. Tauon jälkeen siirryimme työpajaan. Vaikka työpajat on suunnattu varhaiskasvatukseen, korostimme opiskelijoille sitä, että heidän ei tarvitse olla lapsen roolissa työpajan aikana vaan jokainen voi olla oma itsensä. Koimme tärkeäksi sen, että veimme työpajan läpi saman srtuktuurin avulla kuin mitä oppaaseen on kirjattu. Valitsimme opiskelijoiden kanssa toteutettavaksi työpajan kaksi, jonka teemana ovat erilaiset perheet ja huolenpito. Jouduimme kuitenkin muokkaamaan työpajan sisältöä hieman suuren ryhmäkoon vuoksi.

Koska ryhmä oli meille vieras, aloitimme työpajan nimikierroksella, jonka aikana osallistujat myös tekivät itselleen nimilapun maalarinteipillä. Toteuttaessamme työpajoja esiopetusryhmässä lasten yksilöllinen kohtaaminen oli meille tärkeää, ja siksi halusimme opiskelijoidenkin kanssa pystyä puhuttelemaan kaikkia nimeltä. Nimikierroksen ja draamasopimuksen jälkeen siirryimme suoraan

huolenpitoleikkiin, joka toteutettiin useassa pienryhmässä. Tarinan jälkeen jakauduimme kuvakeskustelua varten kahteen pienryhmään, jotta kaikki mahtuisivat Löydä oikeus – julisteen ympärille. Koska meillä ei olisi ollut aikaa näytelmien suunnitteluun ja esitykseen, toteutimme opiskelijoiden kanssa vain still-kuvat perheistä neljässä pienryhmässä. Still-kuvien jälkeen kävimme lyhyen purkukeskustelun ja jätimme aikaa palautelomakkeen täyttöä varten.

7 ARVIOINTI

Olemme arvioineet erikseen esiopetusryhmässä toteutettuja toimintakertoja, opiskelijoille järjestettyä koulutusta sekä valmista opasta käyttäen omien havaintojemme lisäksi hyväksi esiopetusryhmässä henkilökunnalta havainnointilomakkeen avulla saatua palautetta, opiskelijoiden koulutuksesta saamaamme palautetta sekä toimeksiantajamme palautetta. Luvun lopussa on itsearviointia liittyen koko opinnäytetyöprosessiin sekä arvio opinnäytetyön tavoitteiden saavuttamisesta.

7.1 Toimintakertojen arviointi

Toteutimme työpajat lahtelaisessa esiopetusryhmässä, joka koostui kahdeksasta lapsesta, neljästä tytöstä ja neljästä pojasta. Kaikki lapset olivat paikalla vain ensimmäisellä ja viimeisellä toteutuskerralla, muilta kerroilta oli vähintään yksi lapsi poissa. Yksi lapsista saapui myös jokaiselle toimintakerralle noin puolessavälissä ja lisäksi ryhmään tuli yksi uusi lapsi neljännellä toteutuskerralla. Etukäteen koimme toimintamme uhaksi sen, että ryhmästä on lapsia poissa. Vaikka yksi lapsista ei päässyt toimintakerroilla aloitukseen, vaan saapui vasta puolessavälissä, kerroimme hänelle aina senkertaisen teeman hänen saavuttuaan. Lisäksi muut lapset olivat innoikkaita kertomaan, mitä olimme siihen mennessä ehtineet tehdä. Lasten poissaolo ei vaikuttanut toimintaamme niin paljon kuin mitä etukäteen ajattelimme. Työpajat toimivat myös pienemmän ryhmän kanssa.

Työpajojen teemojen valinnassa onnistuimme hyvin. Teemat olivat sopivia varhaiskasvatukseen niin toimeksiantajamme kuin esiopetusryhmän henkilökunnankin mielestä. Esiopetusryhmän työntekijöiden täyttämässä havainnointilomakkeissa jokaisella toimintakerralla oli vastattu teeman sopivan varhaiskasvatukseen hyvin. Teemojen valintaa kommentoitiin muun muassa seuraavilla tavoilla:

Perhe kuuluu esiopetuksen aihealueisiin vahvasti ja aihetta käsitellään usealla eri tasolla.

Leikki kuuluu olennaisena osana päiväkodin arkeen.

Nivoutuu hyvin esiopetuksen sisältöihin.

Kuten aiemmin mainitsimme, kolmannen työpajan teema muovautui toimintakerran jälkeen. Sisältyessään sekä koulun että työn, se oli aivan liian laaja lyhyessä ajassa käsiteltäväksi. Saimme asiasta palautetta esikouluryhmän opettajalta ja kiinnitimme siihen huomiota myös itsearvioinnissamme. Tuolla kerralla tavoitetta ei saavutettu, koska tunnin työpajaan oli sisällytetty liikaa elementtejä ja aihe oli liian laaja. Oppaassa olevan ja muokatun työpajan teemana on jokaisen lapsen oikeus koulunkäyntiin, yhdistäminen ”aikuisten työhön” jätettiin kokonaan pois. Uskomme sen selkeyttävän työpajan kokonaisuutta. Kolmatta työpajaa lukuun ottamatta muiden työpajojen teemat säilyivät toimintakertojen jälkeen entisellään.

Lapsen oikeuksien teemat näkyivät työpajoissa havainnointilomakkeilla saamamme palautteen mukaan pääosin hyvin (kuva 7). Lapsen oikeudet näkyivät toiminnassa vastausten mukaan melko huonosti kolmannella toimintakerralla. Omissa itsearvioinneissamme nostimme esille sen, että oikeusteema voisi tulla työpajoissa vielä selkeämmin esille. Kiinnitimme asiaan huomiota jo ensimmäisen toimintakerran jälkeen ja seuraavilla kerroilla pyrimmekin korostamaan teeman yhteyttä oikeuteen aina kun mahdollista. Toimintakertojen jälkeen lisäsimme oppaassa oleviin työpajoihin lisää lapsen oikeuksiin linkittämistä ja muokkasimme tarinoita niin, että jokaisessa tulee kyseisen työpajan teema ja sitä ohjaava lapsen oikeus selkeästi esille. Esiopetusryhmän henkilökunnan mukaan lapsen oikeuksien teema on näkynyt lasten puheessa ja toiminnassa myös yhteisten toimintakertojemme ulkopuolella.

Kuva 7 Lapsen oikeuksien teemojen näkyminen työpajoissa

Havainnointilomakkeen menetelmä-osiossa kysymykset koskivat lasten osallisuutta, toiminnan määrää, lasten keskittymistä sekä yleisesti toiminnassa onnistuneita ja epäonnistuneita asioita. Vastausten perusteella viidellä kerralla kuudesta lapsia osallistettiin paljon ja yhdellä kerralla melko paljon. Toimintaa oli viidellä kerralla kuudesta sopivasti ja yhdellä kerralla liikaa. Kyseessä oli toimintakerran jälkeen muokattu kolmas työpaja, ja toimintaa sillä kerralla oli kuvattu seuraavasti:

Jäi hieman sekava fiilis, kokonaisuus, tavoite hajosi. Liikaa eri elementtejä.

Lapset jaksoivat vastausten perusteella keskittyä kolmella kerralla kuudesta hyvin ja kolmella kerralla melko hyvin. Lasten keskittymistä oli kommentoitu kolmannella toimintakerralla seuraavalla tavalla:

Välillä ryhmä oli selvästi levottomampi -> asioiden aukaisu -> napakampi ote tarvittaessa ehkäisemään levottomuuden leviämistä.

Ryhmän ajoittaiseen levottomuuteen puuttuminen tiukemmin nousi esiin myös omissa muistiinpanoissamme sekä yhdessä kommentissa kysymykseen 12 (Mitä olisit itse tehnyt ohjaajana toisin?):

hieman napakampaa otetta silloin kun tuntuu etteivät lapset kuuntele tai alkavat makoilemaan tms.

Toiminnassa onnistuttiin vastausten perusteella muun muassa lasten osallistamisessa niin sanallisesti kuin toiminnallisestikin, aiheen monipuolisessa käsittelyssä, saamalla lapset hyvin mukaan toimintaan sekä lasten huomioimisessa:

Lapset huomioitiin hyvin. Lapset pääsivät osallistumaan toiminnallisesti.

Lapset saatiin mukaan keskustelemaan ja pohtimaan erilaisia ja samanlaisia ihmisiä. Aihetta käsiteltiin monipuolisesti.

Lasten osallisuus ja huomioiminen nousi esille myös kysymyksen 11 (Missä ohjaajat onnistuivat?):

Otettiin kaikki huomioon ja kysyttiin kaikkien mielipiteitä, ketään ei kuitenkaan pakotettu vastaamaan.

Lapsista oltiin kiinnostuneita.

Tuntevat lapset hyvin jolloin osasivat jakaa lapset sopiviin ryhmiin. Toiminnan jakaminen keskenään. Hyödynsivät toiminnassa ryhmän jakamista kahteen ryhmään. Olivat hyvin mukana -> keskustelivat, kyselivät asioita lapsilta. Saivat hiljaisemmatkin osallistumaan.

Omien havaintojemme perusteella onnistuimme pitkälti samoissa asioissa, mitkä nousivat esiin havainnointilomakkeissakin, mutta erityisiä onnistumisen kokemuksia saimme siitä, kuinka innokkaasti lapset lähtivät mukaan erilaisiin, itselleen vieraisiinkin harjoituksiin. Esimerkiksi ensimmäisen kerran lämmittelyleikki, luottamuksen verkko, johdatteli mielestämme hyvin työpajakokonaisuuteen. Leikki oli myös lapsille mieluinen, koska sitä muisteltiin vielä viimeiselläkin kerralla. Monet yksittäiset harjoitukset ja leikit toivat myös onnistumisen iloa, kun totesimme niiden sopivan teeman käsittelyyn hyvin. Mielestämme myös toiminnan ja keskustelun suhde työpajoissa oli toimiva: lapset jaksoivat keskittyä aiheeseen pääosin hyvin.

Kysymyksen 7 (Mitä tekisit toisin?) vastaukset käsittelivät lähinnä yksittäisiä leikkejä tai harjoituksia. Esimerkiksi sokkoleikin havainnoija olisi järjestänyt piirissä, jotta tunnelma olisi säilynyt rauhallisempana ja kiinniottaminen olisi ollut helpompaa. Myös asioiden selkeämpi ja perusteellisempi avaaminen lapsille oli asia, joka nousi esiin vastauksissa.

Havainnointilomakkeilla saamiemme vastausten perusteella aikataulutus toimi jokaisella toimintakerralla hyvin. Oma kokemuksemme on sama, olimme onnistuneet toimintakertojen suunnittelussa siten, että toteutukselle suunniteltu tunnin aika oli joka kerralla sopivan mittainen.

Lomakkeen viimeiset kysymykset käsittelivät ohjausta. Ohjauksen koettiin olevan selkeää neljällä kerralla ja melko selkeää kahdella kerralla. Innostavaksi ohjaus koettiin kaikilla kuudella kerralla. Ohjauksessa onnistuttiin vastausten mukaan muun muassa seuraavissa asioissa:

ohjeet selitettiin selkeästi ja rauhallisesti -> näytettiin itse mallia. Ottivat huomioon piiriin istuessa kenen viereen istuivat -

> levottomampia lapsia rauhoiteltiin.

Saivat hieman ujommankin lapsen mukaan toimintaan ja vilkkaampaa lasta rauhoiteltiin käden avulla. Toiminta oli suunniteltu hyvin.

Huomioitiin jokainen lapsi -> myös ne jotka tulivat kesken tuokion. Mietitty lasten istumajärjestys. Ohjaajat pysyivät rauhallisena, rento fiilis tuokiolla.

Itse olimme erityisen iloisia siitä, että myös henkilökunnan suullisen palautteen perusteella onnistuimme saamaan toimintaan mukaan myös sellaisen lapsen, joka ei yleensä osallistu kovin innokkaasti ja vierastaa voimakkaasti vieraita ihmisiä.

Viimeiseen (Mitä tekisit itse ohjaajana toisin?) kysymykseen oli tullut aiemmin mainitun tiukemman levottomuuteen puuttumisen lisäksi yksi vastaus:

Rajannut aihetta. Miettinyt tavoitetta ja miten sitä olisi voinut työstää lasten kanssa.

Tämä kommentti liittyi myös kolmanteen toimintakertaan, jonka suunnittelussa ja rajauksessa olimme niin havainnointilomakkeen vastausten kuin omien havaintojemmekin mukaan epäonnistuneet.

Omissa havainnoissamme nousi aiemmin mainittujen lisäksi esiin se, että alku- ja loppupiirit olivat tärkeä osa työpajoja, koska niissä jokainen lapsi sai kokemuksen siitä, että hän tulee kuulluksi ja saa ilmaista mielipiteensä. Alku- ja loppupiirien lisäksi myös työpajan päättävästä paikan merkitsemisestä tuli osa jokaista työpajaa. Koimme sen toimineen selkeänä merkinä työpajan päättymisestä ja siinä jokainen sai myös vielä kerran mahdollisuuden palata työpajan tapahtumiin ja kertoa itselleen merkityksellisen asian työpajasta. Lasten mainitsemat asiat olivat hyvin erilaisia: joku valitsi paikan, koska oli kuunnellut siinä tarinaa, toinen koska oli heittänyt siinä lankakerää, kolmas pantomiimiesityksen ja neljäs yhteisen piirtämisen vuoksi. Sama lasten kokemien merkityksellisten asioiden monimuotoisuus toistui joka kerralla ja mielestämme se kertoo siitä, että lapset kokivat olonsa tarpeeksi turvalliseksi oman mielipiteen ilmaisuun.

7.2 Koulutuksen arviointi

Keräsimme opiskelijaryhmältä palautetta lomakkeen avulla. Hyödynsimme sisällönanalyysia palautelomakkeiden analysoinnissa. Sisällönanalyysi on yleinen laadullisessa tutkimuksessa käytettävä aineiston analyysimenetelmä, joka sisältää useita vaiheita (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–93).

Sisällönanalyysillä tarkoitetaan laadullisessa tutkimuksessa kerätyn useimmiten kirjallisen aineiston analyysiä. Me käytimme omassa analyysissämme hyväksi teemoittelua sisällönanalyysin menetelmänä. Sillä tarkoitetaan aineiston pilkkomista, järjestelyä ja ryhmittelyä. Teemoittelun avulla voidaan selvittää, mitä kustakin asiasta on sanottu. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–93.)

Aloitimme aineiston käsittelyn lukemalla sen useaan kertaan läpi. Sen jälkeen koodasimme aineiston, eli merkitsimme tekstiin eri väreillä aiheeseen liittyvät kohdat. Ryhmittelimme palautteen samojen otsikoiden alle, mitä käytimme esiopetusryhmässä käytetyssä havainnointilomakkeessa, eli sisältö, menetelmät ja ohjaus. Näistä aiheista saadun palautteen lisäksi aineistossa oli palautetta työpajan tunnelmasta sekä oppaasta (taulukko 2). Kategorisoinnin jälkeen loimme vielä yhdistävän kategorian, joka on opiskelijoiden ajatuksia koulutustilaisuudesta.

Taulukko 2. Opiskelijoiden koulutuksen palaute

YHDISTÄVÄ KATEGORIA	YLÄKATEGORIA	ALAKATEGORIA
Opiskelijoiden ajatuksia koulutustilaisuudesta	Sisältö ja menetelmät	Toiminnallisuus Toiminnalliset menetelmät Toiminnan ja teorian suhde Teeman ajankohtaisuus

	Ohjaus	Selkeys Rauhallisuus Innostuneisuus Aktiivisuus Asiantuntemus
	Tunnelma	Työpajan tunnelma Mielekkyyys Ryhmän innostuneisuus Osallistujien osallisuus
	Opas	Oppaan käyttö omassa kasvatustyössä

Pääosin opiskelijoilta saatu palaute oli positiivista, ja erityisesti koulutustilaisuuden toiminnallisuus sekä toiminnan määrä suhteessa teoriaan koettiin hyväksi kysyttäessä mikä koulutuksessa jäi mieleen:

Toiminnallisuuden voima herätellä ajatuksia teemasta.

Toiminnallisuuden voima, miten tekeminen tukee käsiteltävää teemaa.

Kaikki toiminnallinen. Pääsi itse tekemään ja löytämään uusia asioita muiden kanssa.

Sai toimia mukana, ei pelkkää luentoa. Toiminnallisuus toimi!

Monissa vastauksissa myös aiheen ajankohtaisuus ja merkityksellisyys nousi esille:

Tärkeä hanke, lasten oikeudet aina ajankohtainen asia, jonka merkitystä ei liikaa korosteta.

Ohjaajien toimintaa oli kommentoitu muun muassa seuraavilla tavoilla:

Opinnäytetyöntekijöiden sitoutuvuus ja innostuvuus aiheeseen välittyi.

muutkin, myös ohjaajat, oli mukana kunnolla.

(aion ottaa omaan kasvatustyöhöni)Rauhallisuuden, selkeät ohjeet.

Olimme yllättyneitä koulutuksen tunnelmaan liittyvistä kommentteista. Emme olleet varsinaisesti kiinnittäneet siihen itse huomiota koulutuksen aikana, mutta se nousi esiin monissa vastauksissa:

(työpaja oli) todella innostava, viihdyttävä ja opettavainen.

(mieleen jäi) Mielekkyys.

Palautelomakkeessa kysyttiin myös kehittämissuhteita. Niissä oli mainittu muun muassa alun nimikierron:

Nimikierron ei ollut kokonaisuuden parasta antia.

Lisäksi kehittämissuhteissa nousi esille käytännön asiat. Toteutimme työpajan luokkatilassa, jolloin kaksi kuvakeskusteluryhmää joutuivat olemaan hyvin lähellä toisiaan:

Kun tutkimme julisteita omissa ryhmissä, niin toisen ryhmän puhe oli hieman häiritsevää, joten mielestäni jos vaan olisi mahdollista, niin ryhmille pitäisi olla erilliset tilat tai sitten vain isompi tila.

Häiritsti ehkä hieman toinen ryhmä ihan vieressä kun jäi kuuntelemaan heidän juttujaan.

Vaikka alun teoriaosuuden selkeyttä kiiteltiin monissa palautelomakkeissa, saimme siitä myös kritiikkiä:

Kuinka paljon harjoittelitte esitelmän pitoa? Tuntui hieman sekavalta, muuten hyvä kokonaisuus.

7.3 Oppaan arviointi

Oppaan tarkoituksena on, että kasvattaja saa konkreettisia työkaluja ja menetelmiä lapsen oikeuksien käsittelyyn varhaiskasvatuksessa. Asetimme oppaan tavoitteeksi, että se herättäisi kasvattajan kiinnostuksen aiheen käsittelyyn omassa kasvatustyössään ja tarjoaisi tietoa sekä yhdenlaisen menetelmämallin lapsen oikeuksien käsittelyyn.

Lähtökohtana oppaan työstämisessä oli oppaan hyödynnettävyys kohderyhmälle eli kasvattajille ja se, että se vastaa toimeksiantajan tarpeeseen. Siitä syystä työpajat toteutettiin lapsiryhmän kanssa, jotta näimme itse ja saimme palautetta

miten sisällöt ja menetelmät toimivat käytännössä. Opasta työstäessämme olimme myös jatkuvassa vuorovaikutuksessa toimeksiantajamme kanssa, jotta valmis opas palvelisi tarkoitustaan toivotulla tavalla ja vastaisi siihen tarpeeseen, johon opas on tehty. Toimeksiantajamme toteaa palautteessaan:

Suomen UNICEFin perustyö on edistää valtion velvollisuuksiin kuuluvaa lapsen oikeuksien sopimuksesta tiedottamista ja tätä opiskelijat ovat tukeneet hienosti. Lopputyötään tehdessä ovat opiskelijat myös tulleet perehtyneeksi ihmisoikeuskasvatuksen pedagogiikkaan ja heidän kehittämänsä varhaiskasvatuksen materiaali tulee suureen tarpeeseen.

Vilka ja Airaksinen (2003) määrittelevät toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksen arviointikohteiksi muun muassa sen käytettävyyden kohderyhmässä sekä tuotteen informatiivisuuden, selkeyden ja johdonmukaisuuden. Lisäksi tuotetta eli tässä tapauksessa opasta arvioidaan myös sen ulkoasun ja houkuttelevuuden perusteella. (Vilka & Airaksinen 2003, 53.) Pyrimme tekemään oppaasta selkeän kokonaisuuden ja ulkoasultaan houkuttelevan, jota edesauttoi se, että saimme toimeksiantajaltamme luvan käyttää työpajoissakin mukana olevaa Unicefin Löydä oikeus – julisteen kuvaa oppaan kannessa.

Oppaan sisällöstä on prosessin aikana käyty paljon vuoropuhelua toimeksiantajan kanssa, jotta siitä löytyisi tarvittava informaatio, jota kasvattajan on syytä tietää käsitellessään lapsen oikeuksia lapsiryhmissä. Oppaassa on nostettu esille teoreettisia lähtökohtia, joiden pohjalta oppaan materiaalit on työstetty. Teoreettisia lähtökohtia käsitellessämme pyrimme hankkimaan tiedot luotettavista lähteistä oppaan luotettavuuden vuoksi. Vilkan ja Airaksisen (2003, 53) mukaan oppaassa lähdekritiikki onkin erityisessä asemassa. Oppaassa pääpaino on kuitenkin työpajoissa, joten päädyimme kuvaamaan teoriapohjaa vain lyhyesti, mutta oppaasta löytyy vinkkejä lisätiedon etsimiseen kasvattajan halutessa syventää tietämystään. Oppaasta ei ole tarkoitukseen löytää kaikkea aiheeseen liittyvää tietoa, vaan sen tarkoituksena on toimia aiheeseen innoittavana työkaluna. Tämä korostuu myös toimeksiantajalta saadussa palautteessa:

Koska lapset oppivat vahvimmin nimenomaan kokemalla itse ja toimimalla yhdessä, tulee kasvattajan oman toiminnan kokonaisuudessaan ihan arkipäivässäkin olla mahdollisimman hyvin ihmisoikeussopimusten periaatteiden mukaista. Ensisijaisen tärkeää on siis, että kasvattaja ja ohjaaja on itse

sisäistänyt lapsen oikeuksien sopimuksen voidakseen opettaa näitä oikeuksia eteenpäin lapsille.

Toimeksiantajamme saa oikeudet oppaan jatkokäyttöön, levitykseen ja markkinointiin. Oppaalle asetetun tavoitteen toteutumista on haastavaa mitata, koska opinnäytetyömme puitteissa emme voi seurata oppaan käyttöönottoa, sen toimivuutta käytännön työssä ja sen vaikutusta lapsen oikeuksien käsittelyyn varhaiskasvatuksessa. Kuten toimeksiantajamme toteaa palautteessaan:

Antamalla työpajamateriaalin Suomen UNICEFin käyttöön (mm. nettisivuille) he vaikuttavat laajemminkin kasvattajiin. Kasvattajien käyttäessä materiaalia lasten kanssa, opiskelijoiden tekemä työ kantaa ajallisestikin hyvinkin pitkälle.

Toimeksiantajan palauteeseen, sekä lapsen oikeuksien ajankohtaisuuteen vedoten olimme yllättyneitä siitä, ettei kasvattajien koulutustilaisuus toteutunut. Myös oman toimintamme ja työstetyn oppaan arvioinnin kannalta olisi ollut tärkeää, että olisimme saaneet myös varhaiskasvattajilta palautetta oppaaseen kootuista työpajoista. Näin ollen esimerkiksi oppaan hyödynnettävyyttä kasvattajan työssä laspryhmiä kansa on vaikea arvioida, mikä on olennaista koko oppaan kannalta. Olemme kuitenkin saaneet arvokasta palautetta muilta tahoilta, mutta kasvattajan palautteet ja itse koulutustilaisuuden järjestäminen olisivat olleet tärkeitä kaikinpuolin.

Sosionomiopiskelijoille pitämässämme koulutuksessa keräsimme palautetta osallistujilta lomakkeen avulla. Muutama osallistuja kommentoi opasta ja luotuja materiaaleja näin:

Aion tutustua tarkemmin oppaaseen ja tulen varmasti yhdistämään omaan työhöni lasten oikeuksien käsittelyssä.

Aion varmasti käsitellä lasten oikeuksien teemoja lasten ja nuorten kanssa toiminnallisella tavalla. Ehkä pystyn hyödyntämään ja luotuja kokonaisuuksia hyväkseni.

Opas tarjoaa varhaiskasvattajalle yhden vaihtoehdon lapsen oikeuksien käsittelyyn lapsiryhmässä. Itse totetutimme työpajat esikouluryhmässä, mutta ne ovat sovellettavissa esikouluikäisiä nuoremmillekin. Kasvattaja voi soveltaa oppaan sisältäviä työpajoja muun muassa ajan, ryhmän koon, osaamisen ja tilanteen mukaan tai kehitellä itse lisää uusia menetelmiä käyttäen apunaan tietämystään

lapsiryhmästään. Kasvattajan tulee tiedostaa se, että jokainen lapsi on erilainen oppimistyylyiltään ja kyvyiltään. Kasvattajan onkin helpompi tarjota lapsille useampaa erilaista oppimistapaa kuin lapsen mukautua vain yhdenlaiseen metodiin (Flowers ym. 2012, 47).

7.4 Itsearviointi

Alusta alkaen oli selvää, että tuotamme opinnäytetyössämme lapsen oikeuksia käsittelevät materiaalit varhaiskasvattajille, mutta koko prosessin muotoutuminen esiopeturyhmässä toteutettuine toimintakertoineen ja opiskelijoiden koulutuksineen vei aikaa. Ajankäyttö osoittautui haasteeksi prosessin loppupuolella raportin kirjoitusvaiheessa. Työpajojen muokkaaminen lopulliseen muotoonsa ja oppaan muotoutuminen veivät paljon aikaa ja jäimme ehkä jopa turhan pitkäksi aikaa viilaamaan oppaan pieniä yksityiskohtia. Toisaalta opas on opinnäytetyömme varsinainen tuotos ja se osa, joka tulee jatkokäyttöön toimeksiantajallemme, joten tähtäsimme mahdollisimman hyvään ja luotettavaan lopputulokseen.

E erityisen haastavaksi prosessin aikana koimme tietoperustan rajaamisen ja juuri oikeiden ja opinnäytetyömme kannalta oleellisten asioiden löytämisen teoreettiseen viitekehykseen. Uskomme kuitenkin loppujen lopuksi onnistuneemme tietoperustan rakentamisessa siten, että siellä on kuvattu ne asiat, jotka ovat ohjanneet työskentelyämme.

Työpajojen suunnittelu oli aikaa vievää ja muista opiskelutehtävistä johtuen tuntui ajoittain raskaalta ja työläältä. Huomasimme työpajojen edetessä tavoitteellisen suunnittelun merkityksen ja kehityimme siinä kerta kerralta. Erityisesti kolmas toimintakerta esiopetusryhmässä osittaisesta epäonnistumisestaan huolimatta – tai ehkä juuri sen vuoksi – opetti meitä paljon. Viimeistään silloin huomasimme, kuinka tärkeää on, että toiminnan suunnittelu alkaa tavoitteen määrittelyllä ja aika ajoitin on tarkistettava, johtaako toiminta tavoitetta kohti.

Keskinäinen yhteistyömme on koko prosessin ajan toiminut erinomaisesti. Uskomme sen johtuvan siitä, että olemme tehneet yhteistyötä jo aiemmin useissa opiskeluun liittyvissä projekteissa ja tehtävissä. Yhteistyö toimeksiantajan kanssa

on ollut alusta asti hedelmällistä ja dialogista. Olemme saaneet tukea, kannustusta ja palautetta jokaisessa prosessin vaiheessa. Toimeksiantajamme on vaikuttanut innostuvan aiheestamme ja tekemästämme yhteistyöstä ajan kuluessa yhä enemmän. Toimeksiantajamme toteaa palautteessaan:

Kyseessä on ollut moderni tapa tehdä oppilaitos-kansalaisjärjestöyhteistyötä lapsen oikeuksien materiaalin kehittämiseksi varhaiskasvatukseen – innovatiivinen kumppanuus, jossa synergia on aitoa.

7.5 Tavoitteiden saavuttaminen

Opinnäytetyömme tavoitteena oli käsitellä lapsen oikeuksia esikouluryhmässä toiminnallisuuden keinoin, ja toiminnan pohjalta tuottaa lapsen oikeuksia käsittelevät työpajat varhaiskasvattajille suunnattuun oppaaseen. Tuotimme opinnäytetyössämme toiminnalliset työpajamallit, jotka koostimme oppaaksi alkuperäisen suunnitelman mukaan. Työstämämme opas ei ole vielä täysin lopullisessa muodossaan, vaan Unicef muokkaa vielä oppaan ulkonäköä tehdessään siitä taitetun version kesän 2013 aikana.

Pyrimme työpajoissamme nostamaan esille lapsen oikeuksien teemoja, jotka koskettavat varhaiskasvatusikäisten lasten arkea. Sen lisäksi tavoitteenamme oli työstää materiaalit, jotka on helppo yhdistää muuhun toimintaan varhaiskasvatuksessa. Näiden tavoitteiden toteutumiseksi olemme pohjanneet työpajoissa käsiteltävät aiheet tiiviisti teoriaan. Niin toimeksiantajamme kuin esiopetusryhmän henkilökuntakin olivat sitä mieltä, että valitsemamme teemat ja menetelmät ovat sopivia varhaiskasvatuksen kontekstiin.

8 POHDINTA

Olemme tässä luvussa pohtineet omaa ammatillista kasvuamme opinnäytetyöprosessin aikana, työn hyödynnettävyyttä ja merkitystä yleisesti, työn eettisyyttä ja luotettavuutta sekä jatkokehittämissideoita.

8.1 Ammatillinen kasvu

Aloitimme opinnäytetyöprosessin jo toisena opiskeluvuotenaamme, kun kuulimme Unicefin lapsen oikeudet toiminnallisesti! – hankkeesta. Aihe vaikutti liian mielenkiintoiselta ohitettavaksi ja prosessin ollessa loppusuoralla olemme tyytyväisiä tekemäämme päätökseen. Aihe on ajankohtaisuutensa vuoksi ollut motivoiva ja kiinnostava ja mielenkiintomme on vain kasvanut prosessin edetessä. Aihe on myös hyvin työelämälähtöinen, koska se nousi esiin suoraan toimeksiantajaltamme. Opinnäytetyöprosessi on ollut pitkä, lähes vuoden mittainen, ja toisinaan kuormittava ja raskas johtuen pääasiassa samaan aikaan käynnissä olleista muista opiskeluprojekteista ja työharjoittelusta.

Ammatillista kasvua arvioidessa tulee ottaa huomioon niin omaan henkiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen kuin maailmankatsomukselliseenkin muutokseen liittyvät asiat (Mäkinen ym. 2009, 33). Myös reflektiivisyys nähdään tärkeänä tekijänä osana ammatillista kasvua. Opiskelijan on syytä välillä pysähtyä tarkastelemaan ja arvioimaan sekä opiskeltavia asioita, että omaa toimintaansa (Mäkinen ym. 2009, 47–48). Koimme reflektoinnin tärkeäksi koko opinnäytetyöprosessin ajan. Reflektoimme omaa toimintaamme keskenämme, mutta myös esikouluryhmänhenkilökunnan sekä toimeksiantajamme kanssa, mikä tarjosi mahdollisuuden oman toiminnan kokonaisvaltaisempaan tarkasteluun. Toisaalta se tuki myös tekemiämme valintoja, sekä antoi intoa ja puhtia opinnäytetyön tuleviin vaiheisiin.

Oma kasvattajuutemme sekä ryhmänohjaustaitomme ovat epäilemättä kehittyneet opinnäytetyöprosessin aikana. Kasvattajana ja ryhmänohjaajana toimimista ei voi oppia kirjoista, vaikka teoria luokin pohjan ohjaajan tai kasvattajan toiminnalle. Oppiminen ja kehittyminen ovat meidänkin kohdallamme tapahtuneet erityisesti lapsiryhmän kanssa toimiessamme.

Ryhmänohjaustaitojen lisäksi olemme oppineet prosessin aikana lapsen oikeuksista ja erityisesti saaneet itsekin työkaluja niiden toteutumisen turvaamiseksi. Unicefin entinen pääsihteeri J. P. Grant on sanonut, että ”lapsen oikeus on aikuisen velvollisuus”. Jotta lapsen oikeudet toteutuisivat, lapsen on tiedettävä niistä ja jo lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa valtion tiedottamaan oikeuksista lapsille. Tuntemalla lapsen oikeuksien sopimuksen sisällön voimme omalta osaltamme toteuttaa aikuisen ja kasvattajan velvollisuuttamme tiedottamisesta tulevassa sosiaali-alan työssämme.

8.2 Opinnäytetyön merkitys ja hyödynnettävyys

Opinnäytetyömme merkitystä voidaan tarkastella monelta kannalta. Työn merkitystä omalle ammattilliselle kasvullemme kuvasimme jo aiemmin, mutta työ voidaan nähdä myös osana tällä hetkellä käynnissä olevaa yhteiskunnallista keskustelua lapsen oikeuksista tiedottamisesta.

Opinnäytetyömme tuotos, opas varhaiskasvattajalle, on hyödynnettävissä jatkossa. Toimeksiantajamme Suomen Unicef ry. saa luomamme materiaalit kokonaisuudessaan käyttöönsä ja aikoo markkinoida materiaaleja valtakunnallisesti varhaiskasvattajille. Viimeisimpien tietojemme mukaan opasta kohtaan on myös jo osoitettu mielenkiintoa. Kuitenkaan suunnittelemamme kasvattajien koulutustilaisuus ei toteutunut, koska ilmoittautuneita ei ollut riittävästi. Jos aihe koetaan tärkeäksi jo valtionkin tasolla (ks. luku 3.2), mistä johtuu etteivät kasvattajat kokeneet aihetta riittävän mielenkiintoiseksi tai merkittäväksi? Myös toimeksiantajamme on nostanut asian esille käymiemme sähköpostikeskusteluiden aikana todeten:

Tämä on jännä viestinnällinen haaste meille UNICEFilla saada lapsen oikeudet sellaisella tavalla esille, että kaikki kasvattajat tajuavat, kuinka merkittävästä käytännön kasvatuksen työkalusta (nykyajan haasteisiin vastaavasta työkalusta) on kyse. – Aivan kuten teidän palautteessa niin myös kaikissa muissakin pajoissa olleet ovat todenneet, että ”hyvänen aika, näistä asioista pitäisi kaikkien kasvattajien tietää”.

8.3 Eettisyys ja luotettavuus

Tulevina sosionomeina tulee meidän toiminnassamme huomioida sosiaalialan arvopohja, joka lähtee ihmisten kunnioittamisesta ja yhteiskunnallisesta oikeudenmukaisuudesta (Mäkinen ym. 2009, 64). Tämä onkin ollut tärkeä toimintaamme ohjaava tekijä, sillä lapsen oikeuksien tiedottaminen lisää osaltaan myös yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta sekä tasa-arvoa lasten ja aikuisten välillä.

Opinnäytetyön toiminnallista osuutta toteuttaessamme koimme eettisyyden korostamisen olennaiseksi, sillä kohderyhmänämme olivat lapset. Ennen toimintakertoja oli tärkeää, että lapset saivat kuulla, mistä toiminnassamme on kyse. Myös lasten vanhemmilta pyydettiin lupa lasten osallistumiseen työpajoihin. Olikin tärkeää, että luvan pyytämisen lisäksi vanhempia tiedotettiin toiminnastamme. Korostimme lapsille jokaisen toimintakerran alussa toiminnan vapaaehtoisuutta, jolloin myös lasten itsemääräämisoikeus säilyi. Toiminnan aikana lapsille korostettiin myös sitä, että kysymyksiä voi esittää milloin vain. Kenestäkään lapsesta ei kirjoitettu hänen omalla nimellään havainnointilomakkeissa. Havainnointilomakkeet on hävitetty opinnäytetyön valmistuttua.

Sosiaalialan ammattieettiset ohjeet nojautuvat ihmisarvoihin ja ihmisoikeuksiin (Mäkinen ym. 2009, 186). Koemme, että olemme tässä opinnäytetyössä toimineet eettisesti, ihmisoikeuksia korostaen ja oman alamme periaatteita noudattaen.

Koska toimeksiantajanamme on toiminut Suomen Unicef ry., joka tekee työtä juuri lasten oikeuksien tiedottamisen eteen, koemme, että opinnäytetyömme on luotettava. Olemme koko prosessin ajan olleet tiiviisti yhteydessä toimeksiantajaan, jolta olemme saaneet tärkeää ja arvokasta tietoa, näkemystä ja muokkausideoita jo opinnäytetyön suunnitteluvaiheesta lähtien. Myös opinnäytetyön teoreettinen viitekehys on rakentunut näiden keskustelujen pohjalta. Vaikka kasvattajien koulutustilaisuuden peruunnuttua jäimme vaille arvokasta palautetta, saimme opiskelijoiden koulutuksesta tärkeää arviota oman toimintamme onnistumisesta, ja toisaalta toimeksiantajaltamme saatu palaute, tukee vahvasti työmme luotettavuutta.

8.4 Jatkokehittämisideat

Opinnäytetyömme aihetta voisi jatkossa hyödyntää ja kehittää esimerkiksi luomalla vastaavat lapsen oikeuksia käsittelevät materiaalit vieläkin nuoremmille lapsille. Tässä opinnäytetyössä toteutimme työpajat esikouluryhmässä ja ne on todettu toimiviksi sen ikäisille lapsille. Materiaalit ovat myös kasvattajan osaamisen mukaan muokattavissa nuoremmille lapsille jo nyt, mutta olisi kiinnostavaa jos luomaamme opasta vastaava työväline luotaisiin nuorempien lasten kanssa työskenteleville kasvattajille.

Luomamme opas on suunnattu varhaiskasvattajien käyttöön ja se vastaa omalta osaltaan tarpeeseen lisätä lasten kanssa työskentelevien tietoa lapsen oikeuksista. Toisaalta kasvattaja voi käyttää luomaamme opasta sitä soveltaen tai muokaten, jos kaikki menetelmät tai teemat eivät hänen näkemyksensä mukaan sovellu lapsiryhmälle, jonka kanssa hän tekee työtä. Koemme tärkeäksi sen, että kasvattaja tuo lapsen oikeudet ja niistä tiedottamisen omaan kasvatustyöhönsä. Menetelmällä ei kuitenkaan ole niin paljon väliä kuin sillä, että hän sen tekee.

Ideaali tilanne olisi, jos lasten oikeuksien tiedottamisen tai toteutumisen eteen ei tarvitsisi tehdä työtä. Tällöin voitaisiin ajatella, että oikeudet toteutuvat jo täysivaltaisesti kaikkialla, joten niiden eteen ei tarvitse enää tehdä työtä. Tämä tuskin tulee tapahtumaan vielä pitkään aikaan, jos koskaan, joten on tärkeää, että uusia metodeja ja menetelmiä kehitetään, kokeillaan ja toivottavasti myös vakiinnutetaan kasvatustyöhön ympäri Suomea ja maailmaa.

Lapsen oikeuksien toteutumisesta ja tiedottamisesta on syytä puhua myös Suomessa, vaikka oikeudet ja varsinkin niiden toteutumisen puutteet, usein nousevatkin esille puhuttaessa kehityksistä. Olisi kuitenkin mielenkiintoista nähdä, miten toiminnalliset menetelmät lapsen oikeuksien käsittelyssä otettaisiin vastaan myös kehitysmaissa lapsen kontekstia unohtamatta.

Lapsen oikeuksista tiedottaminen on aikuisen velvollisuus. Yksi kehittämisidea voisi kuitenkin olla myös se, että eri-ikäiset lapset tiedottaisivat oikeuksistaan toinen toisilleen. Näin myös lasten osallisuus ja lapsilähtöisyys korostuisivat entisestään.

LÄHTEET

- Airas, C. & Brummer, K. 2003. Leikki on ikkuna lapsen sisäiseen maailmaan. Teoksessa Sinkkonen, J. (toim.) 2003. Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. 2. painos. Helsinki: WSOY, 162–183.
- Aula, M-K. 2011. Lapsen paras aikuisen velvollisuus. Teoksessa Nurmi, S. & Rantala, K. (toim.) 2011. Näyn ja kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: LK-kirjat/ Lasten keskus Oy, 24–38.
- Brotherus, A., Hytönen, J. & Krokfors, L. 2002. Esi- ja alkuopetuksen didaktiikka. 2. uudistettu painos. Juva: WSOY.
- Eklund, K. & Janhunen, T. 2005. Leikin ja toiminnan lapset. Teoksessa Sura, S. & Janhunen, T. (toim.) 2005. Miten käytän toiminnallisia menetelmiä? Psykodraaman ohjaajat kertovat. Tampere: Resurssi, 84- 94.
- Flowers, N., Brederode-Santos, M., Claeys, J., Fazah, R., Schneider, A. & Szelényi, Z. 2012. Compasito. Lasten ihmisoikeuskasvatuksen käsikirja. [suom. Maijala, K. & Tonteri, M-L.]. Saarijärvi: Saarijärven Offset.
- Grönfors, M. 2010. Havaintojen teko aineistonkeruumenetelmänä. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hakkarainen, P. 2002. Kehittyvä esiopetus ja oppiminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Heikkinen, H. 2002. Draaman maailmat oppimisalueina. Draamakasvatuksen vakava leikillisuus [viitattu 16.4.2013]. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 201. Väitöskirja. Saatavissa:
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/24952/9789513940065.pdf?sequence=1>

Heinonen, S-L. 2000. Ilmaisuleikit tarinan talossa. Analyysi ja tulkinta lastentarhanopettajan pedagogisesta toiminnasta varhaiskasvatuksen draaman opetuksessa [viitattu 16.4.2013]. Tampere: Tampereen yliopisto. Väitöskirja. Saatavissa: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67010/951-44-4858-8.pdf?sequence=1>

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hujala, E. 2002. Uudistuva esiopetus. Jyväskylä: Varhaiskasvatus 90 Oy.

Iivonen, E. 2011. Lapsen oikeuksien yleissopimus. Teoksessa Nurmi, S. & Rantala, K. (toim.) 2011. Näyn ja kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: LK-kirjat/ Lasten keskus Oy, 39–60.

Jaakkola, R. 2000. Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus ja Suomen lapset. Teoksessa Valjakka, E. (toim.). 2000. Näkökulmia lapsen oikeuksiin. Helsinki: Suomen YK-liitto, 6-14.

Jantunen, M. 2011. Lapsilähtöinen kasvatus. Teoksessa Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.) 2011. Lapsilähtöinen esiopetus. Helsinki: Tammi, 6-11.

Jantunen, T. 2011. Esikouluikäisen oppimisen luonne. Teoksessa Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.) 2011. Lapsilähtöinen esiopetus. Helsinki: Tammi, 54–64.

Kalliala, M. 2003. Korvaamaton leikki. Teoksessa Sinkkonen, J. (toim.) 2003. Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. 2. painos. Helsinki: WSOY, 184–209.

Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. 2001. Varhaiskasvatus muuttuvassa yhteiskunnassa. Teoksessa Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. (toim.) 2001. Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Juva: PS-kustannus, 13- 24.

Karlsson, L. 2005. Sadutus. Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Lapset kertovat ja Opetus 2000-sarja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Karlsson, L. & Karimäki, R. (toim.) 2012. Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Jyväskylä: FERA.

- Kinos, J. & Virtanen, J. 2001. Lapsilähtöisen varhaiskasvatuksen kivijalka lapsuuden sosiologiassa. Teoksessa Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. (toim.) 2001. Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Juva: PS-kustannus, 136- 155.
- Krappmann, L. 2006. The rights of the child as a challenge to human rights education. Journal of Social Science Education. Iss. 1-2006, p. 60-71 [viitattu 16.4.2013]. Saatavissa: <http://www.jsse.org/index.php/jsse/article/view/1001>
- Kronqvist, E-L. 2011. Varhaispedagogiikan kehityspsykologinen perusta. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus, 13–30.
- Lahden kaupunki. 2001. Ensi-OPS 2002. Lahden kaupungin esi- ja alkuopetuksen opetussuunnitelma [viitattu 11.3.2013]. Saatavissa: [http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/C13D6755FF8023FDC225763A0043DF91/\\$file/ENSI OPS.pdf](http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/C13D6755FF8023FDC225763A0043DF91/$file/ENSI OPS.pdf)
- Lapsen oikeuksien komitea. 2011. Sopimusvaltioiden yleissopimuksen 44 artiklan mukaisesti antamien raporttien käsittely. Päätelmät: SUOMI [viitattu 20.3.2013]. Saatavissa: http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_Komitean_Paatelmat_2011.pdf
- Lautela, R. 2011. Esiopetuksen lähtökohtia. Teoksessa Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.) 2011. Lapsilähtöinen esiopetus. Helsinki: Tammi, 31–35.
- Lehtinen, A-R. 2001. Lasten kesken. Lapset toimijoina päiväkodissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.
- Lummelahti, L. 2001. Yksilöllinen esiopetus. Helsinki: Tammi.
- Luomaniemi, K., Lepola, J. & Salmela, T. 2010. Tarinoiden lukeminen lasten ymmärtämis- ja oppimisvalmiuksien tukena. Teoksessa Korhonen, R., Rönkkö, M-L. & Aerila, J (toim.). 2010. Pienet oppimassa. Turku: Uniprint Turku, 1-17.
- Mukherji, P. & Albon, D. 2010. Research methods in early childhood. An introductory guide. Los Angeles: Sage.

Mäkelä, J. & Jantunen, T. 2011. Lapsen kasvu ihmisyyteen ja yhteisöllisyyteen. Teoksessa Teoksessa Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.) 2011. Lapsilähtöinen esiopetus. Helsinki: Tammi, 70- 80.

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYpro Oy.

Nieminen, J. 2000. Lapsen oikeuksien sopimus – huomioita Suomen lainsäädännöstä. Teoksessa Honkanen, J. & Syrjälä, J. (toim.) 2000. Lapsen oikeudet. Helsinki: Suomen YK-liitto, 36–45.

Nummenmaa, A. 2001. Tulkinnallinen lähestymistapa varhaiskasvatuksen tutkimuksessa ja teorianmuodostuksessa. Teoksessa Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. (toim.) 2001. Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Juva: PS-kustannus, 25- 39.

Opetushallitus. 2000. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000 [viitattu 14.3.2013]. Saatavissa: <http://www02.oph.fi/ops/esiopetus/esiops.pdf>

Opetushallitus. 2010. Täydennys perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin ihmisoikeuksien ja holokaustin osalta. Opetushallituksen päätös 18.6.2010 [viitattu 19.3.2013]. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/125607_taydennys_maaraykseen_41_011_2010_perusopetus.pdf

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2010. Lasten oikeuksista tullaan tiedottamaan paremmin. Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedote [viitattu 20.3.2013]. Saatavissa: <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2010/04/lapsenoikeudet.html?lang=fi>

Opetusministeriö. 2010. Lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia. Oikeuksista on vähän käyttöä ihmisille, jos he eivät tiedä niistä.

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:14 [viitattu 20.3.2013]. Saatavissa: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/tr14.pdf?lang=fi>

- Puolimatka, T. 2010. Kasvatuksen mahdollisuudet ja rajat. Minuuden rakentamisen filosofia. 2. uudistettu painos. Ryttylä: Suunta-kirjat.
- Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A-L. (toim.) 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Skinnari, S. 2004. Pedagoginen rakkaus. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Nielikäinen, J. (toim.) 2009. OIKEESTI! Menetelmäopas lapsen oikeuksien käsittelyyn kouluissa. Taksvärkki ry.
- Tervämäki, P. 2005. Sosiodraama ammatillisessa koulutuksessa. Teoksessa Lindqvist, M., Kopakkala, A., Nieminen, S., Sura, S. (toim.), Tuomisto, M., Santasalo, H., Eklund, K., Janhunen, T. (toim.), Tervämäki, P., Tarkiainen, L., Salomäki, J. & Partanen- Hertell, M. 2005. Miten käytän toiminnallisia menetelmiä? Psykodraaman ohjaajat kertovat. Tampere: Resurssi, 107- 123.
- Tigestedt-Tähtelä, E. 2000. Lapsen oikeuksien sopimuksen sisältö. Teoksessa Honkanen, J. & Syrjälä, J. (toim.) 2000. Lapsen oikeudet. Helsinki: Suomen YK-liitto, 46–56.
- Toivanen, T. 2010. Kasvuun! Draamakasvatusta 1-8 -vuotiaille. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuononen, P. 2008. Asiaa aikuisille! Lapset ja nuoret kertovat omien oikeuksiensa toteutumisesta Suomessa. Lapsiasiavaltuutetun toimiston selvityksiä 4:2008 [viitattu 15.4.2013]. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto. Saatavissa: http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=101063&name=DLFE-8154.pdf
- Turja, L. 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus, 41–53.
- Unicef. 2011. Mikä UNICEF on ja miksi olemme olemassa? [viitattu 20.3.2013]. Saatavissa: <http://www.unicef.fi/unicef>

Unicef. 2013a. Lapsen oikeuksien sopimus opetussuunnitelmissa [viitattu 19.3.2013]. Saatavissa: <http://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet-opetussuunnitelmissa>

Unicef. 2013b. Työmme Suomessa [viitattu 20.3.2013]. Saatavissa: http://www.unicef.fi/tyomme_suomessa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005 [viitattu 15.4.2013]. Helsinki: Stakes. Saatavissa: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>

Vasikkaniemi, T. 2013. Vanhempien työ, työn siirräntä kotiin ja lasten hyvinvointi. Kohtaamisia tuulikaapissa [viitattu 17.4.2013]. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 462. Väitöskirja. Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41015/978-951-39-5080-4_vaitos16032013.pdf?sequence=1

Vilka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

LIITTEET

LIITE 1 Lupakirje vanhemmille

LIITE 2 Havainnointilomake esikouluryhmän henkilökunnalle

LIITE 3 Palautelomake opiskelijoiden koulutustilaisuuteen

LIITE 4 Lapsen oikeudet toiminnallisesti varhaiskasvatuksessa – opas kasvattajalle

HUOLTAJILLE

Olemme sosionomiopiskelijoita Lahden ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä, jonka aihe on ”Lapsen oikeudet toiminnallisesti varhaiskasvatuksessa”. Opinnäytetyömme on osa Suomen Unicefin Lapsen oikeudet toiminnallisesti! – hanketta. Toimeksiantajamme on Suomen Unicef.

Unicef on hankkeessaan valmistanut lapsen oikeuksia käsittelevät työpajamallit kasvattajille. Heiltä puuttuu kuitenkin vastaavat työpajat varhaiskasvatusikäisille. Opinnäytetyössä pyrimme siis tuottamaan työpajamallit varhaiskasvattajille.

Olemme tulossa lapsenne päiväkodin esikouluryhmään toteuttamaan suunnittelemamme toiminnalliset, noin tunnin mittaiset työpajat ensi vuoden tammi-helmikuussa, viikoilla 2-7. Myöhemmin keväällä järjestämme varhaiskasvattajille koulutustilaisuuden, jossa esittelemme lopulliset työpajat.

Keräämme päiväkodin henkilökunnalta palautetta toteutuskerroista. Itse havainnoimme lapsia. Havainnoinneista ei ole mahdollista tunnistaa lapsen henkilöllisyyttä. Opinnäytetyömme valmistuttua toukokuussa 2013 kaikki kerätty materiaali hävitetään.

Tällä kirjeellä pyydämme lupaa lapsenne osallisuuteen toiminnalliseen opinnäytetyöhömmme. Palautattehan kirjeen alaosan täytettynä esikouluryhmän opettajalle **19.12.** mennessä.

Ystävällisin terveisin Päivikki Kukkamaa ja Heidi Lindström

Lisätietoja tarvittaessa: 040 722 9098 (Päivikki) ja 045 631 4912
(Heidi)

Ympyröi toinen vaihtoehtoista:

Lapseni _____ saa / ei saa osallistua
toiminnallisiin työpajoihin.

Huoltajien allekirjoitukset:

_____

Havainnointilomake esikouluryhmän henkilökunnalle

Lapsen oikeudet toiminnallisesti varhaiskasvatuksessa

Lahden ammattikorkeakoulu / Opinnäytetyö

Päivämäärä:

Teema:

Monivalintakysymyksissä ympyröi mielestäsi sopivin vaihtoehto.

SISÄLTÖ

1. Valittu teema sopii varhaiskasvatukseen hyvin / melko hyvin / melko huonosti / huonosti.

Miksi?

---

2. Lapsen oikeuksien teemat näkyivät toiminnassa hyvin / melko hyvin / melko huonosti / huonosti.

Jos melko huonosti tai huonosti, miten ne voisivat tulla näkyvämmäksi?

MENETELMÄT

3. Lapsia osallistettiin paljon / melko paljon / melko vähän / vähän.

Jos melko vähän tai vähän, miten lasten osallisuus voisi tulla näkyvämmäksi?

---

4. Toimintaa oli liian vähän / sopivasti / liikaa.

Jos liian vähän tai liikaa, miksi?

---

5. Lapset jaksoivat keskittyä hyvin / melko hyvin / melko huonosti / huonosti.

Jos melko huonosti tai huonosti, mistä se johtui?

---

6. Mikä toiminnassa onnistui?

---

7. Mitä tekisit toisin?

AIKATAULUTUS

8. Pysyttiinkö aikataulussa?

OHJAUS

9. Ohjaus oli selkeää:

samaa mieltä / melko samaa mieltä / melko eri mieltä / eri mieltä.

10. Ohjaajat olivat innostavia:

samaa mieltä / melko samaa mieltä / melko eri mieltä / eri mieltä.

11. Missä ohjaajat onnistuivat?

---

12. Mitä olisit itse tehnyt ohjaajana toisin?

Kiitos vastauksistasi!

PALAUTELOMAKE

Lapsen oikeudet toiminnallisesti! - hanke

Koulutuksen paikkakunta:

Pvm:

Opetus- ja kulttuuriministeriö (hankkeen rahoittaja) kerää seuraavia taustatietoja Lapsi- ja nuorisopoliittisen kehittämissohjelman 2012-15- hankkeiden raportointia varten.

sukupuoli:

asema:

koulutustausta:

ikä: 7-12 v   13-17 v   18-24 v   25-29 v   30 v -

YLEISARVOSANA**VÄLTTÄVÄ****ERINOMAINEN**

Koulutuksen toteutus

1

2

3

4

5

Harjoitukset

1

2

3

4

5

Materiaalit

1

2

3

4

5

Mitä jäi mieleen?**Mikä oli erityisen innostavaa?****Mistä sait tiedon koulutuksesta?****Minkä asian aiot ottaa omaan kasvatustyöhösi?****Kehittämisehdotuksia**

Kiitos! Palauta työpajakoulutuksen vetäjille.

LAPSEN OIKEUDET TOIMINNALLISESTI VARHAIS- KASVATUKSESSA

OPAS KASVATTAJALLE

Päivikki Kukkamaa & Heidi Lindström

Lahden ammattikorkeakoulu

Kevät 2013

Tuotettu yhdessä Suomen UNICEF ry:n kanssa

SISÄLLYSLUETTELO

○ Johdanto	3
○ Lapsen oikeudet toiminnallisesti!	4
○ Lapsen oikeuksien sopimus	5
○ Draamapedagoginen lähestymistapa	6
○ Työpaja 1 – Johdattelu lapsen oikeuksiin	7
○ Työpaja 2 – Perhe	11
○ Työpaja 3 – Koulu	15
○ Työpaja 4 – Leikki ja lepo	19
○ Työpaja 5 – Erilaisuus – samanlaisuus	23
○ Työpaja 6 – Lapsen oikeuksien kertaus	27
○ LÄHTEET	30
○ LIITE 1 PERHEKORTIT	31
○ LIITE 2 OIKEUSKORTIT	32

JOHDANTO

*"Lapsen oikeus on aikuisen velvollisuus."
J.P.Grant, UNICEFin entinen pääsihteeri*

Tämä opas on toteutettu osana opinnäytetyötämme Lapsen oikeudet toiminnallisesti varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyömme on osa Unicefin valtakunnallista Lapsen oikeudet toiminnallisesti! -hanketta (ks. s. 4). Haluamme tällä oppaalla tarjota kasvattajalle työkaluja käsitellä aina ajankohtaisia lapsen oikeuksia erilaisten toiminnallisten menetelmien avulla. Leikki ja ilmaisu ovat lapselle ominaisia tapoja toimia ja ne mahdollistavat lapsen osallisuuden (Heikkilä, Välimäki & Ihanlainen 2005, 20). Työpajojen tavoite onkin paitsi tuoda lapsen oikeuksia esille, myös osallistaa lapsia niin sanallisesti kuin toiminnallisestikin.

Opas sisältää yhteensä kuusi työpajaa, joista kukin käsittelee jotakin lapsen oikeutta. Kunkin työpajan esittelysivulla on esillä YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla, johon kyseinen työpaja liittyy. Teemat on haluttu valita mahdollisimman läheltä varhaiskasvatukseen lapsen arkea. Toteutimme opinnäytetyössämme työpajat esikouluryhmässä, joten aiheet ja sisällöt on suunniteltu erityisesti esikouluikäisille lapsille. Toimintaa on kuitenkin mahdollista soveltaa myös nuoremmille lapsille.

Työpajat voi toteuttaa yhtenäisenä kokonaisuutena, mutta on myös mahdollista valita vain yksi teema ja työpaja toteutettavaksi ryhmän tarpeiden mukaan.

Jokaisen työpajan rakenne on samanlainen. Aloituksessa kokoontutaan piiriin, muistellaan edellistä kertaa ja alustetaan työpajan aihetta. Turvallisuuden tunteen takaamiseksi jokaisen työpajan alussa tehdään yhdessä myös draamasopimus, eli sovitaan yhteisistä pelisäännöistä. Aloituksen jälkeen on vuorossa aiheeseen johdattava lämmittelyleikki. Leikin jälkeen on vuorossa huomamme tarina, jossa seikkailee 6-vuotias Asimiina-tyttö. Tarinassa käsitellään työpajan aihetta ja sen pohjalta on helppo herätellä keskustelua ja siirtyä toimintaan lasten kanssa. Keskustelussa käytetään apuna myös Unicefin Löydä oikeus -julistetta, jonka kasvattaja voi tilata Unicefin verkkosivuilta (<http://www.unicef.fi/materiaalitilaus>). Keskustelun jälkeen siirrytään teemaan liittyvään toimintaan ja lopuksi käydään pieni purkukeskustelu sekä "merkitään" itselle merkityksellinen paikka tässä työpajassa.

Toiminnan täyteisiä hetkiä lapsen oikeuksien parissa!

Heidi Lindström ja Päivikki Kukkamaa
Lahdessa 2.3.2013

LAPSEN OIKEUDET TOIMINNALLISESTI!

Lapsen oikeudet toiminnallisesti! on Suomen UNICEF ry:n, Mannerheimin lastensuojeluliiton, Rauhankasvatusinstituutti ry:n ja Ihmisoikeudet.net-verkkosivuston yhteishanke, jonka tarkoitus on kouluttaa kasvatustalan ammattilaisia ja vapaaehtoisia opettamaan lapsen oikeuksia käyttäen hyväksi **draamapedagogista lähestymistapaa**.

Koulutuksessa käsiteltävät materiaalit on tuotettu **ihmisoikeuskasvatuksen käsikirja Compasiton** pohjalta. Compasitosta voi löytää arvokasta tietoa myös tämän oppaan teemojen taustaksi, vaikka harjoituksia ei voisikaan ottaa käyttöön suoraan varhaiskasvatukseen. Compasito – Ihmisoikeuskasvatuksen käsikirja löytyy verkosta osoitteesta http://www.unicef.fi/files/unicef/Koulut/Compasito_SU_pdf nettiversio.pdf

Vuosina 2013-2014 kerätään tietoja Lapsen oikeudet toiminnallisesti! –hankkeen materiaalien käytöstä. Opetus- ja kulttuuriministeriö seuraa lapsen oikeuksien sopimuksesta tiedottamista eri ikäisille kansalaisille hankkeen kautta ja kerättäviä tietoja ovat mm. osallistuneiden ikä ja sukupuoli. Käytettyään tämänkin oppaan materiaalia vuosien 2013-2014 aikana, kasvattajan tulee käydä kirjaamassa ryhmän tiedot osoitteessa <http://goo.gl/zQf7Z>

LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS

YK:n lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin vuonna 1989 ja nykyään se on maailman laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus. Suomessa lapsen oikeuksien sopimus tuli voimaan vuonna 1991.

Lapsen oikeuksien sopimus sisältää yhteensä 54 artiklaa, jotka liittyvät neljään yleiseen periaatteeseen. Yleiset periaatteet ovat: syrjimättömyys (artikla 2), lapsen edun huomioiminen (artikla 3), oikeus elämään ja kehittymiseen (artikla 6) sekä lapsen näkemysten kunnioittaminen (artikla 12).

Vaikka tässä oppaassa jokainen työpaja käsittelee yhtä oikeusartiklaa, on tärkeää muistaa, että oikeudet muodostavat kokonaisuuden ja ovat riippuvaisia toisistaan. Pitää olla tietoinen kaikista oikeuksista ja niiden vastavuoroisuudesta. Työpajoissa (esim. työpajat 4 ja 6) voi tuoda esille ”ristiriitoja” oikeuksien välillä: lapsella on esimerkiksi oikeus sekä lepoon että leikkiin.

Lapsen oikeuksien sopimus löytyy kokonaisuudessaan verkosta osoitteesta
http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/Lasten_oik_sopimus.pdf

DRAAMAPEDAGOGINEN LÄHESTYMISTAPA

Lapsella on tarve oppia **mielikuvitusta ja leikkiä käyttäen**. Draama tarjoaa tähän hyvän välineen, koska siinä kasvatusta ja oppiminen tapahtuu nimenomaan leikin ja eläytymisen kautta. Draama keskittyy lopputuloksen sijaan itse oppimisen prosessiin ja pohjautuu kokemukselliseen oppimisen ideologialle, jossa tieto syntyy **toiminnan ja kokemusten** pohjalta. Koska leikki ja ilmaiseminen kuvataan varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa lapselle ominaisiksi tavoiksi toimia, sopii draama hyvin käytettäväksi varhaiskasvatuksessa. (Toivanen 2010, 8-16.)

Turvallisuus on avainasemassa draamakasvatuksessa. Ohjaajaan tulee kiinnittää erityistä huomiota turvallisen ilmapiirin luomiseen, koska turvallisessa ympäristössä lapsi kykenee toimimaan omalla itsellään. Turvallisuutta luodaan esimerkiksi **draamasopimuksen** ja **rutinien** avulla. Draamasopimus tehdään jokaisen toimintakerran aluksi, ja sen tarkoituksena on muistuttaa yhteisistä pelisäännöistä ja esimerkiksi toiminnan vapaaehtoisuudesta: siitä, että mihinkään ei ole pakko osallistua jos ei halua. Myös joka kerralla samanlaisena toistuva runko (aloitus, toiminta, lopetus) luo turvallisuutta kun lapset tietävät mitä seuraavaksi on luvassa. (Toivanen 2010, 37-42.)

Draama sopii erinomaisesti myös lapsen oikeuksien käsittelyyn. Jo menetelmä itsessään tukee lapsen oikeuksien toteutumista: lapsi tulee kuulluksi ja osalliseksi (artiklat 12 ja 13), oppiminen tapahtuu lapselle sopivassa muodossa (artikla 17) ja draamassa lapsi oppii leikkimällä, mihin hänellä on sopimuksen mukaan oikeus (artikla 31). (Unicef 2012.)

”Meillä on tänään paljon mukavia yhteisiä juttuja, mutta niin kuin muistatte, mihinkään ei ole pakko osallistua jos ei tahdo. Muistattehan myös, että puheenvuoron saa viittaamalla ja silloin kun toisella on puheenvuoro, muut kuuntelevat.”

TYÖPAJA 1

1. artikla: Jokainen alle 18-vuotias on lapsi.

7. artikla: Jokainen lapsi on rekisteröitävä heti syntymän jälkeen. Syntyneellä lapsella on oikeus nimeen ja kansalaisuuteen sekä, mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan.

Teema: Kuka on lapsi? Jokaisella lapsella on oikeus henkilöllisyyteen ja nimeen.

Tavoite: Herätellään lapsia oikeusteemaan. Pohditaan sitä, kuka on lapsi ja mitä lapsi tekee.

Aika: 60 minuuttia

Menetelmät: leikki, tarina, piirtäminen, kuvakeskustelu, pantomiimi

Tarvikkeet: : Lankakerä, cd- soitin, musiikkia, A2-kokoinen kartonki, puuvärejä/liituja, Löydä oikeus – juliste (Unicef)

- **Aloitus (5min):** Istutaan piirissä. Kerrotaan lapsen oikeuksista lyhyesti (mitä tarkoittaa oikeus). Kerrotaan työpajan aihe ja yhteiset säännöt. Käydään draamasopimus läpi.

- **Lämmittelyleikit (10min):**
  - **”Luottamuksen verkko”:** Seistään piirissä, heitetään lankakerää sanoen aina sen henkilön nimi, jolle kerä heitetään. Jokainen pitää kiinni langasta ja lopulta siitä muodostuu verkko, joka kuvastaa ryhmää ja ryhmäläisten välistä luottamusta.

  - **”Tervehdysleikki”:** Musiikin soidessa kävellään ympäri tilaa ja kun musiikki loppuu, tervehditään lähinnä olevaa ohjeiden mukaan. Kaveria tervehditään
    - kättelemällä
    - taputtamalla olalle
    - lyömällä kädet yhteen
    - laittamalla polvet yhteen
    - laittamalla selät vastakkain
    - itse keksimällä tavalla

o Tarina (5 min):

Eräässä suuressa kaupungissa, erään suuren talon takana oli suuri puutarha. Tämä puutarha oli kaupungin kaunein. Siellä oli seitsemän kaunista omenapuuta, lukuisia marjapensaita ja kesäisin kauniit keltaiset ruusut valaisivat koko pihan. Suuressa kaupungissa asui paljon lapsia ja aikuisia, mutta kaupungin kauneimmassa puutarhassa eräs pienen pieni tyttö leikki usein aivan yksin. Tyttö oli nimeltään Asimiina. Hän oli kuusivuotias, mutta täyttäisi pian seitsemän.

Asimiinalla oli yleensä yllään ruskea mekko, jota oli korjailtu värikkäillä paikoilla ja hänen kullankeltaisesta takkutukastaan saattoi löytää jopa pieniä risuja metsäleikkien jäljiltä. Kaikki muut kaupungin lapset leikkivät suuressa leikkipuistossa, mutta aina kun Asimiina pääsi leikkimään, hän meni metsään rakentamaan majoja, koska se oli hänen lempipuuhaansa. Hän rakensi majoja metsän eläimille kodeiksi ja keräsi heille käpyjä ja marjoja ruuaksi. Toiset lapset olivat puistossa leikkimässä joka päivä, mutta Asimiina pääsi leikkimään vain harvoin, sillä useimmiten hänen piti auttaa kotitöissä vanhaa ja viisasta Isoäitiään. Asimiina ja Isoäiti asuivat suuressa talossa kahdestaan ja Isoäiti oli jo niin vanha, ettei enää jaksanut tehdä kodin töitä yksin. Isoäiti oli mielissään siitä, että Asimiina auttoi häntä kotitöissä. Isoäiti halusi kuitenkin, että Asimiina saa olla lapsi ja leikkiä, sillä se on jokaisen lapsen oikeus.

Asimiinalla oli yksi suuri unelma, josta ei tiennyt kukaan muu. Aina iltaisin ennen nukkumaanmenoa hän haaveili siitä, että jonain päivänä hän pääsisi kouluun oppimaan ja leikkimään muiden lasten kanssa. Ennen nukahtamistaan Asimiina selaili suurinta aarrettaan, Isoäidiltä saamaansa kaunista kuvakirjaa, jossa oli kuvia eläimistä ympäri maapalloa. Katseltuaan kuvia aikansa, Asimiina nukahti.

- **Yhteinen piirtäminen (15 min):** Keskustellaan tarinasta. Piirretään yhdessä isolle kartongille tarinan päähenkilö ja asioita, joita tiedämme hänestä. Suuren ryhmän voi jakaa pienryhmiksi, esimerkiksi noin viiden hengen ryhmiin, jotta jokaisella on tilaa piirtää. Lopuksi jokainen lapsi saa kertoa, mitä on piirtänyt.
- **Löydä oikeus – juliste (Unicef): Mitä lapsi tekee? (10 min):** Tutustutaan yhdessä tarinan päähenkilön kotikaupungin leikkipuistoon ja sen tapahtumiin Löydä oikeus - kuvan avulla. Mitä kuvassa tapahtuu? Mitä lapset tekevät?
- **Pantomiimi – mitä lapsi tekee? (10 min):** Jokainen ryhmän jäsen esittää äänettömästi muulle ryhmälle jotain, mitä itse tykkää tehdä ja muut arvaavat.
- **Purku, lopetus (5 min):** Käydään pieni purkukeskustelu toteutuskerrasta piirissä istuen.
- **”Merkitse paikkasi”:** Lopuksi jokainen lapsi saa ”merkata” sen kohdan tilasta, jossa tapahtui toteutuskerralla jotain mieleenpainuvaa ja kertoa, miksi on valinnut juuri sen paikan. Suuressa ryhmässä lapset voivat kertoa, miksi ovat valinneet juuri sen paikan muutamalla lähellä olevalle lapselle.

TYÖPAJA 2

9. artikla: Lapsella on lähtökohtaisesti oikeus elää vanhempiensa kanssa, jos hänellä on hyvä ja turvallista olla heidän kanssaan.

Teema: Erilaiset perheet, huolenpito. Jokaisella lapsella on oikeus perheeseen.

Tavoite: Käsitellä erilaisten perheiden teemaa leikin ja ilmaisun avulla.

Aika: 60 minuuttia

Menetelmät: leikki, tarina, kuvakeskustelu, näytelmä

Tarvikkeet: Huivi, ”mytty” (esim. sukkapari), musiikkia (cd:ltä/tietokoneelta), cd- soitin, perhekortit (liite1), roolivaatteita, Löydä oikeus – juliste (Unicef)

- **Aloitus (5min):** Istutaan piirissä. Kerrotaan, mitä lapsen oikeutta työpaja käsittelee. Kerrataan yhteiset säännöt. Käydään draamasopimus läpi.

- **Lämmittelyleikit (10min):**
  - **”Aamuleikki”:** Seistään piirissä. Esitetään aamutoimet kuvitteellisesti kehoa käyttäen ensin normaalivauhdilla, sitten nopeammin ja vielä nopeammin.
    - herätään venytellen ja haukotellen
    - pestään kasvot ja harjataan hampaat
    - kammataan hiukset
    - riisutaan pyjama, puetaan vaatteet päälle (sukat, housut, paita)
    - syödään aamupala (puuro lusikalla lautaselta, maito lasista)
    - puetaan ulkovaatteet päälle (kengät, takki, hattu)
    - laitetaan reppu selkään
    - suljetaan ulko-ovi

  - **”Huolenpitoleikki”:** Lapset muodostavat piirin ja jokainen ottaa kiinni huivista, jonka päälle asetetaan ”mytty”, mistä heidän tulee pitää huolta. Suuressa ryhmässä voidaan leikkiä pienryhmissä. Taustalle laitetaan soimaan musiikkia ja ”matka” mytyn kanssa voi alkaa. Lasten pitää tehdä yhteistyötä ja pitää huolta, ettei mytty putoa kankaalta matkan varrella. Matkalla eteen tulee esteitä, jotka ohjaaja sanoo ääneen.
    - este (lasten pitää hypätä)
    - oksa (lapset menevät kyykkyyn)
    - kaveri (tervehditään kaveria, toinen käsi irtoaa huivista)

o **Tarina (5 min):**

Eräänä aamuna Asimiina heräsi innoissaan. Isoäiti oli nimittäin edellisenä päivän luvannut, että heti aamutoimien jälkeen he lähtisivät kaupungille kävelyllä ja Asimiina pääsisi myös leikkimään kaupungin suureen leikkipuistoon. Asimiina nousi sängystä reippaasti ja säntäsi kasvo- ja hammaspesulle. Harjattuaan hiuksensa hän ryntäsi hirmuista vauhtia takaisin huoneeseensa pukeutumaan. Asimiina ei olisi malttanut enää odottaa kaupungille pääsyä ja sen vuoksi hän myös söi Isoäidin valmistaman aamupuuron ennätysvauhtia. Viimein Isoäitikin oli syönyt ja he pääsivät matkaan.

Vaikka kello oli vasta yhdeksän, puistossa oli jo paljon leikkijöitä. Asimiina syöksyi ensimmäisenä keinumaan Isoäidin mennessä istumaan puiston penkille ja alkoi katsella ympärilleen. Hän huomasi, että viereisessä keinussa oli poika, joka puhui äitinsä ja pienen veljensä kanssa kieltä, jota Asimiina ei ymmärtänyt. Hiekkalaatikolla leikki ainakin neljä ihan samannäköistä punahiuksista lasta. Asimiina toivoi, että hänelläkin olisi omia sisaruksia, joiden kanssa leikkiä. Hän näki lapsia, jotka olivat tulleet äitinsä tai isänsä kanssa, lapsia, jotka olivat tulleet isovanhempiensa kanssa aivan kuin hänkin sekä muutaman lapsen, jotka olivat tulleet puistoon yksin. Keinuttuaan aikansa Asimiina olisi halunnut vielä mennä kiipeilytelineeseen, mutta ei uskaltanutkaan kun huomasi, että siellä oli joukko isoja poikia. Asimiina päätti odottaa vuoroaan ja päästyään hetkeksi kiipeilemään, hän lähti tyytyväisenä kotiin pitäen Isoäidin kädestä kiinni.

Kotona Asimiina kysyi Isoäidiltä ihmeissään, että miksi hänellä ei ole veljiä tai siskoja. Asimiina ihmetteli myös, miksi toiset lapset olivat puistossa vanhempiensa ja toiset isovanhempiensa kanssa. Isoäiti selitti Asimiinalle, että kaikki perheet ovat erilaisia ja erikokoisia, mutta he kaksi ovat toistensa perhe ja pitävät toisistaan huolta. Tärkeä ei ole se, ketä perheeseen kuuluu vaan se, että jokaisesta lapsesta pidetään huolta, sille se on lapsen oikeus. Illalla Asimiina kääpertyi Isoäidin kainaloon sohvalle tutkimaan Isoäidin sanaristikkoa. Yleensä Asimiina nukahti omaan sänkyynsä eläinkirjaa lukien, mutta tänä iltana hän nukahti Isoäidin syliin. Siinä oli hyvä olla.

- **Löydä oikeus – juliste (Unicef). Millaisia perheitä kuvassa on? (10 min):** Keskustellaan piirissä erilaisista perheistä, joita kuvassa esiintyy. Keitä perheenjäseniä kuvan perheistä löytyy?
- **”Erilaiset perheet ” (20 min):** Jaetaan ryhmä noin neljän hengen pienryhmiksi. Jokainen pienryhmä saa kaksi perhekorttia (liite1) enemmän kuin mitä ryhmässä on jäseniä. Kortit asetetaan lattialle kuvapuoli alaspäin. Jokainen lapsi nostaa itselleen kortin vuorollaan. Korttien avulla muodostuu perhe, jossa on x- määrä lapsia ja aikuisia. Lapset saavat itse määrittää, keitä aikuiset ovat (esimerkiksi äiti, isä, täti, vaari) ja ovatko lapset tyttöjä vai poikia ja minkä ikäisiä he ovat. Lapset saavat pukeutua roolivaatteisiin ja suunnitella ohjaajan avulla pienen näytelmän perheen arjesta. Esitys alkaa still -kuvalla, jolloin muut ryhmät saavat arvata ketä henkilöt ovat. Tämän jälkeen ryhmä esittää oman näytelmänsä. Kaikkien ryhmien esiinnyttyä luovutaan rooleista ja palataan piiriin.
- **Purku, lopetus (5 min):** Käydään pieni purkukeskustelu toteutuskerrasta piirissä istuen.
- **”Merkitse paikkasi”:** Lopuksi jokainen lapsi saa ”merkata” sen kohdan tilasta, jossa tapahtui toteutuskerralla jotain mieleenpainuvaa ja kertoa, miksi on valinnut juuri sen paikan. Suuressa ryhmässä lapset voivat kertoa, miksi ovat valinneet juuri sen paikan muutamalla lähellä olevalle lapselle.

TYÖPAJA 3

28. artikla: Lapsella on oikeus käydä ilmaiseksi peruskoulua. Valtion on edistettävä toisen asteen koulutusta ja opinto-ohjausta sekä ehkäistävä koulunkäynnin keskeyttämistä.

Teema: Jokaisella lapsella on oikeus käydä koulua.

Tavoite: Kuulla lapsen ajatuksia koulusta ja tuoda esiin se, että koulu on jokaisen lapsen oikeus.

Aika: 60 minuuttia

Menetelmät: leikki, tarina, keskustelu, mielipidejana

Tarvikkeet: Teippiä tai erivärisiä papereita (esim. sininen, punainen, keltainen) janatyöskentelyyn

- **Aloitus (5min):** Istutaan piirissä. Kerrotaan, mitä lapsen oikeutta työpaja käsittelee. Kerrataan yhteiset säännöt. Käydään draamasopimus läpi.

- **Lämmittelyleikit (10min):**
  - **"Keholeikki":** Leikitään pareittain. Parit koskettavat toisiaan ohjaajan antamien ohjeiden mukaan.
    - kylki kylkeen
    - peukalo otsaan
    - kämmen reidelle
    - selkä selkään
    - varvas kyynärpäähän

  - **"Kosketa väriä":** Lapset koskettavat tilassa tai osallistujien vaatteissa esiintyviä värejä ohjaajan antamien ohjeiden mukaan (esimerkiksi kosketa keltaista).

o **Tarina (5min):**

Eräänä päivänä Asimiina oli juuri auttanut Isoäitiä valmistamaan lounaaksi lihapullia, kun hän huomasi ikkunasta, että postimies kurvasi polkupyörällään pihaan. Asimiina puki äkkiä takin päälleen ja kengät jalkaan ja juoksi postimestä vastaan. Postimies tervehti Asimiinaa iloisesti, aivan kuten joka päivä, ja kertoi, että tänään hänellä onkin aivan erikoista postia. Hänellä oli nimittäin kirje Asimiinalle. Asimiina kiitti postimestä ja säntäsi takaisin sisään näyttämään Isoäidille kirjekuorta, jossa todella luki Asimiinan nimi.

Isoäiti ja Asimiina avasivat kirjeen ja sieltä paljastui kutsu, Asimiina kutsuttiin ilmoittautumaan läheiseen kouluun ensimmäiselle luokalle. Asimiina riemastui ja alkoi hyppiä ja tanssia Isoäidin ympärillä innoissaan, kunnes hänet valtasi huoli. Miten hän voisi mennä kouluun kun Isoäiti tarvitsee hänen apuaan monissa jokapäiväisissä toimissa. Asimiina ei sanonut Isoäidille mitään vaan mietti asiaa itsekseen koko loppupäivän. Lopulta illalla Isoäiti kysyi Asimiinalta, oliko hänellä joku hätänä. Asimiina kertoi Isoäidille huolensa ja sanoi, että ei hän varmaan voisi mennä kouluun. Isoäiti vastasi Asimiinalle: "Höpsistä, tyttökulta. Tietenkin sinä menet kouluun, se on sinun ja jokaisen muunkin lapsen oikeus. Ensi viikolla menemme yhdessä ilmoittautumaan kouluun ja sitten lähemme ostamaan sinulle koulutarvikkeita."

Asimiina ei ollut koskaan ollut yhtä onnellinen. Hänen suuri unelmansa oli toteutumassa ja hän saisi vielä ihan ikiomia koulutarvikkeita, kyniä, pyyhekumeja, viivoittimen ja vihkoja. Asimiina ajatteli, että tämä oli varmasti hänen elämänsä onnellisin päivä.

- **Keskustelua tarinasta. Mitä koulussa voi oppia? (10min):** Istutaan piirissä ja keskustellaan tarinasta. Mitä ajatuksia lapsille heräsi? Mitä kaikkea koulussa voikaan oppia? Aihetta voi lähestyä esimerkiksi alkuleikkien avulla, joissa käsiteltiin kehonosia ja värejä. Missä lapset ovat oppineet nämä? Mitä lapset haluaisivat oppia, miksi?
- **”Näkymätön kamera” (10 min):** Lapset ottavat näkymättömällä kameralla kuvia tilassa olevista opiskelutarvikkeista (liitutaulu, reppu, penaali ym.). Käydään kuvat läpi piirissä istuen. Jokainen lapsi saa kertoa, millaisen kuvan otti.
- **Janatyöskentely (10 min):** Lapsille esitetään väittämiä koulunkäynnistä. He asettuvat samaa mieltä – eri mieltä – en osaa sanoa -janalle mielipiteensä mukaan. Janan eri kohdat voi merkitä esimerkiksi teipillä tai erivärisillä lapuilla lattiaan tai seinään. Jokaisen väittämän kohdalla muutama lapsi voi kertoa, miksi valinnut juuri sen kohdan.
  - Väittämät:
    - Kaikki lapset käyvät koulua.
    - Kouluun on pakko mennä myös silloin kun ei huvita.
    - Koulussa opin uusia asioita.
    - Aikuiset käyvät koulua.
    - Odotan jo koulun alkamista.
- **Purku, lopetus (5 min):** Käydään pieni purkukeskustelu toteutuskerrasta piirissä istuen.
- **”Merkitse paikkasi”:** Lopuksi jokainen lapsi saa ”merkata” sen kohdan tilasta, jossa tapahtui toteutuskerralla jotain mieleenpainuvaa ja kertoa, miksi on valinnut juuri sen paikan. Suuressa ryhmässä lapset voivat kertoa, miksi ovat valinneet juuri sen paikan muutamalla lähellä olevalle lapselle.

TYÖPAJA 4

31. artikla: Lapsella on oikeus lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan sekä taide- ja kulttuurielämään.

Teema: Lapsella on oikeus lepoon ja leikkiin.

Tavoite: Leikkiä lasten kanssa ja korostaa lapsen oikeutta leikkiin ja lepoon.

Aika: 60 minuuttia

Menetelmät: leikki, tarina, kuvakeskustelu, rentoutuminen

Tarvikkeet: Huiveja, rentoutusmusiikkia, cd- soitin, Löydä oikeus – juliste (Unicef), patjoja/ pehmusteita loppurentoutukseen

- **Aloitus (5min):** Istutaan piirissä. Kerrotaan, mitä lapsen oikeutta työpaja käsittelee. Kerrataan yhteiset säännöt. Käydään draamasopimus läpi.

- **Lämmittelyleikki (10min):**
  - **”Paimenen lampaat”:** Lapset seisovat piirissä. Yksi vapaaehtoinen menee istumaan piirin keskelle paimeneksi. Muut lapset ovat tässä leikissä lampaita. Paimen katsoo tarkkaan, missä kohtaa piiriä kukakin lapsi seisoo. Paimen sulkee silmänsä. Sillä välin kaksi piirin lammasta vaihtaa paikkaa. Lampaitten vaihtaessa paikkaa muut lampaat tömistävät jalkojaan lattiaan ja määkivät. Paimen avaa silmänsä luvan saatuaan, ja koettaa arvata ketkä kaksi lammasta on vaihtanut paikkaa. Paimenta voidaan vaihtaa joka kerta, tai vain silloin kun hän arvaa, ketkä ovat vaihtaneet paikkaa.

o **Tarina (5min):**

Kaikista päivistä eniten Asimiina piti lauantaista. Muina päivinä hänellä ei ollut paljoa aikaa leikkimiseen, koska Isoäiti tarvitsi hänen apuaan niin monissa asioissa. Mutta aina lauantaisin Asimiina sai leikkiä koko päivän. Isoäiti oli kertonut hänelle, että leikkiminen oli kaikkien lasten oikeus. Yleensä Asimiina vietti koko päivän heidän talonsa takana olevassa metsässä, niin tänäkin lauantaina. Hän ryntäsi majansa luo heti aamulla ja jatkoi siitä, mihin oli viimeksi jäänyt. Majan seinät olivat jo valmiit, ne hän oli tehnyt aiemmin metsästä löytämistään kepeistä. Majan lattian hän oli peittänyt sammaleella, jotta se olisi mahdollisimman pehmeä. Katoksi Asimiina oli kerännyt havunoksia. Tänään hänen pitäisi etsiä mahdollisimman paljon risuja majan seinien koristeluun. Ei saisi myöskään unohtaa marjojen ja käpyjen keräämistä metsän eläimille. Niitä varten Asimiina oli tuonut majaan puisen astian.

Koristellessaan majaan risuilla, Asimiina mietti kuinka iloiseksi metsän eläimet tulisivat siitä. Niillä olisi sateen yllättäessä ihana pieni ja suojaisa paikka, mihin tulla syömään herkullisia marjoja. Katto suojasi niitä sateelta ja seinät tuulelta. Asimiina kuvitteli, kuinka ukkosmyrskyn aikaan kaikki metsän oravat ja jänikset tulivat hänen rakentamaansa majaan suojaan.

Touhuttuaan majalla monta tuntia Asimiinaa alkoi väsyttää ja hän tunsu vatsansa kurnivan nälästä. Siinä samassa hän kuuli Isoäidin huutavan, että ruoka on valmista. Asimiina juoksi kotiin ja Isoäitiä nauratti Asimiinan hiuksista roikkuvat pienet risut. Syömisen jälkeen Asimiina ja Isoäiti yleensä ripustivat pyykit kuivumaan, mutta lauantaisin sai mennä lepäämään raskaiden leikkien jälkeen. Asimiina kähertyi sohvan nurkkaan lepäämään ja keräämään voimia jaksakseen taas leikkiä koko iltapäivän.

- **Löydä oikeus – juliste (Unicef).** Millaisia leikkejä kuvan lapset leikkivät? (10 min): Istutaan piirissä. Katsotaan Löydä oikeus – kuvaa, ja keskustellaan siitä, millaisia leikkejä lapset kuvassa leikkivät. Mitä lapset itse tykkäävät leikkiä, missä ja kenen kanssa? Mihin kuvan leikkiin he menisivät mieluiten mukaan? Ovatko he joskus halunneet leikkiä jotain leikkiä myöhään iltaan? Onko joskus käynyt niin, että haluaisi leikkiä, vaikka pitää mennä nukkumaan? (Lapsille voi korostaa oikeuksien vastavuoroisuutta – jos aina vaan leikkisi, ei ehtisi levätä, vaikka molempiin on oikeus.)
- **Yhteisleikkejä (20 min):**
  - **”Kuka koputtaa ovellani” (10min):** Lapsista yksi vapaaehtoinen kääntyy selkä muihin lapsiin päin. Hän voi seistä esimerkiksi kasvot seinään päin. Muut lapset seisovat rivissä. Lapset käyvät vuoronperään koputtamassa kasvot seinään päin seisovan lapsen selkään. Tuntiessaan koputuksen selässään lapsi kysyy: ”Kuka koputtaa ovellani?” Koputtaja vastaa tähän muuntamalla ääntään ”Minä vain, lapsesi. Avaa ovi.” Selkä muihin päin olevan lapsen tehtävä on tunnistaa, kuka hänen selkäänsä koputti. Arvaaja voidaan vaihtaa joko joka kerta, tai vain silloin, kun lapsi arvaa, kuka hänen selkäänsä koputti.
  - **”Sokkoleikki” (10min):** Lapset seisovat piirissä. Yksi lapsista menee sokoksi piirin keskelle. Piiri pyörii lapsen ympärillä hetken. Piirin pysähtyttyä sokon tehtävä on koskettaa yhtä piirissä seisovaa lasta, ja tunnistettava hänet. Sokko voi vaihtua joka kerta, tai vain silloin kun sokko tunnistaa ketä koskettaa.
- **Rentoutus (5min):** Lapset makaavat lattialla patjojen tai pehmusteiden päällä. Taustalla soi rentouttava musiikki. Lapset voivat sulkea silmänsä. Ohjaaja/-t tekevät huiveilla ilmavirtaa lasten yläpuolella heiluttamalla huiveja.
- **Purku, lopetus (5 min):** Käydään pieni purkukeskustelu toteutuskerrasta piirissä istuen.
- **”Merkitse paikkasi”:** Lopuksi jokainen lapsi saa ”merkata” sen kohdan tilasta, jossa tapahtui toteutuskerralla jotain mieleenpainuvaa ja kertoa, miksi on valinnut juuri sen paikan. Suuressa ryhmässä lapset voivat kertoa, miksi ovat valinneet juuri sen paikan muutamalla lähellä olevalle lapselle.

TYÖPAJA 5

2. artikla: Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiansa ulkonäön, alkuperän, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien vuoksi.

Teema: Erilaisuus - samanlaisuus. Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle.

Tavoite: Löytää yhdessä lasten kanssa eroja, mutta myös yhdistäviä tekijöitä ja samankaltaisuutta lasten välillä. Korostaa sitä, että jokaisella lapsella on samat oikeudet.

Aika: 60 minuuttia

Menetelmät: leikki, tarina, kuvakeskustelu, mielipidejana, askartelu

Tarvikkeet: Löydä oikeus – juliste (Unicef), erivärisiä papereita, puu-/vahavärejä, teippiä tai erivärisiä papereita (esim. sininen, punainen, keltainen) janatyöskentelyyn

- **Aloitus (5min):** Istutaan piirissä. Kerrotaan, mitä lapsen oikeutta työpaja käsittelee. Kerrataan yhteiset säännöt. Käydään draamasopimus läpi.

- **Lämmittelyleikki (5min):**
  - **"Olen samanlainen ja erilainen":** Istutaan piirissä. Ohjaaja sanoo väittämiä, joihin lapsien tulee viitata, jos väite pitää paikkaansa. Keskustellaan väittämien pohjalta siitä, mikä meitä yhdistää, ja millä tavoin olemme erilaisia. Väittämiä:
    - Minulla on siniset silmät.
    - Käyn esikoulua.
    - Olen poika.
    - Minulla on ruskeat hiukset.
    - Olen tyttö.
    - Pidän leikkimisestä.
    - Olen lapsi.

- **Tarina (5min):**

Eräänä sunnuntaina Asimiina luki lempikirjaansa, jossa kerrottiin eläimistä eri puolilta maailmaa. Asimiina tutki kuvia tiikereistä, käärmeistä, jääkarhuista ja linnuista. Jokainen eläin oli erilainen. Ne olivat eri värisiä, eri kokoisia ja ne söivät erilaista ruokaa. Toiset eläimet asuivat metsissä, toiset vedessä, toiset kylmässä ja toiset lämpimässä. Asimiina hämmästeli, miten paljon erilaisia eläimiä maailmassa onkaan ja kuinka jokaisella eläimellä on oma tärkeä paikkansa ja tehtävänsä luonnossa.

Hän alkoi pohtia myös ihmisiä. Kaikki ihmisetkin ovat erilaisia. Asimiina muisteli sitä kertaa, kun hän oli leikkimässä leikkipuistossa ja näki siellä paljon erilaisia lapsia. Lapset olivat eri pituisia, heillä oli eri värisiä hiuksia, joillakin lapsilla oli erivärinen iho ja jotkut puhuivat eri kieltä. Kaikilla lapsilla oli erilaiset vaatteet ja he leikkivät erilaisia leikkejä. Silti kaikki lapset leikkivät puistossa yhdessä. Asimiina muisti, kuinka Isoäiti oli kertonut hänelle, että koulunkäynti ja leikkiminen ovat jokaisen lapsen oikeuksia. Ihonvärillä, ulkonäöllä tai sillä, mitä kieltä lapsi puhuu, ei ole merkitystä. Jokaisella lapsella on samat oikeudet. Asimiina mietti, kuinka hienoa onkaan, että aivan kuten erilaisilla eläimilläkin on oma paikkansa, myös jokainen ihminen on yhtä tärkeä ja arvokas.

- **Löydä oikeus -juliste (Unicef). Millaisia lapsia kuvassa on? (10min):** Miten kuvan lapset eroavat toisistaan? Mikä heitä yhdistää?
- **Janatyöskentely (10 min):** Lapsille esitetään väittämiä erilaisuudesta. He asettuvat samaa mieltä – eri mieltä – en osaa sanoa -janalle mielipiteensä mukaan. Janan eri kohdat voi merkitä esimerkiksi teipillä tai erivärisillä lapuilla lattiaan tai seinään. Jokaisen väittämän kohdalla muutama lapsi voi kertoa, miksi valinnut juuri sen kohdan.
  - Väittämät:
    - Vain pojat pelaavat jalkapalloa.
    - Tummaihoisen lapsi voi käydä koulua Suomessa
    - Kaikki lapset ovat erilaisia.
    - Pyörätuolissa oleva lapsi voi leikkiä muiden kanssa.
    - Pojat ja tytöt voivat leikkiä yhdessä.
    - On hyvä, että lapset puhuvat eri kieliä.
- **Kädenjäljen askartelu (15min):** Istutaan piirissä. Lattialle laitetaan erivärisiä papereita, joista jokainen lapsi saa valita mieluisan värisen paperin itselleen. Jokainen lapsi piirtää oman kädenjälkensä valitsemaansa paperiin. Kädenjäljen voi koristella haluamallaan tavalla värikynillä.
- **Purku, lopetus (5 min):** Jokainen lapsi saa esitellä vuorollaan oman kädenjälkensä. Huomataan, miten kaikkien kädenjäljet ovat erilaisia. Käydään pieni purkukeskustelu toteutuskerrasta piirissä istuen.
- **”Merkitse paikkasi”:** Lopuksi jokainen lapsi saa ”merkata” sen kohdan tilasta, jossa tapahtui toteutuskerralla jotain mieleenpainuvaa ja kertoa, miksi on valinnut juuri sen paikan. Suuressa ryhmässä lapset voivat kertoa, miksi ovat valinneet juuri sen paikan muutamalla lähellä olevalle lapselle.

TYÖPAJA 6

Tässä työpajassa kerrataan aiempien työpajojen teemoja, joten tämä työpaja ei sovi yksinään käytettäväksi.

42. artikla: Valtion tulee huolehtia, että kaikki kansalaiset tuntevat lapsen oikeudet.

Teema: Lapsen oikeudet yleisesti. Aikaisempien työpajojen kertaus.

Tavoite: Kerrata aiemmissä työpajoissa käsiteltyjä lapsen oikeuksia. Saduttaa Asimiinan tarina loppuun lasten kanssa.

Aika: 60 minuuttia

Menetelmät: leikki, sadutus, piirtäminen, kuvakeskustelu

Tarvikkeet: Löydä oikeus – juliste (Unicef), oikeuskortit (liite2), puuvärejä, yhteisesti piirretty kuva ensimmäiseltä työpajalta

- **Aloitus (5min):** Istutaan piirissä. Kerrotaan, mitä lapsen oikeutta työpaja käsittelee. Kerrataan yhteiset säännöt. Käydään draamasopimus läpi.
- **Lämmittelyleikki (5min):**
  - **”Kuvanveistäjä”:** Lapset jaetaan pareiksi. Ensin toinen parista saa olla kuvanveistäjä, joka tekee paristaan valitsemansa patsaan. Kuvanveistäjä voi liikuttaa ”patsaan” käsiä, jalkoja ym., jotta saa patsaasta haluamansa näköisen. Patsaan valmistuttua jokainen veistäjä saa kertoa muille, mitä oma patsas esittää. Tämän jälkeen patsaasta tulee veistäjä.
- **Tarina ja ryhmäsadutus (20min):** Ryhmä jaetaan pienryhmiin, joissa tarina sadutetaan yhdessä loppuun. Lapsille luetaan vain tarinan alku: ”Eräänä aamuna Asimiina heräsi innoissaan. Tätä päivää hän oli odottanut jo pitkään...”
  - **Ryhmäsadutus:** Ohjaaja kertoo pienryhmälle, että nyt on tarkoitus saduttaa aiemmilla kerroilla kuultu tarina loppuun. Ohjaa lupaa kirjoittaa tarinan ylös juuri sellaisena kun lapset sen kertovat. Ohjaaja lukee tarinan aina välillä, ja sanoo, että lapset voivat muokata sitä vielä jos haluavat. Ryhmäsadutuksessa korostetaan sitä, että jokainen lapsi saa vuorollaan jatka tarinaa. Ohjaaja lukee lopuksi valmiin tarinan lapsille. (Karlsson 2005, 116.) Lisätietoa sadutuksesta Lapset kertovat –sivustolta: <http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/>

- **Yhteinen piirtäminen(15min):** Jatketaan ensimmäisellä kerralla piirrettyä kuvaa. Aiheena tarina, jota on työpajoilla työstetty. ”Mitä kaikkea tarinassa on tapahtunut, mitä olemme oppineet tarinasta”. Kaikki lapset piirtävät kuvaan samanaikaisesti.
- **Kuvasta keskustelu (5min):** Istutaan piirissä. Jokainen saa vuorollaan kertoa, mitä piirsi kuvaan.
- **Purku ja lopetus (10min):** Istutaan piirissä. Katsotaan yhdessä Löydä oikeus – kuvaa. Mitä kaikkea lapsille on jäänyt mieleen? Mistä olemme yhdessä aiemmissa työpajoissa keskustelleet? Mistä lapsen oikeuksista olemme puhuneet? Aina kun Löydä oikeus –julisteesta löytyy joku käsitelty oikeus, ohjaaja nostaa esille oikeuskortin (liite 2).
- **”Merkitse paikkasi”:** Lopuksi jokainen lapsi saa ”merkata” sen kohdan tilasta, jossa tapahtui toteutuskerralla jotain mieleenpainuvaa ja kertoa, miksi on valinnut juuri sen paikan. Suuressa ryhmässä lapset voivat kertoa, miksi ovat valinneet juuri sen paikan muutamalla lähellä olevalle lapselle.

LÄHTEET

Heikkilä, M., Välimäki A-L. & Ihalainen S-L. 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Toinen tarkistettu painos [viitattu 28.2.2013]. Oppaita 56. Helsinki: Stakes. Saatavissa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>

Karlsson, L. 2005. Sadutus. Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Lapset kertovat ja Opetus 2000-sarja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Toivanen, T. 2010. Kasvuun! Draamakasvatusta 1-8 -vuotiaille. Helsinki: WSOYpro Oy.

Unicef. 2012. Koulutuksen yleiset lähtökohdat hankeessa "Lapsen oikeudet toiminnallisesti!" [viitattu 28.2.2013]. Saatavissa: http://www.unicef.fi/files/unicef/Koulut/Koulutuksen%20yleisist_%201_ht_kohdista.pdf

Vanninen, E. Papunetin kuvapankki [viitattu 28.2.2013]. Saatavissa: www.papunet.net

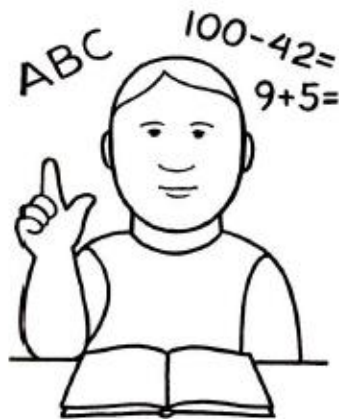
LIITE 1 PERHEKORTIT

Kopioi ja leikkaa
tästä perhekortteja
tarvitsemasi määrä.

LIITE 2 OIKEUSKORTIT

LAP-SEL-LA ON
OI-KEUS KÄY-DÄ
KOU-LU-A

Lähde: Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Elina Vänninen

LIITE 2 OIKEUSKORTIT

LAP-SEL-LA ON OI-KEUS LEIK-KIIN

Lähde: Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Elinä Vänninen

LIITE 2 OIKEUSKORTIT

LAP-SEL-LA ON
OI-KEUS LE-POON

Lähde: Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Elina Vanninen

LIITE 2 OIKEUSKORTIT

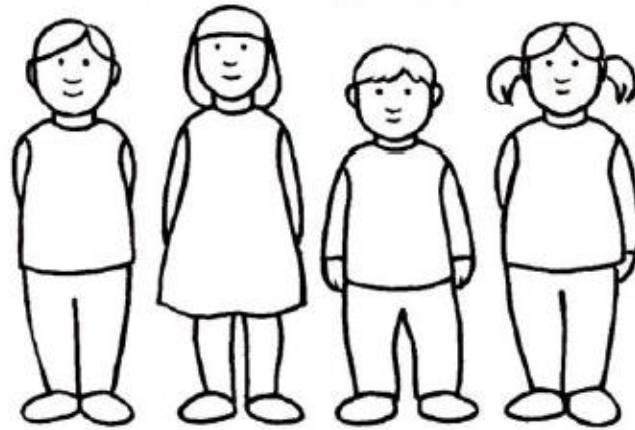
LAP-SEL-LA ON
OI-KEUS
PER-HEE-SEEN

Lähde: Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Elina Vänninen

LIITE 2 OIKEUSKORTIT

SA-MAT
OI-KEU-DET KUU-LU-VAT
JO-KAI-SEL-LE
LAP-SEL-LE

Lähde: Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Elina Vänninen

LIITE 2 OIKEUSKORTIT

LAP-SEL-LA ON
OI-KEUS
OL-LA
LAP-SI

Lähde: Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Elina Vanninen